

RELLEU

REVISTA SEMESTRAL DE PENSAMENT I CULTURA

Dignitat i país 1714-2014

TERCERA ÈPOCA - GENER 2014 / JUNY 2014

116-117

-
- 03 **Dignitat i país**
EDITORIAL
-
- 04 **Apologia de la política**
JOSEP DE NADAL
-
- 10 **Carta a E. R., ciutadà de New Jersey, Estats Units d'Amèrica, sobre l'actual situació política de Catalunya explicada amb episodis de la història del seu país**
AGUSTÍ D'ARANA
-
- 20 **Catalunya davant la porta d'una nova etapa**
JOAQUIM FERRER
-
- 25 **L'economia catalana en un estat independent no membre de la Unió Europea**
MIQUEL RUBIROLA
-
- 40 **Diners, crisi i sistema bancari (II)**
JOAN-ALBERT ASENS
-
- 46 **Entrevista a Josep Maria Solé i Sabaté**
JORDI DE NADAL
-
- 52 **Una moderació agressiva**
AGUSTÍ D'ARANA
-
- 56 **La llengua catalana**
ANGEL GUIMERA
-
- 69 **Catalunya contra la Monarquia Borbònica**
GERMÁN SEGURA
-
- 86 **René Girard i els trastorns de parella**
FERRAN PAUNER
-
- 98 **Notícia de llibres**
-

REVISTA RELLEU

Revista fundada pel Grup d'Estudis Nacionalistes l'any 1983 com a butlletí intern de l'entitat. A partir del 1992 (segona època) és l'òrgan d'expressió de la Fundació Rellu. Revista cultural i de pensament. Té una periodicitat trimestral. Pertany a l'Associació de Publicacions en Llengua Catalana (APPEC) ¶ DIRECTOR: Jordi Sales. DIRECTOR ADJUNT: Raimon Terradas. CONSELL DE REDACCIÓ: Jordi Barnadas, Aleix Buch, Joan Capdevila, Manfred Díez, Agustí d'Arana, Joaquim Ferrer, Josep Hereu, Amadeu Matosas, M.Àngels Orriols, Ramon Tremosa, Jordi Giudici, Josep Solà, Antoni Vallès. SECRETARI DEL CONSELL: Jordi de Nadal ¶ COL·LABORADORS D'AQUEST NÚMERO: Josep de Nadal, Agustí d'Arana, Joaquim Ferrer, Miquel Rubirola, Joan-Albert Asens, Angel Guimerà, Germán Segura, Ferran Pauner ¶ EDITA: Quaderns d'Estudis i Treballs SL

REDACCIÓ I SUBSCRIPCIONS: Fundació Rellu. C/Balmes 413, 8è-C, Barcelona ¶ TEL.: 93 488 09 00 ¶ WEB: www.relleu.cat
CORREU ELECTRÒNIC: relleu@relleu.net ¶ DISSENY: Jordi Matosas i Eloi Gimeno ¶ MAQUETACIÓ: Jordi Matosas ¶ FOTOGRAFIA
PÀG. 14: iStockphoto ¶ IMPRESSIÓ: Grupo Gráfico ¶ ISSN: 1579-0231

PREU D'AQUEST NÚMERO: 12 € SUBSCRIPCIÓ ANUAL: 30 € (4 nùms)

DIGNITAT

EDITORIAL

i País

La Via Catalana per la independència manifestada als camins de Catalunya al llarg de quatre-cents mil metres el dia onze de setembre de 2013 a les 17 hores 14 minuts és el fet polític més important de la dècada a Catalunya i a Espanya. Aquesta cadena humana és també una de les més notables concentracions de persones que proclamen des de l'amistat, la festa i el civisme una voluntat política a la recent vida europea. T'hi posis com t'hi posis hi havia moltíssima gent que volia clarament una cosa: la independència de Catalunya. La facilitat o dificultat d'obtenir-la està en funció del nombre sempre creixent de persones unides en l'amistat i de la nitidesa amb què afirmen la seva voluntat.

Tothom que es diu polític li cal viure al servei del seu poble. La gentada manifestada el proppassat 11 de setembre és la majoria del país, la seva majoria política. Hom podria pensar que han augmentat les nostres possibilitats, convé sovint demanar però: possibilitats exactament de què, possibilitats de qui? L'escenografia sobre el que podem és certament, sovint, molt ingènua; les maniobres, però, dels qui s'espanten d'aquestes possibilitats i volen frenar-les, refredar-les, marejar-les, són francament indecents. La veu que s'ha manifestat és sagrada, tan senzill com això. O què és el que de veritat hom diu quan hom parla de voluntat popular? Només existeix quan tria llistes? Si hi ha dubtes de les seves dimensions el remei és ben fàcil: una consulta o referèndum sobre la independència.

Com a resposta a aquesta possible ingenuïtat ara assistim a un festival de la indecència política i mediàtica. Molt poca gent des de posicions privilegiades es dedica a confondre, dilatar, tergiversar, invertir prioritats, desequilibrar les aparences mitjançant una repetida dansa d'opïnadors mediàtics. Un bon grup dels quals els podríem anomenar godofreds. Godofreds és un compost del nom de l'empresa que els lloga i freds per la tasca que han triat, que és la de refredar el país amb glaçons diversos. El que es vol que es vagi imposant són els criteris oligàrquics de la minoria extractiva que manté el país en la captivitat, en benefici d'ells mateixos a través de monopolis de l'edició i de la informació, i d'altres. La naturalesa d'aquesta indecència convindria que fos judicada a la llum de la voluntat popular expressada en la via catalana.

Contra Ingenuïtat cal Maduresa. Contra Indecència cal Dignitat. El nostre esforç, el de tothom, des de la professió, la vida familiar, el lleure, l'estudi, el servei constant i l'enfortiment del caràcter és un esforç al servei del país, un esforç per assolir a la vegada la maduresa i la dignitat.

APOLOGIA DE LA POLÍTICA

JOSEP DE NADAL

Enginyer Químic i Empresari

Ara cal un nou somni intel·ligent
i un nou model polític que
no siguin excloents i on les virtuts
individuals fomentin els valors socials
que tants esforços han exigit
a les generacions anteriors
per mantenir-los vius.

Quan el 28 de juliol de 1914 va esclatar la Primera Guerra Mundial, Europa vivia una època marcada per l'eufòria econòmica, polítiques nacionalistes exacerbades i grans reivindicacions socials. La locomotora que impulsava la vida del continent era netament econòmica, però existia, al mateix temps, una profunda exigència de democràcia i justícia social propiciada pels anhels de la vella Europa.

La Gran Guerra va deixar, com totes les guerres –grans o petites–, vencedors i vençuts i els primers, com sempre, no van saber tractar adequadament els segons, que van ser absurdament humiliats exigint-los reparacions econòmiques impossibles de satisfer i provocant així el naixement, entre els vençuts, d'un nacionalisme radical, un populisme ferotge i il·limitades ànsies de revenja que explotarien anys més tard.

Durant la pau fictícia que va seguir a la finalització de la guerra, es van manifestar símptomes inequívocs d'una nova i incipient bogeria militar i imperialista agullonada pel sentiment nacionalista dels perdedors, profundament ferit i humiliat. La supèrbia diabòlica, els deliris de grandesa i la confusió moral van ser els motors que van dur Europa, l'any 1939, a la Segona Guerra Mundial.

Acabades les hostilitats l'any 1945, Europa va iniciar misteriosament una colossal i reeixida tasca de reconstrucció material i moral amb l'obsessió de posar les bases per a una pau sòlida i duradora que va permetre als europeus, durant més de 50 anys, gaudir d'una certa pau, d'un cert benestar i d'una certa esperança, malgrat les insuficiències i tràgics conflictes puntuals de la llarga postguerra.

Els pares d'aquesta Europa –Robert Schuman, Konrad Adenauer, Alcide de Gasperi, Edgar Morin, etc.–, juntament amb molts altres homes i dones que creien fermament en Europa i en la Política, en majúscules, van bastir les parets mestres de l'Europa de les nacions que coneixem avui en dia, rescatant dels seus orígens cristians i de la seva llarga i complexa tradició els principis morals que van inspirar els acords polítics i tractats econòmics signats durant aquells anys.

Gràcies a aquestes polítiques intel·ligents i serioses, Europa va iniciar una etapa de consolidació

econòmica i social de gran importància per al seu futur. Va encetar, en plena postguerra, un període de prosperitat material que ha arribat fins als nostres dies. Llibertat, pau, democràcia i prosperitat van ser els valors que van orientar aquelles polítiques, sempre sota la protecció imprescindible d'una economia potent, no sempre, emperò, suficientment atenta i diligent a atendre les reivindicacions socials d'una gran majoria d'europeus ni a prevenir i controlar els excessos dels grans i petits poderosos.

A la dècada dels 60, gràcies al miraculós i sòstingut creixement econòmic i a la força dels somnis individuals de la ciutadania, cansada de tant patir, es van aconseguir dues fites de gran transcendència política per a la vida dels europeus de la segona meitat del segle XX: l'aparició de l'Estat del Benestar, més o menys universal; i l'endeutament públic i privat, més o menys intel·ligent.

Però aquest impuls inicial, basat en l'economia real, es va veure ràpidament amenaçat pel monstre de mil caps, la denominada economia financera, fictícia i especulativa, aliena per complet al treball diari i als interessos bàsics dels ciutadans, que cada dia llançava les seves xarxes a la cerca i captura del benefici. Va succeir tot incomprendible a la vista de tothom i amb la corrupta connivència, incompetència o frívola passivitat dels polítics del darrer terç del segle, que molt sovint van confondre la gestió de la cosa pública amb l'estafa a gran escala i en benefici exclusivament personal i familiar.

El segle XXI, tot just arribar, exactament l'any 2007, va obsequiar els europeus amb l'esclat espectacular de la famosa bombolla econòmica mundial que va submergir Europa en una crisi econòmica de tal magnitud que ha posat en greu risc la joia de la corona: el sistema de protecció social europeu, l'anomenat Estat del Benestar que, durant els darrers 30 o 40 anys, ha estat el protagonista indiscutible d'una extravagant carrera per veure qui era el partit polític capaç d'oferir i imposar més prestacions socials als ciutadans, fent creure a tothom que es tractaven de serveis gratuïts. Amb la crisi actual, l'Estat del Benestar no només s'ha frenat en sec sinó que, en els països més afectats pel problema del deute –com és el cas d'Espanya–, està fent marxa enrere

amb gran preocupació o autèntica angoixa, segons els casos, per a importants sectors de la societat.

L'esclat de la bombolla ha enfonsat Europa en una crisi profunda i ha portat la població a un sobtat desencantament en relació amb els polítics i amb totes i cadascuna de les paraules que pronuncien. Els valors que, al llarg de la segona meitat del segle XX —llibertat, pau, benestar i democràcia— s'havien consolidat amb gran esforç de tothom, s'han tenyit de cop i volta de color gris fosc i intens.

Ara cal, evidentment, un nou somni intel·ligent i un nou model polític més adequat al moment actual; un somni i un model que no siguin excloents i on les virtuts individuals fomentin els valors socials que tants esforços han exigut a les generacions anteriors per mantenir-los vius. És el moment de la Política de veritat i dels autèntics polítics, perquè són ells i les institucions que representen els que han de frenar l'actual destrucció massiva de valors morals, benestar material i justícia social.

Cal tornar a potenciar el creixement de l'economia real i no el de l'especulativa; s'han de recuperar —especialment en aquest país— els valors de l'aprenentatge, de l'emprenedoria, de la productivitat, de la competitivitat, de la formació i de la recerca; s'han de fomentar objectius socials i comunitaris que permetin crear forts lligams entre les persones i que assenyalin un camí esperançat ple de futur i sentit. Els errors comesos, els malbarataments de recursos i la corrupció galopant no es pal·lien exigint austeritat als ciutadans, sinó penalitzant els infractors i rescabulant la societat del que és seu.

La crisi actual ha fet palès que l'Estat del Benestar, entès com un sistema en què el ciutadà ho tingui tot resolt —des del bressol fins a la tomba— és i ha estat sempre un somni impossible. L'Estat del Benestar és i serà sempre desitjable, just i necessari, en qualsevol moment i en qualsevol societat, però la gratuïtat i universalitat absolutes són impracticables. L'Estat del Benestar es basa en un gran transvasament de recursos d'uns contribuents a d'altres, sovint els mateixos, a través de l'Estat, que fa de mitjançer. Però fins i tot per fer aquesta funció aparentment tan simple s'ha de saber i s'ha de comptar amb gent competent i polítics honestos,

persones solidàries i compromeses amb uns valors justos i compartits.

L'Estat del Benestar, practicat de la manera com s'ha fet fins ara, deixa seqüeles no només en les arques de l'Estat, sinó també en el cap dels propis beneficiaris, perquè provoca un descens de l'estalvi de les famílies i fa confondre la prosperitat amb el pur consumisme; erosiona la responsabilitat personal vers un mateix i la pròpia família, i provoca addicció als ajuts públics.

La brutal crisi que ens afecta actualment està evidenciant dues coses que ja intuïem des de sempre: la primera, que l'Estat del Benestar, tal com s'ha gestionat fins ara, és inviable; i la segona, que els mercats financers són egoistes, avars i no gaire propicis a la despesa social. És hora, per tant, que els polítics intel·ligents, de bona voluntat i que tinguin autèntica vocació de servei públic entrin immediatament en acció per tal de redreçar la situació.

El moment és greu i transcendental, perquè no només estem immersos en una profunda crisi econòmica, moral i democràtica de la qual ens veiem obligats a sortir-ne sols i a les palpentes, sinó que ens trobem a les portes d'un nou món desconegut i trepidant i molt probablement difícil i complicat. Diverses prospeccions sobre les tendències globals coincideixen a anunciar per a les pròximes dècades una societat força diferent de l'actual i molt condicionada per la tecnologia, la massificació urbana i la recerca de nous equilibris geoestratègics entre les grans potències.

La gent, segons aquests estudis, incrementarà el seu poder individual gràcies a les noves tecnologies i a les xarxes socials; la innovació jugarà un paper molt important en el creixement econòmic; l'envel·liment de la població canviarà el paisatge dels pobles i ciutats; el problema de la sostenibilitat i la lluita contra el canvi climàtic provocarà molts mals als governs; les tendències migratòries crearan societats multiculturals amb l'aparició inevitable de guetos i grups xenòfobs; els països emergents, o en vies de desenvolupament, seguiran creixent per sobre dels països ja desenvolupats; i es produiran canvis substancials en el repartiment del poder disminuint significativament el domini econòmic occidental.

Arribar a les portes d'aquesta quarta dimensió degudament preparats i equipats per resistir i competir és, evidentment, urgent i feina de tots, però molt especialment dels polítics intel·ligents, amb sentit de la realitat i dels fets, visió de futur, amb capacitat de lideratge i vocació de servei públic.

Per tant, hauríem de començar a reflexionar i a analitzar, en relació amb els nostres polítics en actiu –també en relació amb els que apareixen només de tant en tant o aquells altres que es postulen insistentment com a polítics del futur més immediat–, sobre tot allò que diuen i deixen de dir, sobre tot el que fan i deixen de fer i sobre el que creuen ser i el que realment són. I, en qualsevol cas, cal exigir a tots els càrrecs electes honestedat, transparència, claredat en l'expressió de les seves idees o de la seva profunda confusió i, també, sobre els seus projectes, informació concreta, exhaustiva i essencial.

Nogensmenys, ens convindria reflexionar sobre els mitjans de comunicació que ens envolten, especialment els més seriosos, perquè moltes vegades no sabem si el que pretenen és informar-nos objectivament d'alguna cosa d'interès general o simplement entretenir-nos una estona amb qualsevol frivolitat que ens faci passar el temps.

I és en aquesta situació global i tan complexa i difusa que hem de reflexionar molt seriosament –polítics i mitjans de comunicació inclosos– sobre el moment històric en què es troba Catalunya i la fórmula exacta d'inserir, d'una vegada per totes, la seva especificitat en el món.

A Catalunya s'ha obert, efectivament, una nova dinàmica política. El camí cap a l'Estat propi s'ha convertit en una reivindicació imprescindible per recuperar la il·lusió col·lectiva i tornar a crear un model d'acció política que, si en temps de Prat de la Riba va servir per revifar simplement certes institucions i fer una gran obra a través seu, avui, dins el procés de globalització econòmica i política actual, hauria de servir per obtenir els instruments necessaris per integrar tots els catalans dins un país sobirà, just i equilibrat. Les institucions actuals han d'esdevenir estructures d'Estat, perquè actualment són, en el millor dels casos, mers instruments de descentralització administrativa.

Però seria potser irresponsable llançar-se per aquest camí sense una reflexió prèvia profunda i compartida sobre les conseqüències polítiques, econòmiques i socials que inevitablement tindria un procés d'independència de Catalunya comparant-ho, de forma objectiva i desapassionada, amb les conseqüències que, en els mateixos àmbits, tindriem si continuéssim amb l'estatus quo actual.

És important que la gent conegui per boca dels seus polítics –i no a través d'articles de premsa ni de comentaris de tertulians– les seves opinions i con-

“Preparar un poble per anar a votar un diumenge el seu futur no es pot fer cedint o delegant als mitjans de comunicació aquesta responsabilitat.”

clusions personals mitjançant informació acurada que ompli totes les llacunes mentals que apareixen automàticament en l'imaginari del tots els ciutadans quan pensen en aquests temes. Fins i tot, si fos necessari, cal que els polítics parlin obertament de les incerteses.

Sense una informació objectiva i documentada, subministrada pels polítics mateixos de forma clara i senzilla, sense intermediaris, sense massa metàfores ni tanta ambigüïtat semàntica gratuïta, sense gaires seqüències de suspens cinematogràfic ni inoportunes clapes de silenci en els moments decisius de la pel·lícula, potser seria imprudent atrevir-se a aixecar-se del seient i sortir al carrer a prendre qualsevol decisió d'aquest calibre o similar.

La força que confereix la voluntat democràtica d'un poble és inalienable i, per tant, tard o d'hora, la consulta es farà –bé o malament, però es farà– i el procés haurà començat. Però el poble té el dret de rebre i l'obligació d'exigir mostres d'honeste-

dat, intel·ligència i astúcia en els seus representants polítics. Fóra bo que, quan arribi l' hora de decidir –davant les urnes o per convenciment personal–, no només el poble, sinó sobretot els polítics actuals –que potser són els que semblen més mancats de paraules, d'inspiració i d'equip–, s'hagin preparat a consciència per donar una resposta serena, valenta i intel·ligent.

Preparar un poble per anar a votar un diumenge el seu futur no es pot fer cedint o delegant als mitjans de comunicació aquesta responsabilitat. No és tracta d'una campanya electoral. És autèntica feina

política per a líders polítics de veritat que s'han de dirigir a un poble potser més madur i intel·ligent que ells. Per tant, tenen tots l'obligació moral i institucional d'arremangar-se i sortir al carrer a parlar i a dir tot el que calgui sense cridar, pausadament, amb dicció clara i perfecta, de forma freda, amb rigor i màxima objectivitat, i no facilitar amb el seu silenci, la seva passivitat i la seva frivolitat, que apareguin veus interessadament deformadores tant en un sentit falsament optimista com en un sentit volgutament apocalíptic.

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ A LA REVISTA RELLEU

SUBSCRIPCIÓ ANUAL (4 NÚM.): 24 €

Desitjo rebre periòdicament la revista RELLEU a partir del núm.

Fotocopieu o retalleu aquesta butlleta i trameteu-la a:

REVISTA RELLEU
C/Balmes 413, 8è C
08022 BARCELONA

Nom
Cognoms
Adreça
Telèfon
CP-Població

Domiciliació de rebuts en banc o caixa.

Sr. Director, li prego que atengui, amb càrrec al meu compte/llibreta, els rebuts que li presentarà la Fundació Rellu.

Titular del compte
Banc o Caixa
Adreça de l'agència
CP-Població

Codi Compte Client (CCC)

entitat oficina control número del compte

Data

Signatura del titular del compte o la llibreta

*Escolta, Espanya, – la veu d'un fill
que et parla en llengua – no castellana:
parlo en la llengua – que m'ha donat
la terra aspra:
en aquesta llengua – pocs t'han parlat;
en l'altra, massa.
T'han parlat massa – dels saguntins
i dels que per la pàtria moren:
les teves glòries – i els teus records,
records i glòries – només de morts:
has viscut trista.
Jo vull parlar-te – molt altrament.
Per què vessar la sang inútil?
Dins de les venes – vida és la sang,
vida pels d'ara – i pels que vindran:
vessada és morta.
Massa pensaves – en ton honor
i massa poc en el teu viure:
tràgica duïes – a morts els fills,
te satisfeties – d'homres mortals,
i eren tes festes – els funerals,
oh trista Espanya!*

Oda a Espanya

JOAN MARAGALL, 1898

*Jo he vist els barcos – marxar replets
dels fills que duïes – a que morissin:
somrients marxaven – cap a l'atzar;
i tu cantaves – vora del mar
com una folla.
On són els barcos. – On són els fills?
Pregunta-ho al Ponent i a l'ona brava:
tot ho perderes, – no tens ningú.
Espanya, Espanya, – retorna en tu,
arrenca el plor de mare!
Salva't, oh!, salva't – de tant de mal;
que el plo' et torni feconda, alegre i viva;
pensa en la vida que tens entorn:
aixeca el front,
somriu als set colors que hi ha en els núvols.
On ets, Espanya? – no et veig enlloc.
No sents la meua veu atronadora?
No entens aquesta llengua – que et parla entre perills?
Has desaprès d'entendre an els teus fills?
Adéu, Espanya!*

JOAN MARAGALL,
Obres completes,
Editorial Selecta, Barcelona, 1970

**CARTA A E. R.,
CIUTADÀ DE NEW JERSEY,
ESTATS UNITS D'AMÈRICA, SOBRE
L'ACTUAL SITUACIÓ POLÍTICA
DE CATALUNYA EXPLICADA
AMB EPISODIS DE LA HISTÒRIA
DEL SEU PAÍS.**

AGUSTÍ D'ARANA

*Llicenciat en Ciències Empresarials per ESADE
i en Filosofia i Lletres per la UB*

L'essencial a Catalunya
és el sentit de la llibertat que
s'adquireix ja a l'Edat Mitjana i que
porta a la lluita contra els francesos
i a la derrota de 1714.

Benvolgut,

Aquestes línies volen ser la continuació de la conversa, que tot just vam iniciar ahir, sobre la situació política actual de Catalunya. Intentaré explicar-te-la ara mitjançant episodis del període de transformació de les tretze colònies britàniques en una nova república, els Estats Units d'Amèrica. Espero facilitar-te així la comprensió de la nostra situació.

Deus pensar que és totalment agosarat tractar de fer comparacions entre els EUA i Catalunya perquè les tradicions d'ambdós països són completament diferents, com també ho són les seves dimensions territorials i demogràfiques.

Vet aquí el meu argument contra aquesta dificultat: determinats conceptes polítics poden sobrevolar, i de fet sobrevolen, segles d'història, diferències de mentalitat i d'estructures socials i enormes disparitats en les dimensions demogràfiques i territorials. Dues referències històriques en aquest sentit (segurament ja les estàs pensant) són aquestes: les reflexions polítiques de la Grècia clàssica, que perduren en els conceptes de democràcia, oligarquia i tirania, i les inspiracions proporcionades per la Roma clàssica als fundadors dels Estats Units.

Hi ha més, però. Estem parlant del període previ a la formació dels EUA, quan existien, com he dit, tretze colònies britàniques relativament petites en termes demogràfics. La població conjunta estimada per l'any 1780 era de 2.781.000 habitants. El primer cens es va realitzar el 1790 i la població ja havia augmentat a uns 3.600.000 habitants. En aquells moments la més poblada era Virgínia, amb 691.000 habitants, i les menys poblades eren Delaware (59.000), Rhode Island (68.000) i Geòrgia (82.500). Massachusetts tenia 378.000 habitants i Nova York 340.000. (1)

Dit això, anem a les comparacions que, segons crec, et resultaran aclaridores.

La primera similitud entre les colònies americanes i Catalunya és un tarannà polític similar. No l'anomenaré “amor a la llibertat” perquè avui dia tal ve-

gada queda una mica massa èpic, malgrat que sigui una expressió bastant exacta. (2) Podríem parlar del temor a un excés de poder polític i de l'afany de limitar-lo per tal de preservar les llibertats de la gent i de les institucions de la societat civil.

Aquest tarannà compartit es va posar de manifest en els catalans i en els americans davant un mateix enemic: el francès. En els americans en la guerra de 1756-1763 i en els catalans uns cinquanta anys abans, en la Guerra de Successió. M'explicaré.

En el període 1756-1763, els americans juntament amb els britànics es van enfrontar (no era el primer cop) amb els francesos i els seus aliats indis. El rerefons de l'actitud americana l'explica Paul Johnson en aquests termes: “Els nord-americans creien que caure sota el domini de la bandera francesa era la pitjor desgràcia que els podia succeir. En la costa atlàntica, gent provinent de les més diverses nacionalitats (...) havien acceptat la sobirania britànica. (...) En comparació amb d'altres països d'Europa, Anglaterra era liberal, amb un govern que tendia a intervenir el menys possible i una tradició de llibertat d'expressió, de reunió, de premsa i, fins a cert punt, de culte. Però, per a un súbdit britànic, passar de la bandera anglesa a la francesa era una cosa molt diferent. A França regia una monarquia absoluta a la qual es reconeixia un dret diví. La nació era formidable, omnipresent i exigent, fins i tot a l'altra banda de l'Atlàntic. Els seus súbdits estaven obligats a complir amb el servei militar i havien de pagar elevats impostos. A més, es tractava d'una nació catòlica que no practicava la tolerància, com podien atestar els milers d'immigrants hugonots que es van refugiar en les colònies britàniques”. (3)

Els temors americans eren totalment fonamentats. La prova està en el destí de Catalunya després de la caiguda de Barcelona el 1714 davant les tropes de Lluís XIV recolzades per les castellanès: va perdre totes les seves llibertats polítiques i va ser sotmesa a un intent d'uniformització sota models castellans. Un autèntic fracàs per a Catalunya, després d'haver intervingut en la Guerra de Successió justament per preservar aquestes llibertats.

La cosa va anar així: Felip V, nét de Lluís XIV, va substituir l'últim rei de la nissaga dels Habs-

burg espanyols i això va provocar el temor d'Àustria i d'Anglaterra per l'augment de la influència de França que se'n podia derivar. En la guerra subsegüent, Catalunya es va posar al costat d'Àustria i d'Anglaterra. El final, com he dit, va ser lamentable: la conjuntura internacional va canviar, els aliats van signar la pau amb França i van abandonar Catalunya a la seva sort. Però el fet important ara són les motivacions de Catalunya: el temor a Felip V, representant del centralisme borbònic i un perill greu, com es va demostrar, per a les institucions catalanes.

Aquestes institucions, d'origen medieval, tenien com a centre una assemblea, les Corts, com era el cas en molts països europeus. L'originalitat de les Corts catalanes rau en les seves àmplies competències legislatives i en el fet que el sobirà de Catalunya, el comte de Barcelona, estava sotmès a la llei com tothom. Justament el contrari d'una monarquia absoluta, on el sobirà solament és responsable davant Déu. Com diu Dawson: "La institució del govern constitucional i representatiu, avui característic de les formes polítiques modernes, té les seves arrels en aquest sistema medieval (es refereix a les assemblees estamentals com les Corts catalanes) que ja havia adquirit plena –encara que prematura– expressió en casos excepcionals, com en les Corts d'Aragó i Catalunya, on els representants dels estats (noblesa, clergat i ciutats) tenien un complet control de la legislació així com el dret a supervisar l'administració dels seus agents per mitjà d'una comissió permanent, anomenada Diputació General". (4)

Em segueixes? L'essencial a Catalunya és el sentit de la llibertat que s'adquireix ja a l'Edat Mitjana i que porta a la lluita contra els francesos i a la derrota de 1714. El sentit de la llibertat de les colònies americanes està lligat a les mateixes condicions d'existència de la gent i a les tradicions britàniques i és present en la guerra de 1756-1763 contra els francesos i els indis.

La segona comparació que et vull proposar és la de les institucions polítiques. A mitjan segle XVIII,

com deus recordar, totes les colònies, llevat de quatre, comptaven amb un governador nomenat pel rei. A més, cadascuna tenia una assemblea representativa sota el model del parlament britànic, amb una cambra alta i una baixa, imitant l'existència a Anglaterra de la cambra dels comuns i la dels lords. (5)

Catalunya, per la seva banda, va ser classificada com a "comunitat autònoma" l'any 1978 (ratificació en referèndum de la Constitució espanyola), juntament amb molts d'altres territoris. Com saps, aquesta novetat es va produir en el trànsit de la dictadura del general Franco a les actuals institucions polítiques. Amb això, l'Estat no continuava cap tradició existent de descentralització sinó que trencava, aparentment, la seva tradició fortament centralista. Què havia passat? El centre de l'assumpte era la memòria de la Segona República (1931-1936), concretament de l'autonomia atorgada llavors a Catalunya i al País Basc. La cosa va ser conflictiva perquè els espanyols tendien a veure-les com un privilegi i perquè molts entenien que era un trencament de l'anomenada "unidad de la patria", freqüentment viscuda com quelcom sagrat i intocable. De fet, un dels motius fonamentals de la rebel·lió d'una part de l'exèrcit espanyol contra la República, l'any 1936, va ser el temor que Catalunya s'independitzés. Quan es va dissenyar la Constitució actual, la memòria d'aquells anys va portar a aquesta solució: diluir les aspiracions de Catalunya i el País Basc atorgant a un munt de territoris unes prerrogatives similars.

Sigui com sigui, a partir de 1980 (constitució del primer Parlament), Catalunya va tenir un marge de maniobra per prendre les seves pròpies decisions en diverses matèries com ara cultura, obres públiques, ensenyament, sanitat, medi ambient i d'altres. L'organisme que exercia aquestes competències era i és la Generalitat de Catalunya, nascuda a l'Edat Mitjana com una autoritat independent del comte de Barcelona i sobirà de Catalunya. La Generalitat es compon d'un parlament, un president nomenat pel parlament, un govern format pels consellers (ministres) nomenats pel president i l'administració amb les seves diferents branques. La figura del governador que tenien les colònies no és exactament comparable amb les autoritats presents a Catalunya,

però tant en un cas com en un altre el fet important és que l'autonomia política distava i dista de ser plena pel fet de pertànyer a un Estat amb prerrogatives per damunt seu.

La tercera similitud entre les colònies americanes i Catalunya rau en un període de temps d'uns trenta o quaranta anys en el qual la pertinença al corresponent Estat no és discutida, malgrat que hi hagi més o menys conflictes. En el cas de les colònies, aquest període es pot situar entre 1740, quan comença a desenvolupar-se l'autoconsciència americana de ser un poble diferent a l'anglès, (6) i el principi de la Guerra d'Independència (1775). En el cas de Catalunya es tracta del període 1980-2010.

És lògic que les colònies americanes passessin per un període de conformitat amb la pertinença a l'imperi britànic. Molts pobladors eren britànics, i de la Gran Bretanya van heretar la llengua, els costums i les institucions polítiques. D'altra banda, les colònies estaven físicament en formació. La població l'any 1700 era de solament 275.000 habitants i el 1750 d'1.207.000. A més, el perill francès era un factor de cohesió amb els anglesos.

En realitat, el terme "colònia" no es pot aplicar en el mateix sentit als territoris americans dels anglesos i als territoris no metropolitans de les potències europees, ja que entre aquells i aquestes freqüentment hi havia unes diferències abismals de llengua, cultura, costums i institucions. Fins a quin punt la Gran Bretanya era propera a les seves colònies com a model cultural es pot veure en l'anècdota, ben significativa, d'un Washington, persona de tendències aristocràtiques i amb recursos per pagar-les, que comprava vestits per a ell mateix i joguines per als seus fills a Londres. (7)

El govern britànic era benèvol en política. Ja hem vist que les colònies tenien institucions polítiques pròpies. A més, les interferències britàniques van ser mínimes durant un llarg període de temps, així que les colònies van gaudir d'una àmplia llibertat.

En l'aspecte econòmic el govern britànic era tam-

bé benèvol o fins i tot extraordinàriament benèvol, ja que els impostos que pagaven els americans eren mínims. Un anglès pagava cinquanta vegades més impostos que un americà (8) i al 1698 eren cinc cops superiors als que es pagaven just abans del conflicte. (9)

Catalunya té una història molt més llarga i turmentada, encara que l'últim període (1980-2010) té importants similituds amb el període anterior a la Guerra d'Independència. Tingues present solament que a finals del segle XIX i principis del XX Catalunya va aconseguir un cert grau d'autonomia política durant un curt període de temps durant la Segona República. Després va venir la dictadura del general Franco, un nacionalista espanyol aferrissat i un militar que va exercir sobre Catalunya una repressió política, lingüística i cultural de gran intensitat. (10)

Per això, si més no per contrast, l'autonomia de 1978 va ser rebuda amb entusiasme. El propòsit en aquells moments i durant decennis va ser aconseguir que, dintre de l'Estat espanyol, Catalunya fos Catalunya i contribuir al progrés de tot Espanya. De fet, la força política que va governar el país durant la major part del període tenia aquest criteri i així continuava el corrent principal del catalanisme polític des de principis del XX. Aquí es fonamenta la similitud del període català 1980-2010 amb el període americà 1740-1775. En ambdós casos es partia d'una relativa satisfacció amb les institucions polítiques existents i d'una relativa harmonia amb el país dominant.

La quarta comparació per entendre l'actual situació de Catalunya és la dels processos que van portar les colònies americanes a rebel·lar-se contra la Gran Bretanya i finalment a la independència i que han portat Catalunya a desitjar i reclamar un Estat propi (manifestacions massives organitzades per la societat civil, majories parlamentàries, posicionaments d'intel·lectuals rellevants).

El desenvolupament d'una progressiva insatisfacció de les colònies per les relacions amb la Gran Bretanya va dependre de dos factors: el naixement de l'autoconsciència de poble diferent al britànic i

“La disposició per les colònies d’institucions polítiques pròpies va ser un factor fonamental del procés cap a la independència i va estar estretament relacionada amb el desencadenament del conflicte dels impostos.”

el conflicte provocat per uns nous impostos dictats per Anglaterra i molt mal rebuts pels americans.

L'autoconsciència com a poble diferenciat va ser molt afavorida per la guerra abans esmentada (i d'altres anteriors) contra el francesos i els indis al costat dels britànics. La proximitat en la lluita no va servir per agermanar uns i altres sinó per distanciar-los. Els americans creien que els oficials britànics eren cruels i insensibles i aquests oficials consideraven als americans covards i ineficaços. (11) D'altra banda, americans que van viatjar a Anglaterra van difondre la imatge d'una societat moralment inferior, fins i tot decadent, plena d'injustícies i de corrupció.

La disposició per les colònies d'institucions polítiques pròpies va ser un factor fonamental del procés cap a la independència i va estar estretament relacionada amb el desencadenament del conflicte dels impostos. Les colònies es van acostumar a creure's una part de l'imperi anglès amb els mateixos drets polítics que els anglesos i que, per tant, aquests no tenien dret a imposar-los noves normes fiscals. En altres termes, creien que els seus parlaments eren sobirans. Paral·lelament, els britànics van anar desenvolupant la idea d'una sobirania il·limitada del seu propi parlament sobre els assumptes de tot l'imperi.

Després de la guerra, amb la victòria sobre els francesos, la Gran Bretanya restà com la gran potència europea, però pesaven damunt seu grans deutes i importants despeses militars. Res més natural que prendre mesures per tal que les colònies americanes carreguessin amb una part d'aquestes despeses. Per això es va promulgar la Llei del Timbre o es van establir determinades tarifes duaneres. Aquestes mesures no representaven de cap manera càrregues econòmiques excessives. Com diu Degler: "No va ser la injustícia ni la incidència econòmica dels impostos el motiu de les protestes de les colònies, sinó més aviat la novetat de les exigències britàniques. (...) L'al·legat essencial esgrimit per les colònies i del qual mai s'apartaren era el seu rebuig al fet que el parlament britànic tingués algun dret

legal o duaner a imposar tributs a les colònies per obtenir ingressos. Els colons insistien que tals impostos sols podien ser exigits per la legislació colonial". (12) Els anglesos es van mantenir fermament en les seves posicions. El 1775 es dispararen les primeres bales.

Quines són les semblances amb Catalunya?

Pel que fa a la consciència com a poble, hi ha una diferència fonamental i evident entre les colònies americanes i Catalunya. Aquelles van configurar un poble nou i Catalunya, en canvi, és un poble vell que va tenir el seu moment de màxima esplendor a l'Edat Mitjana amb diverses vicissituds posteriors. El fet central és l'existència de diversos elements constitutius d'una autoconsciència com a poble diferenciat: té una llengua pròpia, va tenir fins a 1714 un dret públic propi, té el seu propi dret civil i té la seva pròpia cultura. També ha tingut nombroses ocasions per percebre que és un poble diferent a l'espanyol, sigui en les grans topades de 1640, 1714 i 1936, sigui en el dia a dia dintre de l'Estat espanyol, farcit de prohibicions i conflictes.

En la llarga història de Catalunya, l'autoconsciència com a poble diferenciat no sempre ha estat la mateixa. Somorta després de la derrota de 1714, revifa al segle XIX. El període que ara analitzem, el que va de 1980 al 2010, s'inicia amb una massiva manifestació als carrers de Barcelona en favor de la creació d'un govern autònom. La consciència de poble era viva. Llavors no es pretenia la independència sinó simplement facultats d'autogovern. Es van aconseguir. Progressivament es va donar contingut a la Generalitat de Catalunya. No va ser fàcil, ja que a l'Estat espanyol li costava cedir competències i també admetre les lleis emanades del Parlament de Catalunya, freqüentment impugnades davant el Tribunal Constitucional. Malgrat tot, els governs catalans van persistir durant decennis en la idea inicial: mitjançant l'autonomia, Catalunya podia conviure amb Espanya dintre una mateixa comunitat política. Fins aquí tenim una situació semblant a la de les

colònies americanes abans de la Revolució: creien en les seves pròpies institucions polítiques i en la possibilitat de ser una part de l'imperi.

Els aspectes econòmics de la relació entre Catalunya i Espanya tenen aspectes diferents i similars a la relació de les colònies americanes amb Anglaterra. Aquestes, com hem vist, pagaven impostos molt baixos en relació amb els que pagaven els anglesos. Catalunya, en canvi, paga els mateixos impostos que la resta de l'Estat (o el que li correspon segons el seu nivell de renda i la seva activitat econòmica), però una part molt important dels recursos recaptats no tornen a Catalunya sinó que van a finançar despeses de diversos territoris d'Espanya. Això fa molts anys que passa. Els primers estudis són de les darreries del segle XIX. (13) Darrerament se n'han fet molts, tant per institucions privades i públiques com per economistes individuals, i en resulten dues coses: la diferència entre impostos recaptats i recursos que tornen a Catalunya representa permanentment el 8-9% del PIB, i aquesta diferència ha augmentat durant els anys de democràcia.

Si parlem en percentatges del PIB l'assumpte resulta una mica abstracte. No per tu, amb els coneixements que tens d'economia, però sí per a molta gent que no els té. Si el problema s'ha fet visible per a tothom és perquè reflecteix coses molt concretes: el total predomini de les autopistes de pagament a Catalunya, mentre que a Espanya predominen les vies ràpides gratuïtes; la insuficiència de les inversions en ferrocarrils, amb les conseqüents mancances en el servei; el permanent incompliment dels pressupostos del Ministeri de Foment (obres públiques); el fet que determinades autonomies menys riques i subvencionades es puguin permetre despeses fora de l'abast de la Generalitat. Tot això ha fet transcendir el problema de l'anomenat dèficit fiscal a la gent en general i ha creat la consciència generalitzada de pagar molt més enllà del que tal vegada justificaria la solidaritat amb les autonomies menys riques, fins a arribar a una situació d'explotació de Catalunya per

part d'Espanya. El problema, per tant, ha passat de ser una qüestió econòmica a ser una qüestió política de violació dels drets dels catalans, com les colònies americanes veien en els nous impostos britànics una conculcació dels seus drets polítics.

La revolta de les colònies americanes va ser provocada, com he dit, pels impostos imposats per Anglaterra, però no pel seu contingut econòmic, no perquè fossin una càrrega excessiva o una injustícia, sinó perquè entenien que tal imposició no corresponia a dret. Una qüestió econòmica es va convertir en

“La revolta de les colònies americanes va ser provocada pels impostos imposats per Anglaterra.”

una altra de constitucional. Al seu entendre, solament els seus parlaments eren competents en la matèria. La cosa, però, no acabava aquí. Si Anglaterra prenia aquestes decisions unilateralment, quines prendria en el futur? Fins a on arribaria l'erosió de les llibertats de les colònies? Aquest temor va jugar un paper fonamental. Com diu Degler, les colònies es van rebel·lar contra “un tirà potencial, no autèntic (...) estaven convençudes que a la Gran Bretanya es tramava una conspiració per desposseir-les de les seves llibertats”. (14)

Catalunya no lluita pel temor pel que pugui passar en el futur, lluita pel que està passant cada dia; que la Generalitat es veu progressivament limitada en les seves possibilitats d'actuació per un Estat reconvertit decididament a les seves conviccions centralistes i uniformistes. Com va assenyalar Carles Pi-Sunyer, exvicepresident del Tribunal Constitucional espanyol, “pràcticament en tots els àmbits materials en què la Generalitat té reconegu-

des competències per dictar lleis, l'Estat ha creat també les seves pròpies normes amb un detall extraordinari". (15)

Per lluitar contra l'ofec econòmic i competencial, els governants de la Generalitat van optar per tramitar un nou Estatut (norma definitiva del contingut de l'autonomia de Catalunya). Volien assegurar les competències de la Generalitat definint-les amb precisió, de forma que no poguessin ser envaïdes o deformades per les lleis de l'Estat. També es confiava en noves normes per millorar el finançament i disminuir el dèficit fiscal. El resultat d'aquesta iniciativa va ser l'equivalent de la intransigència britànica davant la qüestió dels impostos. La temptativa de rectificar el rumb va portar el vaixell contra els esculls.

La tramitació d'aquest nou Estatut va tenir complicacions en les quals no entro i un final catastròfic, un retrocés, en realitat, respecte a la situació anterior. En efecte, un cop l'Estatut havia sortit del Parlament de Catalunya, després de passar per les Corts de l'Estat i de ser sotmès a referèndum a Catalunya, va ser portat al Tribunal Constitucional espanyol per cinquanta diputats del Partit Popular, pel defensor del poble espanyol i pels governs de cinc comunitats autònomes. La sentència del Tribunal va ser devastadora. Va declarar inconstitucionals 14 articles i va "interpretar" uns altres 27. Els torpedes van afectar la llengua, la justícia i el finançament, entre d'altres coses.

I no t'imaginis que el Tribunal Constitucional espanyol té la independència, l'estabilitat i el prestigi del vostre Tribunal Suprem. És un tribunal altament polititzat, despreocupat de les seves pròpies irregularitats (per exemple, va operar amb membres que ja tenien el càrrec caducat perquè els dos grans partits espanyols no es posaven d'acord en el substitut) i d'un espanyolisme una mica provincià i autosatisfet.

La sentència, evidentment política, va ser dictada el 28 de juny de 2010. El 10 de juliol la resposta catalana va ser una manifestació de més d'un milió de persones a Barcelona sota el lema "Som una na-

ció, nosaltres decidim?".

El govern de la Generalitat va continuar amb la prioritat que havia establert en el seu programa, aconseguir un millor finançament, però les seves propostes es van trobar amb el total tancament del govern de l'Estat. L'11 de setembre de 2012 una nova manifestació, també a Barcelona, va aplegar més d'un milió i mig de persones sota el lema "Catalunya, nou Estat d'Europa". Ja no es volia, com antany, l'autonomia, es volia la independència. Ja no es volia una Catalunya que contribuís a fer una Espanya moderna, com antany, es volia una Catalunya que tingués la responsabilitat de decidir els seus assumptes segons els seus propis criteris, com correspon a una comunitat política adulta i com quelcom imprescindible per gestionar adequadament un munt d'afers: la política fiscal, la política exterior, la sanitària, la social, la d'immigració, la d'infraestructures i tantes d'altres.

Poc després de la gran manifestació esmentada, el govern de la Generalitat va iniciar una nova línia: preparar una possible consulta sobre la voluntat de la gent de tenir un Estat propi. I amb això estem. En lloc del so dels trets de fusell a l'inici de les hostilitats entre les colònies americanes i Anglaterra tenim l'activitat dels juristes que cerquen la manera de fer la consulta dintre de la legalitat i la dels polítics catalans que insisteixen en la qualitat democràtica de la posició catalana, mentre l'Estat espanyol es manté tancat.

Com pots veure, tot el procés té una lògica molt consistent. Si aquesta carta serveix per transmetre-ho haurà complert el seu objectiu. No es tracta de tancar l'assumpte sinó d'iniciar-ho, tot tenint en compte els factors que intervenen i, sobretot, com t'ho diria?, de percebre el gruix de l'assumpte.

Quin assumpte exactament? Tony Judt té en compte els assoliments de Catalunya i deu valorar les limitacions a les quals ara està sotmesa quan diu: "Si Catalunya fos un país independent es trobaria entre els més pròspers del continent europeu".

(16) Amb això coincideix amb economistes que han tractat de calcular com hauria evolucionat l'economia catalana sense la càrrega que li suposa Espanya. (17) Però Judt s'equivoca en pensar que el factor fonamental de la disconformitat catalana ve de les grans contribucions econòmiques que està obligada a fer a Espanya. (18) La gran aspiració ha estat i és governar-se a si mateixa i la gran incomoditat és rebre instruccions i imposicions d'un altre.

Abans d'acabar encara he de tocar un punt més. M'hauràs de perdonar que m'estengui tant.

Catalunya no és un bloc sense fissures. Els pobles rarament funcionen per unanimitat i quan es tracta de pobles sense Estat solen dividir-se, en moments decisius, sobre el camí a emprendre. Ho saps perfectament i no cal que posi exemples, però et recordaré que aquest també va ser el cas de les colònies americanes. Vist de lluny semblaria que es van aixecar amb total unanimitat contra Anglaterra, però en realitat no va ser així. El unionistes, fidels a la corona britànica, van tenir força importància a colònies com Geòrgia, Nova York, Carolina del Sud, Nova Jersey i Massachusetts. No van poder organitzar una resistència general, però sí que van tenir suficient decisió i força per organitzar guerrilles molt fortes en diversos llocs, com ara Carolina del Nord, Carolina del Sud, Filadèlfia o Geòrgia, per exemple. L'ajuda francesa a les colònies va ser decisiva per acabar amb aquestes guerrilles dels unionistes. L'exili, finalment, sembla que va ser el destí d'uns 80.000 americans unionistes, els quals van anar principalment al Canadà, però també a Anglaterra. Per acabar-ho de complicar, hauríem de considerar els indis, que van romandre neutrals, excepte un contingent d'uns quants milers que van lluitar a favor d'Anglaterra, i els negres, fonamentalment esclaus. (19)

Tota aquesta complexitat va ser simplificada per la guerra. Va reduir la lluita a dues parts enfrontades, independentistes i unionistes, i va concretar els mitjans de la lluita, les armes. Imagina't el cas de

Catalunya: tenim independentistes, autonomistes, autonomistes en versió reduïda, espanyolistes per damunt de tot, federalistes, dubitatius. El mitjà de la lluita interna a Catalunya és la discussió i la propaganda política, com és propi d'una democràcia. Tothom diu la seva i el soroll és bastant gran. És possible extreure'n conclusions? De moment una cosa és certa: al Parlament de Catalunya els partits sobiranistes tenen la majoria. Quin serà el resultat d'un eventual referèndum sobre la independència? La pregunta ens porta a la complexitat d'aquests casos, típicament moderns, en què la formació d'una unitat política no passa per la guerra ni per la desintegració d'imperis sinó per processos democràtics amb totes les seves grandeses i misèries.

Acabo amb un prec: No siguis neutral! Estaràs d'acord amb el fet que seria intel·lectualment pobre, seria abandonar la política internacional de les idees i seria improp, en aquest cas, d'un ciutadà dels Estats Units. Tret, naturalment, que les pressions de la vida diària no et deixin prou espai mental. Llavors no em queixaré si ets neutral.

Segueixen bé els teus pares? Quina edat té ja el teu fill? Un petó per a la Patrícia i una gran abraçada per a tu,

PD Últimes notícies: L'11 de setembre, festa nacional de Catalunya, una cadena humana va unir els extrems nord i sud del país. Participació total, un milió sis-cents mil persones. Nom: Via catalana cap a la independència (inspirada en la via bàltica).

NOTES:

(1) U.S. Department of Commerce. Bureau of the Census, Historical Statistics of the United States 1789-1945 (1949).

(2) Un enemic aferrissat de Catalunya, destacat militar espanyol del segle XVIII, s'expressa en aquests termes: "Parece que lo dicho hasta aquí es más que suficiente para

probar que el carácter y genio de estos nacionales consiste en un amor ciego y desmedido por la libertad, por la independencia y por la novedad; y que de estos principios como raíz, nacen la infidelidad al soberano, la falta de obediencia a sus órdenes, el desacato a sus personas, sus ministros y sus tropas, la falta de respeto a lo sagrado, la inhumanidad, la crueldad y, en fin, los desórdenes que traen los alborotos, motines, sublevaciones y rebeliones". Veure: Pedro de Lucuce, *Precauciones contra alborotos, motines y rebeliones en la plaza de Barcelona*, edició a cura de Lluís Roura i Aulinas, Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives, Eumo Editorial, Vic (2002), pàg. 122. El text original és dels anys setanta del segle XVIII.

Un historiador britànic, naturalment més mesurat, ha fet una afirmació semblant referida a mitjan XVII: "El sentiment de pertànyer a aquesta comunitat lliure era molt fort. Els catalans havien estat instruïts per venerar les lleis, les llibertats i les institucions que havien aconseguit per a ells les heroïques accions dels seus avantpassats i el seu deure més alt era assegurar la cessió intacta de la seva herència als seus descendents". Veure: J. H. Elliott, *The Revolt of the Catalans. A Study in the Decline of Spain (1598-1640)*, Cambridge University Press (1963). Traducció castellana: Siglo XXI, Madrid (1999), pàg. 46.

(3) Paul Johnson, *A history of the American People*, HarperCollins, 1997. Traducció castellana: *Estados Unidos, la historia*, Ediciones Vergara, Buenos Aires (2001), pàg. 129.

(4) Christopher Dawson, *Religion and the Rise of Western Culture*, 1950. Traducció castellana: *La religión y el origen de la cultura occidental*, Editorial Sudamericana, Buenos Aires (1953), pàg. 207.

(5) Carl N. Degler, *Out of Our Past. The Forces that Shaped Modern America*, Harper and Row, Nova York (1959). Traducció castellana: *Historia de Estados Unidos*, Editorial Ariel, Barcelona (1986), vol. 1, pàg. 85 i següents.

(6) Degler, pàg. 95.

(7) Johnson, pàg. 135.

(8) Johnson, pàg. 136.

(9) Degler, pàg. 110.

(10) Crec que seria demanar-te massa que et documentessis sobre els episodis fonamentals de la història de Catalunya, com ara la repressió franquista. Per tant, esmento el següent llibre amb l'esperança que em creguis si et dic que el títol no exagera ni gens ni mica i que la seva llarga extensió, 543 pàgines, està plenament justificada: Josep Benet, *L'intent*

franquista de genocidi cultural contra Catalunya, Publicacions de l'Abadia de Montserrat (1995).

(11) Degler, pàg. 95.

(12) Degler, pàg. 105. Les colònies s'agafaven a la definició dels drets del seus parlaments atorgats a la seva fundació. Entenien que aquestes primeres constitucions o similars delimitaven l'actuació dels seus propis parlaments així com les del parlament britànic. Aquí estaria l'origen, segons l'autor, del constitucionalisme americà, o sigui, de la convicció en l'existència d'una autoritat, la Constitució, per sobre dels cossos legislatius.

(13) Francesc Flos i Calcat, *Geografia de Catalunya (1896)*. Veure: <http://miquelrubiolatorrent.cat>, *Catalunya independent: què passa amb l'economia?* Pàg.

(14) Degler, pàg. 108.

(15) Citat per Miquel Rubirola a "L'economia catalana en el marc polític de la independència", revista *Relleu*, núm. 114-115 (octubre 2012-març 2013).

(16) Tony Judt, *Postwar. A History of Europe since 1945 (2005)*. Traducció castellana: *Posguerra. Una historia de Europa desde 1945*, Editorial Taurus, Madrid (2010), pàg. 1007.

(17) Per exemple, Xavier Sala i Martín, *Catalanisme obert al segle XXI: l'economia*, conferència pronunciada a Girona el 23 de novembre de 2001.

(18) Judt, pàg. 1009.

(19) Johnson, pàg. 171 i següents.

CATALUNYA DAVANT LA PORTA D'UNA NOVA ETAPA

JOAQUIM FERRER

Historiador

Les noves generacions,
que constaten les limitacions
que contra tota lògica i justícia
ens imposa l'Estat espanyol,
creuen que la solució està a disposar
d'un Estat propi i fer el nostre
camí en llibertat.

Un vent d'esperança travessa Catalunya. És la perspectiva de l'exercici del dret a l'autodeterminació que es presenta com la porta a una nova etapa de la història de Catalunya en què ens governarà plenament el conjunt d'opcions que genera la societat catalana i a través d'elles les seves sensibilitats i prioritats.

Per primera vegada en segles hi ha una consciència creixent en el nostre poble sobre la necessitat de fer el pas entre l'actual ofec dels governs de Madrid i esdevenir un poble que es regeix per la democràcia i pot canalitzar-hi lliurement les seves necessitats i projectes.

Davant d'aquesta perspectiva crec que és útil fer recordar el camí recorregut en els darrers tres-cents anys des d'un punt de vista de consciència nacional, després del greu trontoll que significà el 1714 amb la prohibició de les nostres institucions i lleis que ens fou imposada, i en segon lloc expressar les grans prioritats que bateguen en la nostra societat i que esdevindran paràmetres de la vida catalana.

SENYALS LLUNYANS DE LES REIVINDICACIONS CATALANES

Després de 1714, Catalunya no va caure en cap prostració, ni abandonà la seva identitat. Algunes dades ens demostren la pervivència d'una consciència catalana viva i activa.

Recordem per exemple com el 1760 un document signat per diputats pertanyents als territoris de Barcelona, València, Palma de Mallorca i Aragó sol·licitaren a Carles III el retorn de les institucions tradicionals, alhora que criticaven el clima de corrupció i d'ineficàcia que havien portat els nous organismes imposats pel Decret de Nova Planta (1716).

Recordem també com el 1789 els greus aldarulls que esclataren a Barcelona i que havien estat qualificats simplement com a "Rebomboris del pa", perquè efectivament s'hi produí un augment d'aquest aliment bàsic per a la població d'aquella època, han estat correctament descrits per Enric Moreu-Rei en el llibre *Revolució a Barcelona el 1789* (Institut d'Estudis Catalans, 1967), en què s'estudia amb de-

tall una situació d'enfrontament amb les tropes del rei i la reivindicació de llibertats i d'un règim propi per a Catalunya.

Recordem, finalment, com durant la Guerra del Francès, les conviccions dels catalans es manifestaren amb una consciència clara del que representaven. Els que col·laboren amb els francesos ho fan a canvi del reconeixement de la llengua catalana com a oficial i la necessitat de respectar la personalitat de Catalunya, i els que els combaten ho fan amb l'esperança que sigui reconegut un règim propi de llibertats.

EL GRAN MOTOR DE LA RENAIXENÇA

Som a mitjan segle XIX, en aquella Catalunya que Vicens i Vives qualificà com a "perfecta". Perquè tenia un creixement demogràfic sostingut i important. Perquè anava realitzant la Revolució Industrial. Perquè els moviments socials hi eren actius i representaven institucions properes a la vida dels treballadors (cooperatives, escoles, ateneus, associacions d'ajuda mútua i posteriorment sindicats com el de les Tres Classes del Vapor, és a dir, de la indústria tèxtil). Perquè hi havia sorgit el moviment de la Renaixença que tenia com a prioritat retornar tot el reconeixement públic a la llengua catalana, a les seves lletres i al coneixement de la història pròpia. Finalment, en les darreres dècades d'aquell segle sorgia el que ha estat qualificat com el Catalanisme polític, és a dir, la branca de la Renaixença que exigia una acció específica en el camp polític des de la convicció de Catalunya, com una nació amb dret a governar-se, amb democràcia.

La Renaixença, que va néixer cultural, contribuí a transformar positivament les actituds a favor del conreu de les lletres catalanes i de l'estudi i difusió de la història de Catalunya que havia estat substituïda en gran part per la imposada a partir del 1714 per l'Estat espanyol. La Renaixença introduí la valoració de la llengua, la cultura i la història com a eines d'un poble de dimensió nacional.

EL CATALANISME POLÍTIC

En les darreres dècades del segle XIX l'esperit de la Renaixença arribà a l'estricta camp polític i es plantejà la necessitat d'actuar-hi de forma específica i a partir d'una moderna concepció de la democràcia.

En aquesta orientació cal esmentar els debats del Primer Congrés Catalanista, el 1880 (Josep Maria Figueres. Generalitat de Catalunya, 2004), el Segon Congrés Catalanista, el 1883 (Maria Carme Illa. Generalitat de Catalunya, 1983), que aprovà entre les conclusions el rebuig del que anomenem “sucursalisme polític” i afirmà la necessitat que els partits catalans tinguin els seus òrgans de decisió a Catalunya. En aquests dos Congressos la proposta política que es defensa per a Catalunya era clara quant a la crítica de l'Estat espanyol centralista, però encara imprecisa sobre la reivindicació a defensar, a la proposta a fer.

El 1892 la Unió Catalanista convocà una Assemblea a Manresa de la qual sorgiren les famoses Bases de Manresa. Els debats transcrits i reeditats en els darrers anys són un document de gran interès perquè comprenen les intervencions de tots els delegats que hi prengueren la paraula, des de Guimerà i Domènech i Montaner a Font i Rubinat i Prat de la Riba.

per viva que sigui la lluita política entre nosaltres”.

Però el que vingué no fou el que preveia la Mancomunitat, sinó la Dictadura de Primo de Rivera, que des del primer moment es manifestà clarament anticatalana i, òbviament, oposada al projecte d'autonomia.

El 1931, en produir-se la proclamació de la República, la Generalitat encarregà la redacció d'un Projecte d'Estatut d'Autonomia que fou conegut com el de “Núria” perquè la Comissió féu les sessions de treball en aquell santuari pirinenc. Aquest projecte tenia una clara orientació federal perquè afirmava que Catalunya, subjecte polític, acordava aportar competències a un Estat compartit, però res d'això prosperà, l'Estatut d'Autonomia de Catalunya que s'aconseguí el 1932 tenia una línia i continguts simplement regionals.

Els anys 1937 i 1938, durant la Guerra d'Espanya, el Govern de la República Espanyola, argumentant la situació que es vivia, recuperà gran part de les cotes d'autogovern que s'havien transferit a Catalunya i, malgrat les protestes documentades en cartes de Companys a Negrín, la Generalitat acabà aquells anys de conflicte bèl·lic sense capacitats efectives de govern.

El 1938, així que les tropes del general Franco

“El moment actual i els que vindran no són els de la tria de qui governarà, sinó de com ens governarem.

S'hi aprovà un Projecte de Bases per a la Constitució Regional Catalana (Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives. Eumo Editorial, 1991).

El 1918 la Mancomunitat de Catalunya impulsava un Projecte d'Estatut d'Autonomia. En el volum que publicà aquesta institució, L'obra realitzada – Anys 1914-1923 (Mancomunitat de Catalunya, 1923) s'hi referia amb esperança: “Cal, en el nostre camí, reposar i mirar el conjunt de l'obra feta, tot esperant que el període que seguirà serà el de la llibertat i l'autonomia de Catalunya, ideal que avui ens ajunta a tots els catalans per separats que estiguem per altres idees,

ocuparen terra catalana, concretament en les comarques lleidatanes, el dictador declarà derogat l'Estatut d'Autonomia.

Durant gairebé quaranta anys (1938-1975) la dictadura franquista realitzà una política profundament anticatalana en tots els camps: cultural, social, econòmic i polític. La capacitat de resistència a la dictadura per part de la societat catalana es renovà amb l'impuls de noves generacions, que entre les reivindicacions que es proposaven situaven el restabliment de l'Estatut d'Autonomia del 1932.

El 1979 s'aprovà un nou Estatut d'Autonomia

de Catalunya que emprenia amb il·lusió el treball de la reconstrucció nacional de Catalunya. El 1982 s'intentà aplicar una llei estatal que es proposava limitar les possibilitats del procés autonòmic (LO-APA). Una sentència del Tribunal Constitucional la rebutjà, però des d'aleshores totes les Lleis de Bases han envaït les capacitats legislatives autonòmiques.

El 2006, un nou Estatut d'Autonomia de Catalunya que es proposava eixamplar i actualitzar les competències fou aprovat seguint la normativa existent per a aquests casos, que comprenia també el debat i l'aprovació en el Congrés i el Senat de l'Estat espanyol. Després també del corresponent referèndum del poble de Catalunya, una sentència del Tribunal Constitucional el retallà en els seus aspectes bàsics.

PROPOSTA I EXPERIÈNCIA

En aquesta telegràfica exposició del recorregut del Catalanisme polític des de les darreres dècades del segle XIX fins a les primeres del XXI, és fàcil adonar-se que l'autonomia política ha estat una reivindicació constant de Catalunya, que fou difícil d'obtenir i encara més de consolidar, fins que, finalment, es féu l'experiència a partir de 1979 de quines possibilitats reals té la fórmula autonòmica a l'Estat espanyol.

L'exercici de l'autonomia ha significat canvis positius per a Catalunya, però en tot moment ha estat acompanyat per un recel i una actitud restrictiva per part de les estructures i els governs de l'Estat espanyol. Aspecte bàsic d'aquesta actitud de limitació de les possibilitats de l'autonomia ha estat el finançament de l'autogovern. Ramon Trias Fargas publicà el 1985 *Narració d'una asfíxia premeditada – Les finances de la Generalitat de Catalunya*, llibre que ha estat fa poc reeditat (Editorial Afers, 2011) i que ha estat profètic, sobre l'ofec que patirien i que en confirmar-se expliquen la situació actual.

L'autonomia política fou per a Catalunya durant més d'un segle un objectiu prioritari perquè es creia una eina adaptable a les circumstàncies canviants de la nostra societat, que s'aniria aplicant amb vo-

luntat de respondre a les aspiracions i als projectes que anessin sorgint del poble català.

Els fets han demostrat un marc estatal en general advers preocupat fonamentalment a mantenir la injusta aportació econòmica dels catalans a les arques de l'Estat a través dels impostos i en general limitant les possibilitats d'exercir les cotes d'autogovern que l'Estatut d'Autonomia de Catalunya reconeix.

Després d'un segle de reclamar l'autonomia política, finalment s'aconseguí i aplicà, però, aleshores advertírem que l'Estat espanyol no té una sincera voluntat de construir un Estat plurinacional, plurilingüe i pluricultural. Aquells partits espanyols que actualment veiem que expressen grans afirmacions d'entusiasme i defensa de la Constitució de 1978 són els que han congelat les seves possibilitats –el “desplegament constitucional”– i s'han oposat a la construcció d'un Estat realment compartit i al servei de tots.

Aquesta experiència per part de les generacions de catalans que l'han viscuda els ha portat a considerar necessari l'assoliment d'un Estat propi per a Catalunya, eina indispensable per canalitzar les energies en benefici del conjunt del poble. Així mateix, les noves generacions, que constaten les limitacions que contra tota lògica i justícia ens imposa l'Estat espanyol, creuen que la solució està a disposar d'un Estat propi i fer el nostre camí en llibertat.

EN TRAVESSAR LA PORTA D'UNA NOVA ETAPA

En el debat que acompanya la reivindicació del dret a decidir dels catalans hi ha naturalment els grans paràmetres que es desitja que siguin bàsics en la nova etapa de l'autogovern.

Entre aquests elements hi ha:

- **La responsabilitat de decidir i dirigir el nostre poble.** El goig de fer cada dia el que lliurement decidim.

- **L'impuls a una democràcia representativa, senzilla i eficaç.** Que entengui l'acció política en qualsevol dels seus nivells com una aportació feta

amb generositat i amb voluntat de justícia i creativitat.

- **La voluntat de fer una societat del treball ben fet.** Que prepari i estimuli la qualitat en el treball, amb la consciència viva de poble.

- **La necessitat d'un benestar social obert a tothom i constantment actualitzat.** Que asseguri a tothom aquells mitjans per desplegar les seves potencialitats i atendre les necessitats.

- **L'existència d'un civisme que travessi les formes de vida.** Des del pagament dels impostos a la conservació del medi ambient.

- **Una col·laboració lleial amb els altres pobles europeus.** En un esforç cap els Estats Units d'Europa.

- **La convicció de contribuir a una Humanitat més justa i responsable.** Aportar un esforç d'humanisme i de col·laboració en el progrés dels pobles.

AMB DECISIÓ I SERENITAT

Els catalans que compartim el goig i la responsabilitat d'aquest canvi d'etapa en la nostra història ho vivim convençuts que és necessari i que ens cal recórrer aquest camí amb serenitat, però sense vacil·lacions.

Una condició indispensable per fer amb èxit aquest procés és que siguem capaços de fer pinya. El moment actual i els que vindran no són els de la tria de qui governarà, sinó de com ens governarem. En conseqüència, el més important en la vida política de Catalunya és la capacitat que demostrem de col·laboració entre nosaltres i de rebuig a l'absurda i constant picabaralla.

Amb el mateix caràcter alegre i decidit amb què ens hem manifestat en els darrers temps, hem de continuar fent les nostres aportacions en el camp social, en l'econòmic, en el cultural i en l'estrictament polític.

Crec que això és el que s'espera de cadascun de nosaltres.

L'onze
SALVADOR ESPRIU, 1976 *de setembre*
de 1714

*Almenys ens han deixat
L'honor de caure sols.
En la desesperança,
Acceptem la foscor.*

*Demà retornarem
Al treball, a l'esforç.
Dreçats, bem de cavar
Als bancals de la por.*

*Aprofundim rars pous
Als orbs ulls de la mort.
Enllà d'aigües llotoses,
Terra bona, llavor.*

SALVADOR ESPRIU,
Per a la bona gent, 1984

L'ECONOMIA CATALANA EN UN ESTAT INDEPENDENT NO MEMBRE DE LA UNIÓ EUROPEA

MIQUEL RUBIROLA

Economista i Polític

Es pot donar a la ciutadania
una explicació racional i clara
de quins serien els nous paràmetres
que podrien afectar l'economia
catalana dins o fora de
la Unió Europea, en el cas d'una
independència política.

I. PREÀMBUL

Ara fa un any el debat principal al nostre país era analitzar si l'economia catalana podria ser viable o no en el cas d'assolir Catalunya un estat polític independent. La preocupació de la societat catalana respecte d'aquesta viabilitat econòmica també es va centrar en si el nou estat podria pagar o no les pensions dels jubilats catalans, un cop esdevingués la independència política. En el número 114-115 d'aquesta revista de la Fundació Rellu –Octubre 2012/Març 2013-- vaig analitzar aquests aspectes en un article de títol “L'economia catalana en el marc polític de la independència”.

Les declaracions d'alts representants de la Unió Europea el passat mes de setembre respecte a l'exclusió automàtica de Catalunya de la Unió Europea en cas d'independència política, han motivat que ara l'interès de la societat catalana estigui centrat a analitzar les conseqüències d'una Catalunya independent en relació amb la Unió Europea.

En contra del relativisme dominant segons el qual totes les anàlisis són subjectives i només expressen la voluntat i els desitjos dels autors en funció de les seves ideologies, crec que es pot donar a la ciutadania una explicació racional i clara de quins serien els nous paràmetres que podrien afectar l'economia catalana dins o fora de la Unió Europea, en el cas d'una independència política.

Un exemple d'aquesta objectivitat el van donar ara fa un any quinze economistes catalans de prestigi quan van publicar a *La Vanguardia* un article amb el títol “Independència, Euro i Unió Europea” (diumenge, 18 de novembre de 2012) (veure Nota 1). Entre aquests quinze economistes n'hi ha que s'han manifestat públicament a favor de l'opció de la independència política, d'altres ho han fet clarament en contra de la independència i d'altres no s'han manifestat de manera explícita amb relació a aquesta qüestió. Tots ells, tanmateix, es van posar d'acord en l'anàlisi dels fets i van concretar com i de quina manera pot afectar a l'economia catalana una Catalunya independent, no membre de la Unió Europea, si és el cas que això s'esdevé. Explicar els fets de manera objectiva i documentada és també la motivació d'aquest article.

Abans d'entrar en matèria, dues consideracions que considero rellevants. La primera té caràcter metodològic: en aquest article m'he situat en l'escenari poc probable d'una Catalunya independent no membre de la Unió Europea. Ho he fet perquè malgrat la característica indiscutible d'una Catalunya europea des de tots els punts de vista: històric, cultural, econòmic, polític i social, no és possible saber amb exactitud què passarà des del vessant estrictament polític si Catalunya esdevé un estat independent en una Unió Europea dominada pels caps d'estat i de govern. Com que no hi ha cap precedent històric d'una secessió d'un territori d'un estat que ara formi part de la Unió Europea, he centrat la meua reflexió en un escenari improbable però tanmateix imprescindible a efectes de l'anàlisi. Allò que plantejo de fer és acceptar el supòsit d'una sortida de la Unió Europea de la Catalunya independent i analitzar a fons com això afectaria l'economia catalana. Ho plantejo així, no pas perquè cregui que aquesta sortida s'esdevindrà inexorablement, sinó per deixar ben clar què és allò que es capgira en una Catalunya independent no membre de la Unió Europea.

Segona consideració, aquesta de caràcter substantiu: malgrat la importància del tema econòmic, la independència d'un país, Catalunya en el nostre cas, és un projecte de naturalesa clarament política que només pot ser adequadament valorat amb criteris polítics. És a dir, allò que és rellevant de debò és que una majoria suficient de catalans decideixi democràticament si és o no preferible bastir un estat polític independent en lloc de continuar formant part del marc polític espanyol. Dit això i reconeixent aquesta dimensió fonamentalment política de la independència, entenc que és imprescindible analitzar les implicacions econòmiques que tindrà un projecte de tanta transcendència per al futur dels catalans.

II. EUROPA: HI HA VIDA ECONÒMICA MÉS ENLLÀ DE LA UNIÓ EUROPEA?

Ara també fa un any, sis catedràtics catalans amb reconegut prestigi a les universitats americanes i europees de més anomenada, agrupats en el Col·lectiu

Wilson, van publicar a la seva pàgina web (www.wilson.cat) un comunicat conjunt de títol “Europa, Europa” (13 de novembre de 2012) (veure Nota 2). En aquest article assenyalaven que l’expressió “sortir d’Europa” en realitat no vol dir res ja que Europa la conformen diverses institucions econòmiques, a més de la Unió Europea.

En efecte, a Europa hi ha diversos espais econòmics i hi són vigents múltiples acords amb dimensió política i econòmica. D’aquests diversos espais econòmics i institucions en podem destacar cinc: la Unió Europea, l’Eurozona, l’Espai Econòmic Europeu (EEE), l’Associació Europea de Lliure Comerç (EFTA) i l’Espai Schengen.

La Unió Europea és una associació política d’estats que compta amb un mercat econòmic únic i integrat i, alhora, amb institucions polítiques comunes com ara el Parlament Europeu, la Comissió Europea i el Consell Europeu (no confondre amb el Consell d’Europa). Actualment la Unió Europea està conformada per vint-i-vuit estats després de la recent incorporació de Croàcia el passat dia 1 de juliol de 2013. Per formar part de la Unió Europea cal la unanimitat de tots els estats membres. Hi ha països europeus amb economies remarcables per la seva productivitat i que són una referència per a Catalunya, com ara Noruega o Suïssa, que no són membres de la Unió Europea.

Pel que fa a l’Eurozona, dels vint-i-vuit països que componen la Unió Europea, només disset són a l’Eurozona i tenen l’euro com a moneda oficial i única. Onze estats de la Unió Europea tenen encara una moneda pròpia que no és l’euro i hi ha un calendari d’adaptació a l’euro de les economies d’alguns d’aquests països. Hi ha països amb economies potents que no són a l’Eurozona, no tenen l’euro com a moneda i no volen disposar d’aquesta moneda com a oficial. Entre aquests, destaquen la Gran Bretanya, Dinamarca i Suècia.

L’Espai Econòmic Europeu (EEE) és un mercat comú format pel països membres de la Unió Europea més Noruega, Islàndia i Liechtenstein. Per formar part de l’EEE només cal una majoria qualificada, és a dir, el vot favorable de dinou dels trenta-un països membres.

L’Associació Europea de Lliure Comerç (EFTA) la formen actualment quatre països: Islàndia, Noruega, Suïssa i Liechtenstein. Suïssa és l’únic país d’aquests quatre que no és a l’Espai Econòmic Europeu.

L’espai Schengen –anomenat així pel fet que els acords es van signar a la petita vila luxemburguesa d’aquest nom– està format per vint-i-dos membres de la Unió Europea, més Liechtenstein, Suïssa, Noruega i Islàndia. No en són membres Croàcia, Bulgària, Romania, Xipre, Gran Bretanya i Irlanda. Aquest espai Schengen engloba actualment més de 400 milions de persones en una superfície de 4.312.099 Km². Les normes de l’espai Schengen impliquen l’eliminació dels controls a les fronteres internes i el seu reforçament a les fronteres exteriors; l’establiment d’una política comuna sobre l’estada temporal de les persones; i la col·laboració transfronterera policial i judicial.

Com bé diuen els membres del Col·lectiu Wilson, la consideració dels espais europeus esmentats permet constatar que els diversos països d’Europa formen part de diferents grups. Així, per exemple, Espanya pertany a la Unió Europea i a l’Eurozona. Suïssa forma part de l’EFTA i de l’espai Schengen, però no pas de l’Eurozona ni de la Unió Europea. El Regne Unit forma part de la Unió Europea però no de l’Eurozona ni de l’espai Schengen.

Aquesta introducció a la dimensió econòmica del que anomenem Europa serveix per poder formular millor la pregunta següent: quan hom diu que haurem de “sortir d’Europa” si som un estat independent, a què es refereixen exactament aquestes veus: a la Unió Europea?; a l’Eurozona?; a l’Espai Econòmic Europeu?; a l’Associació Europea de Lliure Comerç?; a l’Espai Schengen?

III. PER A L’ECONOMIA PRODUCTIVA CATALANA, ESPANYOLA I EUROPEA ÉS IMPRESCINDIBLE QUE UNA CATALUNYA INDEPENDENT SIGUI MEMBRE DE L’ESPai ECONÒMIC EUROPEU.

Els quinze signants de l’article de *La Vanguardia* “Independència, Euro i Unió Europea”, els sis membres del Col·lectiu Wilson en el seu comunicat conjunt

“Europa, Europa” i una molt llarga llista d’economistes qualificats coincideixen a assenyalar que els interessos de la Catalunya independent, els d’Espanya sense Catalunya, els dels estats membres de la Unió Europea i els dels estats europeus no membres de la Unió, són interessos que van en la mateixa direcció pel que fa a l’economia productiva.

En una Catalunya independent, no membre de la Unió Europea, no és possible imposar aranzels i altres restriccions a la importació de productes, mercaderies, béns, serveis i capitals entre Catalunya, Espanya i Europa, si hom no vol sofrir perjudicis mutus, irracionals i innecessaris.

Les barreres aranzelàries són, doncs, una hipòtesi irreal, merament especulativa. No és de cap manera una necessitat, una conseqüència de la independència. A la Catalunya independent fora de la Unió Europea, no hi haurà restriccions que afectin la llibertat de persones, mercaderies i capitals imposades des d’Espanya, des d’Europa o des de la mateixa Catalunya. I això per les següents raons que el passat mes d’octubre tres economistes membres de la Sectorial d’Economia de l’Assemblea Nacional Catalana, Oriol Martínez Alòs-Moner, Miquel Puig Raposo i David Ros Serra, van exposar a la seva conferència “Perspectives de Catalunya en el marc de la Unió Europea”, duta a terme a l’Aula Europa, a la seu de les institucions europees a Barcelona. (veure: www.economistes.assemblea.cat)

Les raons exposades són les següents:

PRIMERA.- Catalunya és la principal via de sortida d’Espanya cap a Europa. Si Catalunya no formés part de l’Espai Econòmic Europeu (EEE) les mercaderies espanyoles que volguessin sortir cap al nord passant per Catalunya, per la Jonquera i Portbou, haurien de pagar aranzels. El mateix passaria amb les mercaderies que altres països de l’EEE volguessin exportar cap a Espanya. Això suposaria un greu perjudici per a tots ells, Espanya inclosa. L’alternativa a la Jonquera i Portbou seria Irún, però no té capacitat per absorbir tot el tràfic i representaria un cost afegit enorme per als productes provinents de la major part d’Espanya. Pel que fa al pretès Corredor Central que requereix un túnel al Pirineu aragonès, el cost estimat es de 6.000 M€ i po-

dria estar acabat al voltant del 2030. A més el túnel desembocaria lluny dels principals eixos francesos de comunicació: carreteres, autopistes i ferrocarrils.

Així, doncs, només cal mirar els mapes de carreteres, ferrocarrils i ports marítims per adonar-se que Espanya no pot tenir aranzels amb Catalunya, i a la inversa, perquè això implica barreres amb Europa i amb el comerç mundial.

SEGONA.- Catalunya és el principal mercat de les empreses espanyoles. Nosaltes constituïm un mercat molt important per a les empreses espanyoles, ja que som el país europeu més proper geogràficament i amb forts lligams econòmics que faciliten la penetració de productes espanyols en el mercat català i europeu. Així, doncs, si Catalunya quedés fora de l’Espai Econòmic Europeu i els productes espanyols haguessin de pagar aranzels, les empreses espanyoles veurien greument perjudicada la seva exportació al mercat català i europeu.

TERCERA.- Moltes empreses espanyoles tenen plantes a Catalunya i si hi hagués aranzels no podrien moure lliurement les produccions entre elles. Un exemple és REPSOL, que té una refineria a Tarragona. Com és sabut, el petroli arriba per mar al port de Tarragona i el producte final, la benzina, es distribueix via camió cisterna a la resta d’Espanya. Si el comerç entre la Catalunya Estat i el Regne d’Espanya s’interrompés o es dificultés, la primera perjudicada seria l’empresa REPSOL i també les benzineres i els usuaris espanyols i catalans.

QUARTA.- Les multinacionals instal·lades a Catalunya tindrien dificultats per exportar a la resta de països de l’Espai Econòmic Europeu. A Catalunya hi ha instal·lades més de 5.300 empreses multinacionals, de les quals 3.381 (un 63%) tenen més del 50% del capital en mans estrangeres. Aquestes multinacionals no són aquí per abastir el mercat català, sinó per subministrar els seus productes a tot l’Espai Econòmic Europeu, Espanya inclosa. La imposició d’aranzels a les exportacions catalanes toparia amb els interessos de totes aquestes multinacionals. I aquests interessos són molt poderosos. Pensem en empreses com ara: Volkswagen-Seat (Alemanya), Renault-Nissan (França-Japó), BASF (Alemanya), Solvay (Bèlgica), Novartis (Suïssa).

L'obstaculització de les exportacions catalanes a la Unió Europea les perjudicaria d'una manera gravíssima sense beneficiar significativament ningú. A tall d'exemple: el 90% de la producció de Novartis, empresa del sector farmacèutic, i més del 75% de la producció de les plantes de Seat-Volkswagen a Martorell i de Nissan a Barcelona, es destinen a l'exportació.

CINQUENA.- La plantes de les multinacionals ubicades a Catalunya formen part de la xarxa tecnològica europea. Aquesta xarxa connecta les diferents fàbriques de cada multinacional als diversos països europeus. Si Catalunya sortís de l'Espai Econòmic Europeu i els productes interindustrials haguessin de pagar aranzels per entrar o sortir de Catalunya, es trencaria aquesta xarxa, amb gravíssims perjudicis per a les multinacionals europees.

Els economistes esmentats, Puig, Alós-Moner i Ros posen com a exemple els automòbils Audi Q3. Aquest model que es fabrica a la planta de Seat a Martorell comparteix la logística mecànica amb altres models de Volkswagen (concretament el Golf, l'Audi A3 i l'Skoda Yeti) que es produeixen en altres factories del grup: a les fàbriques de Wolfsburg i Ingolstadt (Alemanya), a Győr (Hongria) i a Kvasiny (a la República Txeca).

És a dir, la xarxa de proveïdors, escampats per tot Europa, subministren a les diverses factories que produeixen aquests vehicles. Volkswagen, per exemple, té 61 factories distribuïdes en 15 països europeus. L'exemple de Volkswagen serveix per a Nissan, i per a diverses empreses multinacionals de qualsevol sector. L'organització i funcionament productiu intern d'aquestes empreses, tal com diu el seu nom, és ser "multi-nacional".

SISENA.- Catalunya és un mercat important per als països de l'Espai Econòmic Europeu. L'any 2011 Catalunya va importar béns de l'exterior per import de 70.849 milions d'euros. Òbviament, la major part d'aquestes importacions provenien de l'Espai Econòmic Europeu. Si s'establissin aranzels, totes aquestes vendes dels països europeus a Catalunya perillarien en perdre competitivitat enfront dels productes asiàtics i nord-americans.

SETENA.- Catalunya és una economia produc-

tiva i consumidora comparable a molts dels països destacats d'Europa amb una grandària similar. I la darrera cosa que desitgen els membres de l'Espai Econòmic Europeu és perdre un mercat de les dimensions i característiques de l'economia catalana.

Catalunya, juntament amb altres regions europees com ara Roine-Alps (França), Llombardia (Itàlia) i Baden-Württemberg (Alemanya), forma part del nucli productiu més rellevant de la Unió Europea. Catalunya té un PIB per sobre de la mitjana europea i té una indústria potent i exportadora (el 26% de les exportacions d'Espanya).

Catalunya és un dels nuclis forts de l'Eurosunbelt, la regió econòmica que va des de València fins a Lió. Aquesta megaregió és la número setze del planeta amb 25 milions d'habitants i l'onzena del món en producció econòmica, 610.000 milions d'euros l'any 2009. Totes les sèries estadístiques disponibles mostren que hi ha una gran quantitat d'intercanvis econòmics molt potents entre Catalunya i el sud de França fins a Lió i com l'anomenada Euroregió de l'Arc Mediterrani (EURAM) integrada pel Principat de Catalunya, les Illes Balears i el País Valencià és la part més important d'aquesta megaregió.

Catalunya és reconeguda com a primera posició ("hub") logística per a Espanya i el sud d'Europa i, alhora, és una potència turística europea. Catalunya és la principal destinació de turisme estranger de l'Estat espanyol, amb més del 25% del total de turistes. Posar barreres a la lliure circulació de turistes és una aberració econòmica que perjudica tothom; per tant, aquestes barreres no existiran. El turisme aporta el 12% del PIB i de l'ocupació total de Catalunya.

Barcelona és dins la llista del "Top 5 European Cities" i fou reconeguda recentment com la primera ciutat del sud d'Europa amb potencial econòmic de futur ("FDI Cities and Regions of the Future 2012/2013", publicat pel *Financial Times*).

VUITENA.- Catalunya és un espai econòmic atractiu per a les inversions productives i financeres internacionals. I és important remarcar que el procés cap a la independència de caràcter absolutament pacífic no ha frenat de cap manera la inversió a Catalunya. Des de la manifestació de l'11 de setembre

de l'any passat s'han fet més de 50 inversions rellevants de multinacionals a Catalunya. També és indicatiu que Caixabanc, enguany, el 09/01/2013 i el 12/03/2013 va col·locar 2.000 milions d'euros en bons a tres anys: 1.590 a inversors internacionals i 410 milions a inversors espanyols. (La demanda fou de 7.700 M€). El Banc de Sabadell, el 15/01/2013 va col·locar 1.200 milions d'euros en cèdules hipotecàries a tres anys: 504 M€ a inversors internacionals i 696 M€ a espanyoles. Els inversors internacionals i espanyols mai haurien invertit 3.200 M€ (més de mig bilió de les antigues pessetes) a tres anys si creguessin que la seva inversió s'ha fet en un país que quedarà fora de l'Espai Econòmic Europeu. Una Catalunya independent tal vegada no serà de manera immediata un estat polític membre de la Unió Europea, però els inversors internacionals no tenen cap dubte que formarem part de l'Espai Econòmic Europeu.

NOVENA.- Un altre argument a favor de mantenir la Catalunya independent en l'àmbit europeu és

En aquest tema del repartiment de les càrregues de l'endeutament financer, l'Estat espanyol tindrà en la Unió Europea un formidable aliat. Els creditors europeus d'Espanya mobilitzaran els seus respectius estats per tractar d'evitar que l'escissió de Catalunya posi en perill la recuperació del seus crèdits. Allò que molt probablement voldran aquests creditors és que la Catalunya independent es quedi un 19% del deute espanyol, ja que l'economia espanyola sense l'economia catalana, només amb un gran esforç podria suportar la totalitat actual de l'endeutament del Regne d'Espanya.

En base a l'anàlisi de les nou raons exposades es pot dir, doncs, de manera taxativa que l'únic escenari raonable en la hipòtesi d'una Catalunya independent és el manteniment de l'estatu quo econòmic actual: és a dir, la lliure circulació de béns, serveis, persones i capitals entre aquests dos espais, la Unió Europea i la nova Catalunya independent no membre de la Unió Europea. Aquesta opinió la

“Els creditors europeus d'Espanya mobilitzaran els seus respectius estats per tractar d'evitar que l'escissió de Catalunya posi en perill la recuperació del seus crèdits.”

la qüestió del deute públic espanyol. Un dels passius més pesants que té el Regne d'Espanya i que voldrà traspasar en una part significativa a la Catalunya independent serà, sens dubte, l'endeutament estatal contret. El PIB espanyol no creix prou i l'endeutament augmenta fins al punt que pot arribar a suposar al voltant del 100% del PIB a finals d'enguany. A aquest PIB espanyol hi contribueix Catalunya amb gairebé un 19%, de manera que una Catalunya independent comportarà una disminució significativa del PIB espanyol de l'ordre d'uns 210.000 M €. Si la Catalunya independent no es queda una part substancial d'aquest endeutament del Regne d'Espanya, el percentatge de deute sobre el PIB espanyol serà un dels més alts del món; de l'ordre del 120% i amb tendència a créixer.

subscriuen també els economistes no partidaris de la independència política en l'article publicat a *La Vanguardia* que he esmentat, “Independència, Euro i Unió Europea”.

A tall de primer resum, dues afirmacions complementàries entre si: hi ha vida econòmica més enllà del marc legal estricte de la Unió Europea, primera afirmació; i, segona tesi, Catalunya serà membre de l'Espai Econòmic Europeu per mèrits propis referits a la seva capacitat econòmica i financera i, sobretot, sobretot, per interès de les economies europees implicades, entre elles l'espanyola.

La relació productiva de l'economia catalana amb Europa no s'acaba, doncs, pel fet de la no admissió d'una Catalunya independent a la Unió Europea. Una Catalunya independent pot accedir al

mercat únic fins i tot no essent membre de la Unió Europea. No hi ha obstacles jurídics, ni polítics ni econòmics a una Catalunya independent membre de l'Espai Econòmic Europeu. En resum, Catalunya independent no membre de la Unió Europea estaria exactament en la mateixa situació en què actualment estan Noruega, Islàndia i Liechtenstein.

A més, és important remarcar que el nou Estat català podria signar amb la Unió Europea un tractat econòmic bilateral que no ha de ser aprovat per unanimitat en el Consell Europeu, consell format pels caps d'estat i de govern. Els articles 207 i 218 del Tractat Fundacional de la Unió Europea estableixen que aquests acords es poden aprovar per majoria qualificada.

IV. LA INDEPENDÈNCIA DE CATALUNYA NO COMPORTA ABANDONAR L'EURO COM A MONEDA

He intentat fonamentar per què una Catalunya independent, en el vessant de l'economia productiva, formaria part ineludiblement de l'Espai Econòmic Europeu i, per tant, no patiria aranzels i gaudiria de llibertat de mercaderies, treballadors i capitals. Podem analitzar ara pel que fa a la moneda a utilitzar en el nou Estat català què convé a Europa, a Espanya sense Catalunya, i a Catalunya amb un estat independent.

La meua tesi és que la independència de Catalunya no comporta abandonar l'euro com a moneda oficial i única. És evident que la no admissió a la Unió Europea implicaria també que Catalunya no podria ser un estat membre de la zona euro. Però això no vol dir de cap manera que s'hagués d'abandonar l'euro com a moneda oficial, si l'Estat català no és qui explícitament rebutja l'euro. És a dir, l'euro podrà mantenir-se com a moneda oficial i habitual en les transaccions a la Catalunya independent. Hi ha diversos precedents d'aquesta situació com són els casos de Kosovo, Montenegro, San Marino, el Vaticà, Andorra i Mònaco.

El prestigiós catedràtic català Jordi Galí, director del Centre de Recerca en Economia Internacional (CREI) a la Universitat Pompeu Fabra, en un

excel·lent article de títol "Estat propi i euro" publicat a la web del Col·lectiu Wilson, explica de manera clara que "les entitats financeres que operessin a Catalunya podrien accedir a la liquiditat del Banc Central Europeu a través de les seves matrius, filials o sucursals establertes a països membres de la zona euro que complissin els requisits per ser "entitat de contrapartida". És important emfasitzar que entre aquests requisits no es troba que la societat matriu del banc tingui seu a la zona euro. El principal requeriment per poder-hi participar és ser una entitat "financerament solvent" i estar subjecte a la supervisió de les autoritats competents dins l'àmbit de la Unió Europea o de l'Espai Econòmic Europeu o, en el cas de bancs establerts com a societats fora d'aquest àmbit, a una supervisió segons estàndards comparables als d'aquell àmbit europeu.

El professor Galí remarca que en aquest escenari de l'euro com a moneda d'una Catalunya independent no membre de la Unió Europea, seria desitjable i beneficiós per a totes les parts implicades una articulació formal de la relació entre Catalunya i la zona euro que podria prendre la forma d'un "acord monetari" entre la Unió Europea i Catalunya. "Presumiblement", escriu Galí, "un acord d'aquest tipus no requeriria la unanimitat dels països de la Unió Europea i, per tant, no podria ser vetat per cap Estat membre".

L'acord monetari amb el Principat de Mònaco, que és una plaça financera important que no pertany a la Unió Europea ni a la zona euro, però que té l'euro com a única moneda oficial és, malgrat les diferents circumstàncies, una referència útil. A més de "beneir" l'ús de l'euro al Principat de Mònaco, la Unió Europea garanteix als bancs allí establerts l'accés als mecanismes de finançament del Banc Central Europeu, així com a la infraestructura europea de pagaments interbancaris i de liquidació de valors coneguda com a Target 2. A canvi d'aquestes facilitats financeres i creditícies, "Mònaco es compromet a adoptar tota la legislació europea sobre regulació i supervisió bancària i de lluita contra el blanqueig de diner".

El catedràtic de la Pompeu Fabra i conseller del Banc d'Espanya Guillem López Casasnovas, en un

escrit recent de títol “Catalunya fora de l'euro” publicat a *La Vanguardia*, de data 16 d'octubre de 2013, és de la mateixa opinió que el professor Galí. “Contràriament al que es diu”, escriu López Casasnovas, “si Catalunya tingués un Estat propi, les entitats de crèdit amb seu a Catalunya sí que podrien continuar participant en el sistema Target 2 de consolidació de les transaccions financeres. N'hi hauria prou que les nostres entitats financeres disposessin d'una sucursal o filial establerta a qualsevol dels vint-i-vuit països membres de la Unió Europea o, fins i tot, de l'Espai Econòmic Europeu”. I es pregunta el professor López Casasnovas: “les entitats financeres amb seu a Catalunya podrien accedir a les injeccions de liquiditat del Banc Central Europeu?”. I ell mateix respon: “sens dubte que sí, també gràcies a una sucursal o filial establerta –algunes ja en tenen– a qualsevol Estat membre de la zona euro, sempre que continuessin complint els criteris generals de selecció per ser reconegudes com a entitats de contrapartida. Aquests requisits inclouen el manteniment de reserves obligatòries al banc central, un 1% dels passius computables; acreditar solvència; i complir els requisits operatius del Banc Central Europeu, trets que les nostres entitats financeres assolixen ja ara, amb escreix. Això els permetria participar en operacions de mercat obert de l'eurosistema (autoritat monetària de la zona euro) i accedir a les operacions principals de finançament a més llarg termini”.

No hi ha cap dubte, doncs, que si el nou Estat català vol tenir l'euro com a moneda oficial i única així serà, ja que això interessa a totes les parts implicades. Tenir l'euro com a moneda encara que Catalunya no fos membre de la Unió Europea, ni tampoc formar part de l'Eurozona, no perjudica en cap aspecte a les entitats financeres catalanes, les quals, com ara, podrien accedir a la liquiditat del Banc Central Europeu a curt i a llarg termini, i gaudir dels sistemes de pagaments financers establerts a l'Eurozona.

Hem de tenir present que el Banc Central Europeu no té l'obligació de donar suport a la banca europea. Si ho està fent és per evitar el col·lapse del sistema euro. El BCE seguiria donant suport a les necessitats de CaixaBanc i Banc Sabadell, per

exemple, pel fet que problemes en aquestes grans entitats financeres catalanes que en qüestionessin la solvència, produiria desestabilització en tot el sistema financer europeu. Per tant, el BCE serà el primer interessat a continuar tenint sota paraigua i control les entitats financeres amb seu a la Catalunya independent.

V. CONVÉ QUE CATALUNYA TINGUI LA SEVA PRÒPIA MONEDA SI NO ÉS MEMBRE DE LA UNIÓ EUROPEA?

Aquesta anàlisi dels fets monetaris, en el supòsit d'una Catalunya independent no membre de la Unió Europea, suscita la necessitat de considerar si convé o no que el nou Estat català tingui la seva pròpia moneda i no l'euro.

És evident que la situació descrita anteriorment referida a una Catalunya independent no membre de la Unió Europea a semblança del Principat de Mònaco, és una situació que podria funcionar durant un període llarg, però segurament no seria desitjable com a solució permanent. “Un país amb la dimensió econòmica de Catalunya”, escriu el professor Jordi Galí, “té plena capacitat per establir el seu propi sistema monetari, amb una moneda i una política monetària pròpies, que puguin ajustar-se autònomament d'acord amb les circumstàncies econòmiques del país en cada moment (atur, inflació, etc). Aquesta és de fet l'opció triada per països de la Unió Europea com el Regne Unit, Suècia o Dinamarca, que no tenint cap impediment per formar part de la zona euro, prefereixen mantenir la seva autonomia monetària. Aquesta serà segurament l'opció que també acabaran triant (almenys durant un període llarg) alguns dels països d'Europa central i de l'est que actualment romanen fora de l'euro”.

En el concepte “dret a l'autodeterminació” s'hi inclou, també, la possibilitat de decidir sobre si hom vol tenir una política monetària pròpia o no i gaudir o no d'una moneda compartida. Com diu el professor Galí, “tot i que la prosperitat a llarg termini d'un país hauria de ser independent de la moneda que utilitzi (com a mínim si adopta una política monetària raonable), el comportament de l'economia a curt termini es veu molt influït pels tipus d'in-

terès, el tipus de canvi i l'oferta de crèdit bancari, variables totes elles que depenen dels arranjaments monetaris adoptats per un país i de la seva política monetària”.

Segons el meu parer, plantejar aquesta qüestió d'una política monetària pròpia sense l'euro en una Catalunya independent fora de la Unió Europea topa, en primer lloc, amb l'ampli consens que sembla existir a Catalunya, en el món empresarial, a la societat civil i també en un ampli ventall de forces polítiques parlamentàries, sobre el desig de continuar amb l'euro com a moneda i de renunciar a una política monetària pròpia, tot delegant aquesta política al Banc Central Europeu. Anar contra aquest consens social no té cap sentit polític.

En segon lloc, anar contra allò que volen els governs europeus que tenen l'euro com a moneda oficial, no sembla un escenari possible per a la Catalunya independent, en el curt termini. Remarco: en un curt termini, és a dir, en els primers anys de la independència política. Les empreses multinacionals instal·lades a Catalunya tampoc volen tenir risc de canvi en la moneda que pogués alterar el valor dels seus actius ni volen incertesa en els costos de les diferents factories, risc que es podria produir si hi hagués devaluacions.

Sóc de l'opinió que no podem analitzar en abstracte l'opció de tenir o no una moneda pròpia i una política monetària específica, sense referir-nos a la situació actual de pertinença a l'euro. Com diu el professor Jordi Galí, “hem de tenir en compte el fet que Catalunya pertany avui a la zona euro, i que el desenvolupament i adopció d'un sistema monetari propi per part d'un país (sigui nou o no) sempre requereix una transició potencialment complicada i amb riscos importants en el curt termini”.

Encara que una anàlisi dels pros i contres de gaudir d'una política monetària pròpia està fora de l'abast d'aquest article, sí que podem afirmar que els factors de risc per a l'economia catalana serien molt alts si hom volgués passar d'una moneda euro i una política monetària establerta pel BCE a una moneda pròpia i a una política establerta per Banc Nacional de Catalunya, el futur banc supervisor i regulador del sistema financer català en substitució del Banc

d'Espanya. Parlo del banc central català de nom hipotètic Banc Nacional de Catalunya perquè en qualsevol dels escenaris polítics que s'esdevinguin, fora o no de la Unió Europea, la Generalitat de Catalunya haurà de crear un banc oficial que reguli, inspeccioni, sancioni i endreci el sistema financer català. Entre les estructures d'estat que la Generalitat ja ha posat en marxa com és el cas de l'Agència Tributària Catalana, per poder recaptar tots els impostos i tributs pagats pel catalans, hi ha d'afegir, al més aviat possible, el disseny del nou banc central català.

En síntesi: a partir de la legalitat existent i dels interessos econòmics i financers compartits entre una Espanya sense Catalunya, una Catalunya independent i els països membres de l'Espai Econòmic Europeu, en el nou Estat català es mantindrà la llibertat de mercaderies, béns, serveis, treballadors, persones i capitals, i l'euro serà, a l'inici de la independència, la moneda oficial i única. Així, doncs, la independència en si mateixa i per si mateixa no comporta capgirar cap de les característiques que té ara l'economia catalana pel que fa als aspectes productius i monetaris esmentats.

VI. QUÈ ÉS ALLÒ QUE REALMENT ES CAPGIRA PER A L'ECONOMIA CATALANA EN EL PAS CAP A LA INDEPENDÈNCIA.

Allò que sí que capgira de manera substantiva la situació de l'economia catalana és el fet polític mateix de la independència, sigui o no Catalunya membre de la Unió Europea. A l'article de *Relleu* número 114-115, vaig assenyalar que en una Catalunya considerada un nou estat polític apareixen dues realitats de gran impacte sobre l'economia catalana. La primera realitat és que en el nou estat independent l'economia catalana recupera una part de la seva riquesa en forma de dèficit fiscal. I la segona realitat és que el nou Estat català pot fer una política adient a les necessitats de l'economia i la societat catalana.

En el nou Estat català la primera cosa que s'esdevé és que desapareix el dèficit fiscal. I alhora que desapareix el dèficit fiscal, apareixen nous costos relacionats amb una estructura política d'estat, costos

d'estat que ara suporta l'Estat espanyol. És evident que en el nou Estat català deixa de tenir sentit parlar de dèficit fiscal, ja que aquesta noció mesura la diferència entre els impostos pagats pels catalans a l'Estat espanyol i que no retornen sota cap concepte a Catalunya. Amb la independència política s'ha tallat, doncs, el nus gordià del dèficit fiscal i no hi ha relació fiscal amb l'Estat espanyol, com no n'hi ha amb l'Estat portuguès o l'Estat francès. Parlem de dèficit fiscal i no pas de dèficit pressupostari, i només de relació fiscal, ja que certament i per fortuna, hi ha una intensa relació productiva, comercial, financera i de serveis entre el Regne d'Espanya i la Catalunya independent fora d'Espanya. La relació fiscal de Catalunya amb Espanya no s'acaba si el model polític és unitari descentralitzat, federal o confederal. Només s'acaba amb la independència política.

Pel que fa a la relació fiscal amb la Unió Europea, si Catalunya fos un nou estat membre hauria de contribuir a finançar el pressupost comunitari i, alhora, es beneficiaria de les polítiques de despesa comunitàries.

De fet, actualment Catalunya ja té aquestes relacions pressupostàries amb la Unió Europea, tot i que no són relacions directes sinó que s'articulen a través del govern central. Com diu la professora Marta Espasa en un article al diari Ara de data 23 de setembre de 2013 de títol "Catalunya: contribuent neta a la UE", "els efectes del pressupost de la Unió Europea sobre Catalunya són conseqüència de la conjugació del sistema de finançament i de les polítiques de despesa. Així, Catalunya contribueix a finançar el pressupost comunitari en la mesura que suporta els diferents ingressos comunitaris, i rep recursos procedents de la Unió Europea en la mesura que es beneficia de les diverses polítiques comunitàries".

Segons un estudi del Departament d'Economia i Coneixement de la Generalitat de Catalunya, publicat aquest mes de setembre, des de l'entrada d'Espanya a la Comunitat Econòmica Europea l'any 1986, Catalunya ha fet aportacions netes positives a la Unió Europea. És a dir, els ingressos comunitaris derivats de les aportacions dels ciutadans catalans han superat les despeses que la Unió Europea ha

destinat a Catalunya. Espanya, en canvi, és receptora neta de recursos europeus.

En el període de vint anys, 1986-2006, Catalunya ha enregistrat un dèficit fiscal amb la Unió Europea de 5.787 milions d'euros. En el període dels set darrers anys, 2007-2013, les estimacions apunten a un dèficit de 9.488 M€. Així, doncs, Catalunya ha fet aportacions netes per valor de 15.272 M€ en els vint-i-set anys de pertinença a la Unió Europea.

Analitzant les estadístiques publicades per la Generalitat es pot constatar que entre 1986 i 2006, vint anys, per cada euro que Catalunya ha aportat a la Unió Europea, només li han retornat 0,59 cèntims d'euro. Els 41 cèntims restants s'han distribuït entre

“Catalunya ja aconsegueix ara tres condicions d'accés a la Unió Europea i és essencial que el camí de la transició nacional vers l'estat propi no espatlli aquesta excel·lent posició de sortida.”

altres territoris receptors nets de la Unió. En el mateix període, Espanya ha rebut 1,64 euros per cada euro aportat, és a dir, s'ha beneficiat de 64 cèntims addicionals procedents d'altres territoris. Catalunya genera al voltant del 18,5% dels recursos que Espanya aporta a la Unió Europea, però a l'hora de repartir, només rep el 6,4% dels fons europeus.

Les dades d'aquest estudi indiquen, també, que el saldo fiscal de Catalunya amb la Unió Europea en el període 2007-2013, segons càlculs provisionals, podria registrar un dèficit anual de 1.355 milions d'euros, un 0,69 % del PIB de Catalunya. És a dir,

pel període 2007-2013, per cada euro aportat per Catalunya, aquesta només s'hauria beneficiat de 30 cèntims, mentre que els altres 70 cèntims es destinarien a altres territoris.

Com diu la professora Marta Espasa a l'article esmentat "Catalunya: contribuent net a la UE", són tres les causes que expliquen aquest dèficit fiscal:

Com que Catalunya és una regió rica dins l'Estat espanyol, suporta en més quantitat els ingressos comunitaris.

Com que Catalunya presenta un nivell de renda per càpita superior a la mitjana comunitària, això comporta que estigui exclosa de ser regió objectiu prioritari dels fons estructurals.

Com que l'agricultura, la ramaderia i la pesca pesen poc en l'estructura productiva catalana i la seva especialització agrícola és en conreus mediterranis, els recursos comunitaris provinents de la política agrària comuna, la PAC, no són gaire elevats.

És important remarcar que aquest dèficit fiscal de Catalunya amb la Unió Europea està inclòs, en línies generals, en el càlcul del dèficit fiscal de Catalunya amb Espanya, de l'ordre del 8% del PIB. És a dir, als 16.000 milions anuals de dèficit fiscal amb Espanya no caldria sumar-hi els 1.355 milions de dèficit fiscal amb la Unió Europea. El Departament d'Economia està aprofundint en l'anàlisi de tots els programes comunitaris a Catalunya i ajustar si s'escau la xifra de dèficit considerada per l'Estat espanyol pel que fa a les despeses de la Unió Europea a Catalunya.

La conclusió més important que ens convé retenir i que és evident per si mateixa és que si la Catalunya independent no és membre de la Unió Europea no tindrà cap relació fiscal amb el presupost d'ingressos i despeses d'aquesta institució i, per tant, no experimentarà un dèficit fiscal. Per a la Unió Europea la xifra de 1.355 milions d'euros anuals no és significativa. Sí que ho és, en canvi, per a Catalunya.

En el cas que el nou Estat català fos membre de la Unió Europea seria un estat independent similar en termes de població i renda a països com Dinamarca, Suècia, Finlàndia o Àustria, tots ells països que aporten més fons que no pas reben de la Unió Europea.

VII. UNA POLÍTICA ECONÒMICA ESPECÍFICA AL SERVEI DE L'ECONOMIA CATALANA.

La segona gran diferència respecte a la situació actual és que el nou estat independent pot fer una política econòmica pròpia, una política adient a les necessitats específiques de l'economia catalana. Són el Parlament i el govern català i no pas els espanyols, els qui tenen plenes competències sobre la política econòmica i financera a aplicar en benefici del creixement de l'economia catalana.

La característica d'una Catalunya independent no membre de la Unió Europea consisteix a tenir molt més camp per córrer del que ara disposem, i poder així tenir capacitat pròpia i exclusiva per establir les polítiques econòmiques que ens convinguin aplicar. No podrem fer com Noruega o Suïssa, que no són membres de la Unió Europea, ni tenen l'euro, perquè nosaltres sí que tindrem l'euro per moneda oficial, però són molts els àmbits econòmics en els quals podrem actuar respectant les regles del joc de l'economia oberta de mercat. Àmbits que ara estableix el govern espanyol i la Unió Europea i no pas la Generalitat de Catalunya ni el Parlament català.

Al meu entendre, poder fer una política econòmica de caràcter propi, en l'àmbit fiscal, laboral, agrari, industrial, financer, mediambiental, etc, és l'argument fort a favor de la independència política des del punt de vista econòmic. Un argument fort que es complementa amb el nou escenari d'eliminació del dèficit fiscal amb l'Estat espanyol, a partir de la independència. En una Catalunya independent, si es fan bé les coses, les possibilitats de millora econòmica i de benestar social són molt més clares i superiors a les que es pot tenir en tant que membres de l'Estat espanyol, en qualsevol de les modalitats polítiques, reals o possibles d'aquest estat. Ni el model autonomista descentralitzat amb pacte fiscal en la línia del concert econòmic; ni el federalisme simètric o el federalisme asimètric; ni el model confederal, poden competir en possibilitats d'eficàcia econòmica respecte a l'estat independent català, en el marc de la Unió Europea o fora de la Unió Europea i dins l'Espai Econòmic Europeu.

VIII. LES DIFICULTATS D'ANAR SOLS,
EN UNA CATALUNYA INDEPENDENT NO MEMBRE
DE LA UNIÓ EUROPEA.

Aquest escenari d'una Catalunya independent no membre de la Unió Europea obligarà a una major responsabilitat, ja que en primer lloc el nou estat no tindrà cap presència a les institucions comunitàries, i en segon lloc, no existirà el marc de referència de les polítiques econòmiques i monetàries de la Unió.

No hi haurà polítics catalans al Parlament europeu, ni representants a la Comissió Europea, ni al Consell Europeu, ni al Banc Central Europeu. La Unió Europea ha iniciat un camí cap a la futura unió política, fiscal i bancària en què una Catalunya independent no membre de la Unió Europea no hi podria participar. A l'horitzó hi ha la possibilitat d'un president electe, i d'un govern escollit a les urnes. Catalunya independent no participarà en aquestes eleccions si no és acceptada com a membre de la Unió Europea.

Aquest factor polític amb conseqüències econòmiques indirectes és per mi el principal element negatiu per a una Catalunya independent no membre de la Unió Europea. Un factor negatiu al qual s'afegirà la paradoxa d'una Catalunya independent, que pel fet de ser un estat polític independent i deixar de ser una "regió espanyola" no podrà participar en institucions regionals en què la Generalitat de Catalunya ha estat protagonista destacada, institucions com ara l'Assemblea de Regions d'Europa o els Quatre Motors d'Europa.

IX. ALLÒ QUE SERÀ DETERMINANT
PER A LA ADHESIÓ A LA UNIÓ EUROPEA.

Si el nou Estat català fos expulsat automàticament de la Unió Europea –una hipòtesi improbable– i després volgués ser membre de la Unió Europea, hauria de complir les condicions establertes en els Tractats comunitaris.

L'advocat Casimir de Dalmau, a l'article "Euro-embolc", publicat al diari Ara de data 28 de setembre de 2013, escriu que "Catalunya ja aconsegueix ara tres

condicions d'accés a la Unió Europea i és essencial que el camí de la transició nacional vers l'estat propi no espatlli aquesta excel·lent posició de sortida".

Aquests tres condicions són: constituïm un territori de matriu i cultura europea; tenim una democràcia parlamentària basada en el respecte als drets humans; i disposem d'una economia oberta de mercat, fonamentada en les llibertats de mercaderies, serveis, capitals, treballadors i persones.

Els Tractats exigeixen que a més d'això, un nou estat membre tingui allò que s'anomena "cabal comunitari". És a dir, el conjunt de les normes de dret originari i de dret derivat de què disposi la Catalunya independent ha de ser coincident amb l'ordenament jurídic comunitari. Això s'haurà de plasmar en la nova Constitució catalana de la Catalunya independent.

Paral·lelament a aquest camí es precisarà disposar d'unes estructures d'estat que la Unió Europea considera imprescindibles per als estats que en sol·liciten l'ingrés. Aquestes estructures d'estat es concreten en un banc central català, el Banc Nacional de Catalunya, les funcions del qual hem considerat abans; una Agència Tributària Catalana, capaç de recaptar tots els impostos i d'inspeccionar i sancionar; un sistema judicial propi; una policia reconeguda com a tal més enllà del territori català; i uns diplomàtics acceptats oficialment a les instàncies polítiques mundials i europees.

Aconseguir tot això és perfectament al nostre abast.

X. ELS VERITABLES REPTES ECONÒMICS
DE LA CATALUNYA INDEPENDENT MEMBRE
O NO DE LA UNIÓ EUROPEA.

El veritable repte econòmic que el nou Estat català tindrà davant els ulls, sigui o no membre de la Unió Europea, és aconseguir prosperitat econòmica, eficàcia en la distribució dels recursos, qualitat mediambiental, equitat a l'estat del benestar i justícia redistributiva. Aquest repte haurà de traduir-se en unes taxes d'atur raonablement baixes, un nivell de vida semblant al dels primers països europeus, una dispersió de la renda que sigui moderada i una protecció eficaç per als qui no puguin seguir el camí del progrés econòmic.

Hi ha molts economistes partidaris de la independència política de Catalunya que coincidim en la necessitat de construir un país que compti amb institucions polítiques i econòmiques que vagin a la una, en relació amb dos objectius: per una banda, protegir l'empresa creadora de valor econòmic en el mercat global; per l'altre cantó, protegir de manera efectiva, segura i eficient, els qui corren el risc de quedar enrere.

Per aconseguir aquests dos objectius bàsics, una Catalunya independent pot emmirallar-se en vuit països del centre i del nord d'Europa amb els quals compartim una dimensió geogràfica equivalent, una grandària de població similar i sobretot una voluntat de ser com són ells, pel que fa a l'àmbit econòmic i social: països que en el context mundial són els més equitatius del món, els més competitius en el mercat global i els de major renda per càpita a Europa. Aquests vuit països són Àustria, Bèlgica, Holanda, Suïssa, Suècia, Dinamarca, Noruega i Finlàndia.

En el llibre *Com Àustria i Dinamarca: la Catalunya possible* dels economistes Xavier Cuadras, Modest Guinjoan i Miquel Puig publicat a Pòrtic Edicions, aquest setembre de 2013, hi trobem aquesta orientació per a la futura Catalunya. De la lectura del llibre centrat en l'anàlisi de les característiques econòmiques, socials i polítiques dels vuit països esmentats abans, se'n pot deduir que la Catalunya independent ha de donar prioritat a l'educació en tots els seus nivells; potenciar la recerca científica i tecnològica, enfocar l'economia cap a l'exportació de mercaderies, béns i serveis; augmentar la productivitat de les empreses; mantenir, perfeccionar i enfortir el nostre estat del benestar; garantir les pensions i els subsidis als més necessitats i als qui no poden seguir. Si ens orientem cap aquest camí, gens utòpic, ben real i possible valdrà la pena viure en la Catalunya independent membre o no de la Unió Europea.

I d'acord amb l'anàlisi que he fet, he de remarcar que d'aquests vuit països, sis són membres de la Unió Europea i dos, Noruega i Suïssa, no en són. I dels sis membres que pertanyen a la Unió Europea, dos d'ells, Dinamarca i Suècia, no són membres de la zona euro. És a dir, dels vuit països de referència

només quatre –Àustria, Bèlgica, Holanda i Finlàndia– pertanyen alhora a l'Eurozona i a la Unió Europea. Menys Suïssa, els altres set països esmentats són membres de l'Espai Econòmic Europeu, espai al qual sense cap mena de dubte pertanyeria el nou Estat català, pel fet de coincidir els interessos econòmics i financers de tots els protagonistes, inclosa una Espanya sense Catalunya.

NOTES:

(1).– Aquests quinze economistes són: Alicia Adserà, Oriol Amat, Enriqueta Aragonés, Germà Bel, Núria Bosch, Ramon Caminal, Xavier Cuadras, Marta Espasa, Francesc Granell, Modest Guinjoan, Elisenda Paluzie, Alfredo Pastor, Clara Ponsatí, Miquel Puig i Jacint Ros Hombravella.

(2).– Els sis membres del Col·lectiu Wilson són els catedràtics: Pol Antràs, Harvard University; Carles Boix, Princeton University; Jordi Galí, Director investigador sènior del Centre de Recerca en Economia Internacional (CREI), Gerard Padró i Miquel, London School of Economics; Xavier Sala i Martín, Columbia University; i Jaume Ventura, investigador sènior del CREI.

1714

JOSEP CARNER

*Oh valentia funeral del setge,
bandera que esparraca el foraster!
En terra jau, nafrat, el banderer;
la mort arriba que el seu mal li metja.*

*Cau la ciutat. El fratricidi petja
un vell destí mentre que el nou ja ve.
La boira fuig pel foradat carrer
com una glassa dolorosa i lletja.*

*Sinistre sona, travessant les places,
el martelleig d'unes feixugues passes.
El vent se'n du la cendra de les lleus.*

*Homes callats, coberts de sang i sutge,
alcen l'esguard impenitent, que jutja:
poble vençut que sobreviu als reis.*

DINERS, CRISI I SISTEMA BANCARI (II)

JOAN-ALBERT ASENS

Enginyer Químic i Professor de l'IQS

Totes les perplexitats, confusions
i conflictes humans provenen
de la ignorància de la naturalesa
del diner i del mecanisme de la seva
creació i circulació.

En un article anterior (*Relleu*, núm. 114-115) plantejava que un dels problemes de l'Economia és no disposar d'unitats de mesura estable. En efecte, no deixa de sorprendre que la gent s'hagi preocupat tant per una hipotètica generalització de les mesures de confiscació parcial dels dipòsits bancaris a Xipre i, en canvi, tan poc per les confiscacions encobertes, via inflació, que provoca l'emissió massiva de paper moneda per part dels Bancs Centrals, ni per la creació de diner del no-res realitzada per la banca privada, amb el subsegüent endeutament de famílies i empreses. Em remeto a les paraules de John Adams, que vaig citar en l'article publicat al número 111 de *Relleu*: "Totes les perplexitats, confusions i conflictes humans provenen de la ignorància de la naturalesa del diner i del mecanisme de la seva creació i circulació".

És fa palès que el diner ha estat sempre manipulat grollerament pels poderosos. És més, han arribat a fer-nos creure que la inflació moderada és econòmicament favorable. Que tancar els pressupostos públics amb dèficit és progressista. Que pretendre equilibrar ingressos i despeses és una nefasta obsessió de les dretes. Que en l'àmbit públic no serveixen els criteris que la gent assenyada aplica a les economies domèstiques. Il·lustres professors proclamen la necessitat de monetitzar el dèficit i posen per exemple el que està fent el govern nord-americà o, més recentment, el japonès. És a dir: posar en marxa la impremta i fer circular el paper ja que així sortirem de la crisi i tothom tornarà a ser feliç.

Estem tan acostumats que els Bancs Centrals, més o menys pressionats pels governants, i ambdós al servei dels banquers, manipulin la moneda, que aquesta pràctica sembla no només normal sinó saludable.

Però com va començar tot això? S'acostuma a admetre que la prostitució és la professió més antiga del món. En efecte, les primeres referències escrites a aquesta activitat daten del segle XVIII aC. i es refereixen a la prostitució sagrada, perquè era exercida per sacerdotesses als temples babilònics. Probablement s'exercia molt abans, però no en tenim testimonis escrits. Curiosament, també hi ha registres escrits d'activitats bancàries a la Babilònia del segle XVIII aC., quan els sacerdots feien préstecs als

comerciants. A l'antiga Grècia l'activitat bancària s'exercia al voltant dels temples i allà es dipositaven els fons. No és estrany, perquè el caràcter sagrat dels temples els convertia en un lloc segur per guardar-hi els dipòsits.

Per tant, ambdues activitats, banca i prostitució, semblen ser igualment antigues i van començar essent sagrades i exercint-se als temples. Fins i tot les podríem qualificar de complementàries. En el primer cas es compra plaer amb diners i en el segon es presten els diners per satisfer certs desitjos o necessitats, a canvi d'esclavitzar-nos parcialment i temporal, perquè el deutor roman en mans del creditor. Recordem Sinuhé l'egipci (no el dels relats dels papirs de Berlin, sinó la novel·la de Mika Waltari).

El cas és que ambdues activitats van evolucionar ràpidament del sagrat al profà i l'analogia que acabo de fer no és pas una idea gaire original, atès que un autor de l'anomenada escola de Salamanca o neoescolàstica castellana, Luis Saravia de la Calle (*Instrucción de mercaderes*, 1544), qualifica els banquers d'"harpías que salen a la plaza y rúa con su mesa y silla y caxa y libro, como las rameras al burdel con su silla".

Fa poc els arqueòlegs han desenterrat, a les ruïnes de Lagash, a l'antiga Sumer, datades l'any 2.400 aC, la mansió d'un banquer que era molt més gran que la del rei. Hi ha poc de nou sota el sol! Aquestes relacions de pugna o connivència entre governants i banquers, entre qui fa les lleis i qui les dicta entre bambolines, i l'oscil·lació pendular entre l'honestat i el frau, sembla que tenen arrels que penetren en la nit dels temps.

Amb la caiguda de l'Imperi Romà es va estroncar el flux comercial i financer i els dipòsits van tornar a territori sagrat, generalment als convents. Els templers, mitjançant la xarxa internacional dels seus nombrosos i ben custodiats castells, es van guanyar la confiança com a dipositaris i transportistes de diner i també començaren a fer préstecs. Jaume I, d'acord amb el Mestre dels Templers, nomenà un templer administrador de les rendes reials de Catalunya i un altre de les del regne d'Aragó. Però finalment els templers van perdre el pols contra el poder reial de Felip IV de França, que els devia molts di-

ners i, amb la complicitat del papa Climent V, provocà el seu tràgic final a la foguera. Així, com tantes altres vegades a la història, morts els creditors desapareix el deute. En aquest cas, a més a més, sa graciosa majestat confiscà els béns de l'orde, després de cremar els seus membres.

Normalment se situa el bressol de la banca moderna a la República Veneciana i gairebé simultàniament a Florència, Pisa, Gènova i altres ciutats de la península italiana, entre els segles XI i XII, però tenint molt clara, aleshores, la distinció, provinent del dret romà, entre els dipòsits a la vista i els dipòsits a termini. Els bancs no podien fer préstecs amb els dipòsits a la vista, que eren garantits al 100%. Per tant, no podien multiplicar els diners dels dipòsits,

fraudulentament, el 1321 es va endurir la legislació, establint que si feien fallida, i no podien retornar els dipòsits en el termini d'un any, serien decapitats davant de la seva taula de canvi. Hi ha proves documentals que com a mínim un d'ells va patir aquesta pena l'any 1360, un tal Francesc Castelló, que no es va poder escapar, com havien fet altres, abans que finalitzés el termini de l'any. Sembla que aleshores els nostres comtes-reis tenien més força que els banquers. Però aquesta situació va durar poc. Hom s'imagina com haurien acabat alguns personatges actuals, que són a la ment de tots, si aquesta llei, inclosa en els Usatges de Barcelona, continués vigent. Encara que fos en la versió benigna del pa i aigua, que va restablir Ferran, dit el Catòlic.

Utilitzar els diners dipositats en comptes a la vista per concedir crèdits a tercers va esdevenir no només una pràctica legal sinó associada a la tolerància de coeficients de caixa cada vegada més minsos.

encara que sempre tenien la temptació de practicar el que posteriorment s'anomenà "principi de la reserva fraccionària". Sovint aconseguien l'autorització dels poders públics per fer-ho, especialment a partir del segle XIII, ja que era la forma com els monarques podien gaudir dels estalvis privats: permeten la prodigiosa creació de diner del no-res mitjançant el principi de la reserva fraccionària.

Gairebé en paral·lel a les banques italianes va néixer a Barcelona la banca privada catalana, essent la seva actuació un bon exemple de la lluita, o sovint la connivència, entre la cobdícia dels banquers i la dels poderosos. Ja en les Corts de l'any 1300 es va regular el negoci bancari i es van fixar les responsabilitats dels banquers, establint, per exemple, que tot banquer que fes fallida seria declarat infame, anunciant-t'ho els pregoners per tota la ciutat, i mantingut a pa i aigua fins que retornés als creditors l'import íntegre dels seus dipòsits.

Però atès que els banquers continuaren actuant

Malgrat tot, els banquers continuaren aplicant el principi de la reserva fraccionària i concedint crèdits basats en els dipòsits a la vista. Aquestes expansions creditícies generaven períodes de prosperitat indubtable. Per exemple, al segle XIII començà una fase expansiva que durà fins mitjan segle XIV, seguida, com és habitual, d'una fase recessiva. Efectivament, al segle XIV es produí la fallida en massa de molts bancs italians i catalans (taules de canvi) i s'entrà en un llarg període de recessió econòmica que durà fins mitjan segle XV. Bernat Metge es referia als banquers dient que "havien convertit l'or en plom". Avui dia només hauria pogut dir que "havien multiplicat aquests paperets de colors que anomenem moneda de curs legal".

Al 1401 nn Guillem-Ramon Colom i Çaplana, avi d'en Joan-Cristòfol Colom i Bertran, descobridor d'Amèrica, segons l'historiador Jordi Bilbeny, va fundar el banc oficial més antic d'Europa, la Taula de Canvi de Barcelona, al carrer dels Canvis Vells,

número 10. El banc era una mena de Protobanc Central, encara que vinculat a la institució municipal. No concedia préstecs als particulars, ho feia només als banquers privats (taules privades) i a les institucions, com el Consell de la Ciutat i el rei, en tant que Comte de Barcelona. Des de 1413 era també dipositaria i gestora dels fons de la Generalitat i dels béns fruit d'execucions i embargaments judicials.

A principis de 1468 la Taula de Canvi de Barcelona, aviat imitada per les homòlogues de València i Ciutat de Mallorca, va fer suspensió de pagaments a causa dels crèdits excessius concedits a la Generalitat i el Consell de la Ciutat. Va haver de ser reorganitzada aplicant confiscacions del 15% als dipòsits (a Xipre, per tant, no s'ha inventat res). Ja anteriorment, entre 1454 i 1456, s'havia devaluat un 18% el sou en relació al florí d'or. L'any 1641 es tornà a repetir la suspensió de pagaments de la Taula i la seva reorganització. (Un estudi de referència sobre aquest tema és l'obra d'Abbot P. Usher: *The early history of deposit banking in Mediterranean Europe*. Harvard University Press, 1943.)

Un cop d'ull a la resta d'Europa ens permet recordar el prestigiós Banc d'Amsterdam, fundat el 1609, que va mantenir un coeficient de caixa del 100% fins a finals del segle XVIII, quan el va anant reduint fins al 25% i així començà la seva decadència. El Banc d'Anglaterra, fundat el 1694, prenent com a model el Banc d'Amsterdam, va orientar-se ben aviat a finançar el deute estatal i a generar una gran expansió monetària que el va abocar a la suspensió de pagaments el 1797.

Aquestes van ser les llavors de l'actual sistema bancari internacional, basat en la reserva fraccionària per part dels bancs privats i l'existència d'uns bancs centrals destinats a fer de "prestadors d'última instància", és a dir de xarxa de seguretat dels bancs privats que actuen irresponsablement, assumint riscos excessius.

Així, utilitzar els diners dipositats en comptes a la vista per concedir crèdits a tercers, operació que inicialment es considerava fraudulenta, va esdevenir no només una pràctica legal sinó associada a la tolerància de coeficients de caixa cada vegada més minsos. Aquesta laxitud legal permetia grans

expansions monetàries, gràcies a l'emissió de crèdits bancaris, és a dir, a la creació de diners virtuals a canvi de deutes, perquè la condició imprescindible per permetre aquesta miraculosa multiplicació és que hi hagi ciutadans, empreses o institucions que s'endeutin i que aportin com a garantia del deute actius reals (immobles, béns d'equip i similars).

A la llarga, la cobdícia dels banquers els acaba abocant a la concessió de crèdits sense solta ni volta, tant a tercers com entre ells. Sempre confiant que un Banc Central els subministrerà la liquiditat necessària en les situacions de crisi que indefectiblement s'acabaran produint. Solució que, des de aleshores, s'ha traduït en una progressiva pèrdua de valor adquisitiu de totes les monedes i un endeutament creixent i generalitzat.

Si ens fixem en el dòlar, 1 dòlar de 1913 tenia el poder adquisitiu de 23,51 dòlars de 2013. I si ho referim al valor d'un dòlar en relació a l'or, ha caigut de 1.500 mg a 25 mg. Que cadascú posi l'adjectiu més escaient a aquest fet.

Malgrat tot n'hem anat aprenent, i cada vegada hi ha més gent conscient que l'actual organització del sistema bancari, basat en una banca privada que opera amb una reserva fraccionària molt baixa i uns bancs centrals que fan de salvavides, enriqueix desmesuradament una oligarquia xucladora i és nefasta per a la immensa majoria de la població. Però fa més de 4.000 anys que manipulem les unitats monetàries i no hem sabut solucionar el problema. Més ben dit: cada vegada que posàvem unes fràgils bases per crear unes unitats monetàries estables, s'esdevenia algun fet que en justificava la demolició.

S'han proposat diverses alternatives de sistemes monetaris protegits de la cobdícia de banquers i poderosos: tornar al patró or, com postulen alguns economistes de l'escola austríaca, instaurar una moneda mundial, crear monedes d'ús voluntari o, al començament d'aquest segle, llençar monedes electròniques o digitals (e-currency, e-money), com e-gold, Liberty Reserve i altres d'àmbit local o sectorial. En aquesta línia el bitcoin és la més popular i revolucionària perquè pretén donar una solució radical.

El bitcoin (BTC) és una moneda digital, descentralitzada, que no depèn de cap institució. No l'emet

cap banc, ni privat ni central, i no està dipositada en cap banc, sinó en el moneder electrònic i secret de cada usuari. Per tant, cap autoritat pot controlar les transaccions, es mou en un complet anonimat. És transferible de persona a persona (peer-to-peer) a través de la xarxa. No es pot falsificar, devaluar, confiscar ni controlar. La genera un algorisme matemàtic recolzat en una base de dades encriptada. Va ser exposat per primera vegada per Satoshi Nakamoto –que sembla ser un pseudònim o el nom d'un col·lectiu expert en criptografia electrònica– en el seu article: Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic

funció asimptòtica que se sap ja que té un límit definit, com el de qualsevol altra primera matèria, per exemple l'or, encara que admetem que hi ha d'haver un límit a la quantitat d'aquestes, però és indeterminat. En el cas del bitcoin el límit s'ha fixat en 21 milions de bitcoins. La moneda, en canvi, és divisible en mil·lèsimes, milionèsimes o fraccions més petites, fins a vuit decimals, de bitcoins.

Per tant, cap Banc Central ni altre tipus d'institució pública o privada, crea la moneda, ho fa un algorisme matemàtic. Tampoc cap institució certifica la validesa de les transaccions. El problema fo-

“Molt poca gent és conscient dels efectes que la tecnologia i la comunicació en xarxa tindran sobre el coneixement, l'economia, la política i la societat.”

Cash System (24 de maig de 2008). El 3 de gener del 2009 començà a desenvolupar-se la xarxa de nodus de transaccions.

Com funciona aquesta moneda? De cara a l'usuari d'una forma molt senzilla. Qualsevol es pot descarregar en el seu ordinador, o dispositiu connectat a Internet, tants moneders electrònics on dipositar els seus bitcoins com vulgui. Els moneders queden identificats per un codi encriptat (hash) que només coneix el seu propietari. Tot el sistema descansa en la xarxa d'usuaris anònims, una xarxa amb un nombre creixent de nodus, que crea els bitcoins i certifica la validesa de les transaccions. Els bitcoins es creen per “mineria”, un mot que fa referència al·legòrica a la mineria dels metalls preciosos i a la creixent dificultat, i cost, d'obtenir-ne quantitats creixents. Així, aportant voluntàriament la potència de càlcul de cada nodus al sistema i resolent problemes matemàtics cada vegada més complicats, es poden obtenir bitcoins. Una altra manera d'aconseguir-los és canviant qualsevol divisa convencional per bitcoins, segons la paritat que estableix l'oferta i la demanda en el moment de fer la transacció. Atès que l'algorisme de creació és cada vegada més complicat, la producció de nous bitcoins segueix una

namental que pretén resoldre el sistema és evitar la falsificació de moneda i la duplicació o multiplicació de pagaments amb una mateixa unitat. I això ho fa la xarxa distribuïda mitjançant una cadena de caràcters (timestamp) que identifica l'hora i la data d'un esdeveniment, així com l'origen i destí de la transacció. Un parèntesi: molt poca gent és conscient dels efectes que la tecnologia i la comunicació en xarxa tindran sobre el coneixement, l'economia, la política i la societat.

En resum, el bitcoin és un experiment revolucionari d'unitat monetària sostreta a les manipulacions que he exposat succintament en els primers paràgrafs d'aquest article. Reeixirà la seva implantació? La idea té avantatges i inconvenients. De moment s'han emès més d'onze milions de bitcoins, amb una capitalització, entre abril i maig de 2013, que oscil·la entre els 2.500 i els 1.500 milions de dòlars. Es produeixen entre 70.000 transaccions setmanals. La nova moneda té fervents defensors, defensors més moderats, com Juan Ramón Rallo, un jove valor de l'escola austríaca, i també importants crítics.

Els problemes del bitcoin, al meu entendre, no estan tan relacionats amb els possibles atacs dels hackers al sistema o a la seva possible falsificació

–de fet també es falsifiquen les divises convencionals i els hackers ataquen els dipòsits i les transaccions bancàries, tot i que els bancs prefereixen no donar-hi publicitat– sinó amb els següents inconvenients:

- La gran volatilitat de la seva cotització: Va arribar a un rècord de 266\$/bitcoin, però l'1 de maig del 2013 estava en 115,76\$/bitcoin. Mentre la seva cotització no s'estabilitzi serà imprudent utilitzar els bitcoins com a unitat de compte i dipòsit de valor. De totes maneres és molt probable que aquesta volatilitat sigui un fenomen transitori degut a la indubtable pressió especulativa que ha experimentat, atesa la seva novetat i naturalesa limitada.

- La seva pròpia naturalesa protegeix la divisa de la inflació, però no de la deflació. Si el seu ús s'universalitzés, el seu valor adquisitiu, fins i tot sense l'efecte de l'especulació, tendria a créixer ateses les creixents dificultats de la seva “mineria” i el constrenyiment imposat pel límit dels 21 milions d'unitats.

- Si arribés a convertir-se en una autèntica alternativa a les divises convencionals, seria objecte de l'atac dels governs i dels poderosos, que no voldrien quedar privats d'un dels seus privilegis més preats: manipular la moneda. Recordem que posar impostos i encunyar moneda han estat sempre els atributs fonamentals de qualsevol poder instituït. I les transaccions fetes amb bitcoins escaparien a la tributació fiscal. És cert que els governs difícilment podrien intervenir sobre una xarxa distribuïda a nivell mundial i els resultaria molt difícil controlar el comerç de serveis i d'intangibles. Però els estats poden controlar perfectament la producció de productes tangibles (des dels aliments als automòbils) i prohibir per llei als seus productors que cobrin en bitcoins. Encara que, en teoria, en els sistemes democràtics, això dependrà del que decideixin els ciutadans. Però existeixen sistemes autènticament democràtics?

- Com totes les innovacions és raonable esperar que el bitcoin tingui aviat imitadors que millorin els seus aspectes més febles.

De totes maneres, s'ha fet un primer pas important. Després de més de 4.000 anys alguns ciuta-

dans han reaccionat i han comprès que els sistemes basats en la manipulació de les unitats monetàries són inadmissibles i que cal cercar alternatives. El bitcoin és l'esperançadora primera etapa d'un experiment que, perfeccionat, pot representar una gran esperança per a la humanitat.

ENTREVISTA

JOSEP MARIA SOLÉ I SABATÉ

JORDI DE NADAL

Josep Solé i Sabaté (Lleida, 1950), Catedràtic d'Història Contemporània a la Universitat Autònoma de Barcelona, director de la Fundació Pública Insitut d'Estudis Ilerdencs des del 2011 i primer director del Museu d'Història de Catalunya entre 1996 i 2000, és un dels especialistes més reconeguts en el període de la Guerra Civil.

Ens rep a la galeria del pis superior del pati de la Casa de la Convalescència, seu de l'Insitut d'Estudis Catalans, prop de l'entrada a la sala d'actes. Hi acaba de pronunciar la conferència "Entre l'autonomia i la reacció uniformadora: segles XX-XXI", en el marc del simposi "Espanya contra Catalunya. Una mirada històrica 1714-2014" – la podeu trobar online: http://www.youtube.com/watch?v=Ucx_fz7Snic.

ENS AGRADARIA COMENÇAR COMENTANT EL TEU ARTICLE “SINE IRA ET STUDIO (TÀCIT: ‘SENSE IRA NI PARCIALITAT’)”, PUBLICAT A GIMBERNAT EL 2008 (N.50, PÀGS. 13 A 27). ENTRE LES DIFERENTS IDEES QUE HI DONES, HI HA L’AFIRMACIÓ QUE CATALUNYA, DURANT LA GUERRA CIVIL, VA VIURE UN PROCÉS REVOLUCIONARI ÚNIC EN EL MÓN. VOLDRIA QUE ENS EXPLIQUESIS QUÈ ÉS EL QUE VA FER ÚNIC I PER QUÈ CREUS QUE ES VA DONAR A CATALUNYA.

La Guerra Civil que es produeix a Catalunya és una guerra civil insòlita perquè, en certa forma, qui acaba tenint el domini del poder són precisament els que no el volen, però els cau a les mans. Fonamentalment la CNT, la FAI i altres forces anarcosindicalistes. Amb un característica afegida: eren organitzacions que tenien un discurs molt encarat a una societat futura, un discurs si es vol, elaborat amb molta il·lusió i amb molta confiança, però gens concret – a diferència del comunisme. La conseqüència va ser que van actuar amb molta improvisació i el poder es va atomitzar. Aquesta atomització es produeix a cada un dels pobles de Catalunya, a les empreses, a les fàbriques i a gairebé tots els centres de producció. És viscuda alhora amb molta passió i amb una voluntat un punt purificadora: es busca eliminar tot el que és el passat i que no s’identifica amb la revolució. Tan les institucions com les persones que les representaven. Això porta a aquesta violència tan determinada que coneixem.

ERA UNA VIOLÈNCIA PREVISIBILE? O D’ALGUNA MANERA ÉS UN FENÒMEN NOU?

No, ningú pensava que hi hauria aquest grau de violència. Si que és veritat que el moviment obrer a Catalunya de finals del XIX i principis del XX, és un dels més violents i agressius del món, també com a resposta a les accions d’una patronal molt agressiva. A més a més, hem de tenir en compte que a l’Europa dels anys 30, la violència era bastant present a tot arreu. És el moment de la irrupció de les masses i del pensament totalitari, en la seva vessant feixista i comunista.

CREUS QUE VA SER UN FENOMEN NOMÉS LOCAL?

No, la Guerra Civil ve provocada pel cop d’estat fracassat a Espanya. No neix a Catalunya. Però si que després es converteix en una guerra civil entre catalans.

EN COMENÇAR A INVESTIGAR LA GUERRA CIVIL A CATALUNYA, T’ESPERAVES AQUEST FENÒMEN VIOLENT TAN ESPECTACULAR? PER QUÈ?

La veritat és que vaig començar a estudiar-ho quan, acabat de la Universitat, treballava com a professor d’Institut. Tenia 26 anys i quan vaig comentar de fer aquesta recerca, diverses persones m’ho van desaconsellar per impossible.

Fins i tot en Pierre Vilar, de qui després vaig ser molt amic, em va dir que el pitjor per fer una carrera universitària és estudiar una guerra! En tot cas no m’esperava el que he anat trobant. Sóc d’un poble del Pla d’Urgell, Miralcamp, i no tenia consciència que havia estat una guerra entre catalans. Sí que és cert que al poble es veien certes coses, com ara els dos cafès, però jo aleshores era un noi jove. Després ho he anat descobrint. Passant per cada un dels pobles de Catalunya, vaig anar veient les marques profundes que havia deixat el conflicte i la postguerra: fosses amb morts, denúncies i quaranta anys d’un sistema dictatorial que a sobre ho promou i posa plaques per fer més mal. L’altre aspecte que se’m va anar fent evident és que estem parlant d’una violència que no s’acaba amb la mort o l’execució, sinó que arriba a tots els nivells: social, ideològic, religiós, cultural. No m’ho pensava.

PERÒ EN TOT CAS, PER QUÈ UN JOVE PROFESSOR D’INSTITUT VA ENTRAR EN AQUEST TEMA? ALGÚ T’HI VA EMPÈNYER?

D’una banda, hi havia dues circumstàncies concretes. La primera, que tenia un germà que estava a l’exili perquè havia participat en actuacions contra el règim – gràcies a ell, vaig conèixer més gent que

també havia actuat. La segona, que un cosí germà meu, l'Oriol Solé Sugranyes, del MIL (Moviment Ibèric d'Alliberament), va ser un dels que van fugir en l'espectacular fuga de la presó de Segòvia del 1976, juntament amb molts presos d'ETA. La Guàrdia Civil el va matar el dia següent. A més a més, el meu pare havia format part de la Quinta del Biberó. D'altra banda, em va quedar gravada una frase que el Dr. Pierre Vilar sempre em deia: el que no s'escriu, s'oblida. I vaig decidir que calia escriure sobre aquell franquisme que s'imposava al nostre país gràcies a una barreja de pànic i terror que jo no entenia.

ARA, DESPRÉS DE TOTS AQUESTS ANYS I DESPRÉS DE TOTA L'OBRA TEVA I D'UN EQUIP D'INVESTIGADORS EN AQUESTA LÍNIA, CREUS QUE EL PAÍS HA ACCEPTAT MAJORITÀRIAMENT AQUESTA GUERRA CIVIL COM UNA GUERRA INTERNA?

Sí, crec que sí. Algú podrà posar en dubte algunes interpretacions d'algun o d'altre historiador, o jo mateix, però les dades i la documentació que s'han aportat són indiscutibles. En general el país se n'ha sortit molt bé perquè, primer els historiadors i després la societat (amb actes a pràcticament tots i cadascun dels pobles de Catalunya) han tingut el coratge d'assumir-ho. S'ha fet un bon treball complementari d'història local i d'història general i ara estem en un moment en el qual es considera la Guerra Civil com un drama col·lectiu que mai més no hem de tornar a viure.

ALGÚN EXEMPLE EN CONCRET?

Recordo que en algun acte davant del que anomenem prohoms del país, he dit que la guerra que potser els seus pares havien guanyat, no costa veure que en realitat l'havien perdut. Era una victòria que comportava renunciar a la llengua, la cultura i la política. Comportava el segrest i l'assassinat del president Companys en col·laboració amb els nazis. I també comportava el que alguns d'ells m'havien dit en privat: veure el luxe i la lúxuria dels vencedors,

quan la majoria de la població vivia amb misèria i infeccions greus. La veritat és que ho entenen perfectament, perquè realment va ser així.

EN AQUEST EXERCICI DE RECONCILIACIÓ, QUIN PAPER VAN JUGAR ACTES CONCRETS COM ARA LES FESTES D'ENTRONITZACIÓ DE LA MARE DE DÉU DE MONTSERRAT DE 1947?

Les Festes de l'Entronització van ser molt importants. És la primera vegada que es troben, a Montserrat, gent que ha estat a cadascun dels bàndols durant la Guerra Civil. Gent que haurien pogut matar-se els uns als altres i que ara s'ajuntaven per a un bé comú. Entre els principals promotors hi havia en Josep Benet, que és un ferit de la Quinta del Biberó i en Josep Espar Ticó, amb el pare assassinat d'una forma brutal. El primer que hi va parlar va ser Enric Olivé, alcalde de Tarragona a partir de 1949 i naturalment ben connectat amb el règim. Però el prec a la Verge li surt en català, davant de l'estupefacció dels assistents. Les Festes de l'Entronització van ser uns dels actes d'inici de reconciliació més significatius, encara que no hi van anar els autènticament franquistes. De fet, encara que manessin a Catalunya, els franquistes van començar a perdre l'hegemonia ideològica, política i cultural i el país va anar recuperant el diàleg, poc a poc.

SI AL COMENÇAMENT DONCS, AQUEST DIÀLEG TENIA UN ACCENT MÉS D'ESGLÉSIA, PERQUÈ EN UN DETERMINAT MOMENT DÓNA UN TOMB I ADOPTA POSICIONS D'ESQUERRES PROPERES AL PSUC?

Hi ha una persona i un any i això ho explica molt bé en Jordi Pujol... Fins l'any 60 hi ha un moviment d'estudiants en el qual tenen un cert protagonisme els sectors catòlics –la JOC i la HOAC. També hi ha altres grups clandestins vinculats al PSUC, però aquests encara no són els més importants. El fet és que, durant aquests anys el record de la guerra es va perdent de manera que hi ha marge per a que segons quins grups creixin. S'ha de dir que quan

Pujol va a la presó (1960) es queda ben sol. Rep poques cartes. D'altra banda, hi ha un altre aspecte que Joan Raventos i altres expliquen: el camí cap al marxisme es dona en un moment de màxim prestigi internacional d'aquesta ideologia. Són els anys de la descolonització de l'Àfrica, de la revolució a Cuba, de la guerra d'Algèria. És un dels temes dels que es parla menys, però que a mi m'interessen més, perquè és important. Com molt bé deia Antonio Gutierrez Diaz "el Guti", l'hegemonia del discurs

“En tres-cents anys, és la primera vegada que Catalunya ha fet dues coses: primer, tenir una autoestima molt gran i creixent i, segon, fer un plantejament netament democràtic.”

marxista en la resistència és més una hegemonia antifrànquista que no pas comunista. No tots els que s'hi apuntaven tenien una idees netament marxistes, el que passava era que era el moviment que plantejava una oposició més clara. Es tracta d'una influència de gran abast de la qual encara n'hem vist restes en els anys dels tripartits a casa nostra.

DAVANT D'AQUESTA HEGEMONIA, COM S'EXPLICA LA VICTÒRIA D'EN PUJOL DEL 1980?

És ben sabut que els socialistes, juntament amb el PSUC, les donaven per guanyades. Però s'ha de tenir en compte que es tractava d'un moviment bàsicament universitari. Fora de la universitat, estava implantat només als nuclis industrials propers a Barcelona. La gent que el portava tendia més al diàleg acadèmic que no pas a la política pura i dura,

que és el que feia Pujol. Per guanyar unes eleccions cal menjar molts cigrons, Pujol anava a totes les barriades, a tots els pobles que podia i no parava de menjar tots els cigrons que li posaven i el pa amb tomàquet si calia. Es va guanyar els vots un a un. L'esquerra no tenia aquesta proximitat amb la Catalunya profunda ni s'havia obert a altres sectors del país. A més a més, hi havia el fet que Pujol era un personatge mític: quan anava a les eleccions tothom sabia qui era en Pujol. Els candidats d'esquerres, no. Pujol és qui s'estima el país, qui s'ha enfrontat al franquisme, ha anat a la presó, ha fet Banca Catalana i ajuda a tothom.

PARLEM ARA DEL MOMENT ACTUAL. VEUS EL PAÍS AMB FORTALESES?

El que veig és que en tres-cents anys, és la primera vegada que Catalunya ha fet dues coses: primer, tenir una autoestima molt gran i creixent, segon, fer un plantejament netament democràtic. Crec que això és el que provoca aquesta mena d'atacs que ratllen amb la barbàrie per part del sistema polític espanyol. Tracten de negar-nos el vot i no fer cas de 1.600.000 persones. Ara el poble de Catalunya està segur de la seva força i sap que viu en democràcia. Això ens ha fet més forts que mai i jo sóc molt optimista.

MALGRAT TOT, SI HI HAGUÉS CONSULTA I NO GUANYÉS L'OPCIÓ DE LA INDEPENDÈNCIA, QUINA CREUS QUE SERÀ LA REACCIÓ DEL PAÍS?

Esta bé considerar tots els supòsits, però cal tenir present que el referèndum en si, ja és una victòria. Si no el guanyem ara, el guanyarà la generació següent. Espanya no vol veure que no es pot forçar la relació entre dos pobles. Simplement, no té sentit viure amb qui no creus que et respecta. I no crec que això pugui durar. Tots els paràmetres, l'econòmic, el cultural, el social, l'empresarial... donen pautes de signes contraris.

VEUS QUE A L'ALTRA BANDA HI HAGI ALGÚ DISPOSAT A FER UN GEST?

Tan de bo tinguéssim mig Mandela, obert al diàleg. Però els dirigents espanyols actuals, crítiques de corrupció a banda, no van sobrats d'intel·ligència política.

FORA DE LA POLÍTICA, COM S'ESTÀ VIVINT AQUEST MOMENT EN L'ÀMBIT ACADÈMIC?

En general bé. Però hi ha col·legues intimidats i el que diuen a nivell particular no ho manifesten públicament. Tenen por de represàlies i estan realment preocupats. En l'àmbit internacional es comença a assumir la separació. D'altra banda, en un pla més personal i com a historiador, és un moment fascinant. No només perquè et dona la oportunitat de ser protagonista de la pròpia història, sinó perquè hi ha una característica que el fa únic al món, que jo sàpiga.

QUINA?

Que sorgeix d'una movilització que surt des de la base. És un moviment social al qual els partits polítics s'han afegit. Els que el 2010 van manifestar-se contra la sentència de l'Estatut, el 2012 s'havien multiplicat i cridaven "Independència!".

ACABEM AMB UNA PREGUNTA SOBRE LA PROFESSIONIÓ. COM VEUS EL FUTUR DELS ESTUDIS SOBRE EL TEU PERÍODE?

Tot el que fa referència a la Guerra Civil, la postguerra i el franquisme a Catalunya, s'estudia i s'estudia bé, perquè les noves promocions superen el que hem fet nosaltres. A més, ja no tenen un component personal i vital tan marcat i al seva visió és més objectiva. També tinc curiositat per veure com s'enfronten a aquests primers quaranta anys de democràcia.

Ampla
és *Castella*

JOAN SALVAT-PAPASSEIT
Les Conspiracions, 1922

*Ampla és Castella, i com un palmell
té la durícia d'aixecar l'espasa.
El braç és las i no el mena cervell;
la gola és seca i la set no li passa.*

*Terra dels Terços petjadors de lleis
que imposaven amb sang llur llei estranya
ampla és Castella, sepulcre de reis,
malavirança a la Marca d'Espanya.*

*Sota els pollancs l'ombra encara es marceix
del mal que ha fet amb la seva tonada;
sorolls de focs i esperons, i l'escreix
amb què els cavalls soterraven l'estada.*

*Ampla és Castella, el seu ressò un gemec,
té la sordesa de massa escoltar-se.
La veu dels íbers és ronca d'ofec
i ella no els sent: només vol rebolcar-se.*

UNA MODERACIÓ AGRESSIVA

AGUSTÍ D'ARANA

*Llicenciat en Ciències Empresarials per ESADE
i en Filosofia i Lletres per la UB*

De l'article del Sr. Antoni Puigverd a *La Vanguardia* de 21.10.2013 en puc concloure que de la situació actual de Catalunya li desagrada profundament la intransigència dels sobiranistes i espanyolistes, que porta, segons ell, a la crispació i a la desunió. Sembla que tot plegat ho veu com un fenomen fort i bastant destructiu, cosa que explicaria el seu to un xic dramàtic, segons crec.

Són certes, i en quin grau, la intransigència, la crispació i la desunió? És indubtable que en aquests moments ja no es parla de si la Generalitat ha de tenir o no tal o tal competència més; ja no es parla de si el seu finançament és defectuós per tal o tal import; ja no està en primer pla l'explotació fiscal de Catalunya. Ara es parla de quelcom més transcendental: de la independència o de la submissió del país. La defensa de cadascuna d'elles implica certament intransigència, la negació total de l'altra. No hi ha marge per a la flexibilitat, la negociació o el matís. Què ha passat per haver arribat a aquesta situació? És que tenim un defecte congènit que ens porta a la intransigència?

La major part de l'article esmentat gravita sobre l'equiparació de sobiranisme i espanyolisme. Queden en el mateix pla l'estelada i la *rojigualda*, la contumàcia dels uns i l'aventurisme dels altres, el sobiranisme i la interpretació restrictiva de la Constitució. I tot això entre catalans.

Si parlem d'intransigència no sembla, però, que sobiranistes i espanyolistes puguin ser realitats simètriques perquè uns, els espanyolistes, tenen al seu costat l'exèrcit de l'Estat, el ministeri d'hisenda, el

Tribunal Constitucional i el Tribunal Suprem, entre altres poderosos mitjans que els sobiranistes no tenen. És per això que els espanyolistes exerceixen una intransigència de fet, mentre que els sobiranistes la tenen, com a màxim, en les actituds i en les propostes de futur. Dic això perquè sembla imprescindible tenir present que les actuals disputes entre catalans són primàriament, com és obvi, la lluita de molts catalans amb Espanya. A continuació surten els que defensen Espanya i la continuïtat de Catalunya dintre de l'Estat espanyol. Això és, en termes històrics i polítics, absolutament normal. També a Irlanda hi va haver partidaris de continuar dintre del Regne Unit; també en les colònies americanes hi va haver importants i bel·licosos contingents unionistes. Els exemples són molt nombrosos. No dic res que no sàpiga tothom. La qüestió és que la intransigència no ha caigut del cel. Si volem posar-hi remei cal una diagnosi de la seva gènesi. En altres termes, cal una interpretació històrica. Coneixem la dels espanyolistes i la dels sobiranistes. Cadascun d'ells dóna la culpa a l'altre de la situació actual. Ens falta la del Sr. Puigverd, una interpretació que sustenti la possibilitat de superar la intransigència, val a dir, el problema polític de Catalunya tal i com ha arribat a ser. En cas contrari, em sembla que la queixa per la intransigència serà només una lamentació, sempre pertinent, però políticament irrellevant.

Evidentment, atesa una situació i una discussió, es pot transigir en determinats punts, però no en d'altres. I la qüestió és aquesta: és Catalunya una nació? Uns i altres es prenen molt seriosament la qüestió, com queda clar veient la sentència del Tribunal Constitucional contra l'Estatut i les declaracions del Parlament de Catalunya. Uns diuen que no, els altres diuen que sí. Tal vegada uns i altres es podrien posar d'acord que Catalunya és una mica nació i una altra mica no ho és? Això, en realitat, ja es va intentar en la Constitució espanyola amb el terme "nacionalitat" i ja s'ha vist com ha funcionat.

I després de la intransigència ve, naturalment, la crispació, com també assenyala, molt preocupat, el Sr. Puigverd. Certament, és la conseqüència lògica de les posicions enfrontades en matèries importants i que solen portar una forta carrega emocional. Co-

mencen les discussions amb tons de veu excessius, la pujada de les passions, la manca d'anàlisi i de matisos i fins i tot la baralla o la pèrdua d'alguna amistat. El que s'ha dit sempre: millor no parlar ni de religió ni de política si es vol tenir la festa en pau.

Però, quina gravetat té avui la crispació a Catalunya en relació amb el problema polític del país? El Sr. Puigverd esmenta els sopars de feina, els mitjans de comunicació “de to petri, tossut, recalcitrant”. És indubtable que la crispació pot espatllar un sopar d'amics i, per tant, és un factor d'importància respecte a aquest sopar. També és indubtable que els col·loquis televisius i determinats diaris poden fer encara més demagògia de la que habitualment fan. La qüestió és: quina importància tenen aquestes crispacions per al problema polític de fons que es ventila entre sobiranisme i espanyolisme? Fa la impressió que és una magnitud bastant negligible. Per altra banda, el problema polític continuaria igual encara que no hi hagués crispació. Naturalment, tot això val, repeteixo, si mesurem la situació des del problema polític de fons.

A més de la crispació l'autor dels articles esmenta, amb un especial dramatisme, la desunió entre catalans. De nou, com l'hem de mesurar? Sembla que la confrontació política s'està portant de forma bastant civilitzada. L'exemple més clar és la Via Catalana, que va ser “un mesurador de força política”. No és molt positiu que un acte ordenat i pacífic, al mateix temps que multitudinari, sigui mesurador de la força política? Ningú ignora que han estat les balles que han fet acte de presència, freqüentment, en situacions com és ara la del nostre país.

El Sr. Puigverd desqualifica l'espanyolisme i el sobiranisme com a creadors d'intransigència, de crispació i de desunió, i en el joc democràtic tampoc no hi confia. Al respecte és contundent: “Serà una decisió democràtica, diuen els sobiranistes. No dic que no. Però serà una democràcia feta a mida dels intransigents”. És una possibilitat, certament. En aquests moments estem en una democràcia espanyola que podríem anomenar colonialista respecte a Catalunya. Vol dir el Sr. Puigverd que una Catalunya independent discriminaria els que no portessin cognoms catalans o els qui no dominessin la llengua?

O vol dir que la independència, encara que vingués per una majoria de vots, seria un contratemps per als qui hi haguessin votat en contra? I si no vingués, no seria un contratemps per als qui la volen?

Llavors, què?

Un nou article de 29.10.2013, titulat “L'hora dels moderats”, coordinat amb l'editorial de *La Vanguardia* de 27.10.2013, permet anàlisis ulteriors.

Com deia abans, l'autor carrega contra l'espanyolisme i contra el sobiranisme. Aparentment de forma igual, coherentment amb la seva consideració com a fenòmens simètrics caracteritzats per la intransigència.

Davant aquesta, vet aquí la proposta, compartida per *La Vanguardia*: moderació, diàleg, fugir del “dol tremendista”. Realment hi creuen en aquestes

“La qüestió és que la intransigència no ha caigut del cel. Si volem posar-hi remei cal una diagnosi de la seva gènesi. En altres termes, cal una interpretació històrica.”

paraules? Realment creu que “la tercera via (que no ha definit ni mínimament) pot canalitzar les energies catalanes vers un objectiu factible, satisfactori, negociat”? Un es pregunta si la proposta de nou Estatut no va ser un intent de diàleg i si la proposta de pacte fiscal no va ser el mateix.

Una cosa queda clara: és imprescindible per entrar en la moderació renunciar a fer una consulta a Catalunya, ja que cap partit polític espanyol, em sembla, admet la idea, encara que una amplíssima majoria de catalans l'aprovi.

És sensat renunciar a la consulta? Em sembla que la resposta depèn dels objectius que cerquem. Si

ens acontentem amb un finançament una mica millor, solament una mica, i amb alguna competència més per a la Generalitat, i estem disposats a passar uns quants anys dialogant, llavors sembla sensat. I si a més volem competència exclusiva sobre l'aeroport i el port de Barcelona així com sobre les carreteres que avui són de l'Estat? Si a més volem sobirania fiscal? I si a més volem sobirania cultural, inclosa la llibertat per gestionar l'ensenyament segons el nostre criteri? I si a més volem suprimir les diputacions? I si a més volem portar el sistema sanitari amb entera llibertat? I si a més volem garanties –en el cas que sigui jurídicament possible– de no veure anul·lades les nostres competències per lleis orgàniques o bàsiques? I si...?

La qüestió és aquesta: a què ha de renunciar Catalunya per tenir el tipus de moderació que el Sr. Puigverd i *La Vanguardia* desitgen? Renunciar al sobiranisme és la primera submissió de Catalunya a Espanya ja que, considerada en si mateixa, és una opció lògica i consistent (recordar Escòcia). Fins on haurà de continuar la submissió de Catalunya?

El Sr. Puigverd porta elements per refredar els sobiranistes reals o potencials, però les seves propostes positives són molt inconcretas. Li passa com als espanyolistes, que s'han mostrat incapaços d'articular un discurs positiu amb relació a Catalunya.

Sentència

DE 22 DE JULIOL DE 2010
DEL TRIBUNAL INTERNACIONAL
DE JUSTÍCIA DE L'HAIA:

“Declarem que no existeix en Dret Internacional cap norma que prohibeixi les declaracions unilaterals d’independència. Declarem que quan hi ha contradicció entre la legalitat constitucional d’un Estat i la voluntat democràtica, preval aquesta segona, i declarem que en una societat democràtica, a diferència d’una dictadura, no és la Llei la que determina la voluntat dels ciutadans, sinó que és aquesta la que crea i modifica quan sigui necessari la legalitat”.

LA LENGUA CATALANA

Discurs presidencial llegit en la sessió pública celebrada en l'Ateneu Barcelonès lo 30 de novembre de 1895

ANGEL GUIMERÀ

Escriptor, poeta i dramaturg, un dels màxims exponents del moviment cultural de la Renaixença.

ATESA L'IMPORTANCIA INDISCUTIBLE DEL DISCURS QUE VA PRONUNCIAR D. ANGEL GUIMERÀ EN L'ACTE INAUGURAL DEL CORRENT CURS EN AQUEST ATENEU, S'OBRE ENTRE'LS SEUS SOCIS LA PRESENT SUSCRIPCIÓ PERA PUBLICAR UNA EDICIÓ ECONÒMICA DE DIT DISCURS Á FI DE DONARLI TOTA LA PROFUSIÓ QUE PELS SEUS MÈRITS Y ENSENYANSAS SE MEREIX.

Ateneu Barcelonès, Ler de Desembre de 1895.

Senyors:

Densá del dia en que se'm donà l'encàrrech honrosíssim de presidir aquesta Associació, tant respectable ja avuy per los anys que compta de vida com per los homes ilustres que han brillat en ella, ni un sol instant he duptat de quin havia d'esser l'objecte de mon discurs en la present diada. Sabia que á la presidencia de l'Ateneu Barcelonès m'hi duyan los meus pobres treballs en llengua catalana, y he considerat que era en mi un dever ineludible'l parlarvos d'aquesta, la llengua de Catalunya, encara que no més fos com agraïment, per deure á ella sola mercè tant senyalada. Més altra causa, després de l'agraïment, m'ha portat, senyors, á escullir aquest tema pera l'acte inaugural de l'Ateneu, y es lo creure que,

degut al impuls de l'afecte que jo tinch á aquesta llengua, me serà més planera la feyna de pensar y extendre'l discurs, al mateix temps que'l considerar que á molts de vosaltres no vos serà gayre molest y potser fins vos serà agradós l'escoltar las mevas paraulas; y no per lo que en ellas jo vos diga que ja no sapigheu, sinó per lo simpàtic que us té d'esser á vosaltres lo sentir enrahonar una curta estona de la llengua de l'antich Principat, tant als qu'heu nascut á dintre de Catalunya, y per consegüent la parleu á tot'hora, com als que, essent fills d'altres països, ja la enteneu com á la llengua propia, tota vegada que, estant domiciliats á Barcelona, ahont tot afecte arrela y troba grata correspondencia, la estimeu aquesta terra y la considereu com la vostra segona patria.

No anem, donchs, senyors, jo parlant, vosaltres escoltant las mevas paraulas, á pledejar en defensa d'una causa ja més ò menos perduda, com ho fóra en un tot si en comptes de la llengua catalana jo pretengués persuadirvos de que la llengua llatina es llengua viva, ab tot y que ja no té patria sinó als temples y als prestatges dels arxius y de las bibliotecas. Anem á fer tots plegats, los que la estimem, l'elogi d'aquesta llengua y d'aquesta literatura de la terra; llengua y literatura exuberant de vida y d'esperansas, may ni per un sol instant esmortuhida ni estrafeta en los llavis dels catalans, sempre que com á catalans se conduheixen; y si bé com á llengua literaria desaparegué un cop ofegada y malmesa entre'ls vapors de la sanch de las batallas y entre la fumareda y'l flamejar dels incendis, va esser pera tornar á pendre després ab més entusiasme y robustesa lo lloch merescut que al present ocupa entra las llenguas més floreixents de la nostra època, ja que, per un voler de Déu y dels seus fills, avuy encara la llengua de Catalunya's parla y s'escriu y's glorifica en tres grans estats d'Europa: á Espanya, á Fransa y á Italia.

Y que l'amor à la llengua catalana no es tant sols lo que li podria tenir aquest Ateneu y ab ell tots aquells altres llochs ahont los homes de saber estiman las cosas per las bellesas intrínsecas que ab l'estudi en ellas descobreixen, ho veyem bé prou en la idolatria que li tenen totas las classes socials

d'aquest poble; idolatria manifestada ben alta y ben noblement no fa pas gayres mesos, en que, en apotheosis magnífica y per contrast sublim de la sort, se lligà y relligà la vida de la llengua catalana á la mort d'un gran home de Catalunya: á la mort de'n Frederich Soler, lo fundador del teatre de la terra, lo qui, fent pujar ab la forsa de sa inteligencia privilegiada la llengua patria á l'escena, la féu pujar un grahó més cap al cim de la immortalitat á que'ls passats de Catalunya la encaminaren.

Més abans de tot, senyors, com podrian semblar interessats los meus elogis, per allò de que'l fill sempre troba hermosa y santa á la mare, puix si bé no he nascut á Catalunya com á mare la tinch per lo meu origen, per las lleys d'aquest país y per l'afecte entranyable que li porto, abans de tot, com vos dich, vos posaré aquí mateix com á devanter y resguart de las mevas afirmacions y de las mevas alabansas lo que va dir á la Reyna Regent d'Espanya un dels fills més ilustres de la terra castellana en vindicació de l'idioma y de la nacionalitat de Catalunya:

«Y per això, senyora, sou vinguda á escoltar amorosament los accents d'aquesta llengua, no forastera ni exòtica, sinó espanyola y neta de tota taca de bastardia. Vostre generós y magnànim esperit comprèn que la unitat dels pobles es unitat orgànica y viva, y no pot ser aqueixa unitat ficticia, verdadera unitat de la mort; y comprèn també que las llenguas, signe y penyora de rassa, no's forjan capritxosament ni s'imposan per forsa, ni's prohibeixen ni's manan per lley, ni's deixan ni's prenen per voler, puix res hi há mes inviolable y més sant en la consciencia humana que'l nexus secret en que viuen la paraula y'l pensament. Ni hi há major sacrilegi ni ensemps més inútil que pretendre engrillonar lo que Déu ha fet espiritual y lliure: lo verb humà, resplandor débil y mitj esborrat, però resplandor al fi, de la paraula divina.»

Lo fragment que he reproduhit al peu de la lletra es de Menéndez Pelayo. L'acte en que va ser parlat, lo dels "Jochs Florals de Barcelona de 1888 (encara no existeix)" Jochs Florals de Barcelona de 1888 devant de la Reyna Regent y dels ministres. La llengua en que ho va pronunciar Menéndez Pelayo, la llengua catalana.

Girant los ulls enrera, molt enrera del nostre

temps, en aquella edat dels pobles en que tot se presenta barrejat y confós com los primers recorts de la nostra infantesa, á la patria dels catalans, senyors, jo no la sé veure tancada dintre las fitas terminals que las mudansas dels temps més ensà li donaren, sinó que al vesllum de la historia la miro al lluny aquesta terra de la nostra nissaga, molt abans de que s'hagués format lo nom de Catalunya, descendint y avansant y aixamplantse per las duas vessants dels Pirineus, la que encara es nostra y la francesa, ventintse allavors á trobar la colossal carena en mitj de la terra tota com á castell fortíssim ab marlets de boiras y de congestas que fes de guayta vigilant, ò, millor, venint á esser, aquest seguit de montanyas espatlludas, com l'altar grandióis d'un immensíssim temple que tingués lo sentiment de la patria com á divinitat de las sevas idolatrias, y per volta gegant que'l cobrís la insondable del seu cel blavós y transparent, y per remor incessant d'orgues y d'oracions, molt abans que hi arribessin los homes, la remor dels seus boscos milenaris y la de las sevas onas encara més vellas que á sos peus eternament s'humilían de més, molt més enllà d'Amposta, fins enllà, molt més enllà de Marsella. Quina era la llengua que's parlava en aquestos extensíssims y paradisiachs territoris, conjunt d'armònichs estats lliures é independents entre ells, més agermanats y sostinguts los uns pels altres quan las miradas recelosas se giravan á fòra de la propia y de la comunal encontrada, no hi há home al món, ni s'ha escrit en cap llibre, ni hi há cap rastre en la pedra ó en lo metall, que ab segursansa'n ho expliqui. ¿Va esser la llengua originaria dels pobladors, ó dels que á las primeras edats los succehiren, la llengua celta que encara arrela á la Bretanya y á la Irlanda? ¿Va esser aquesta llengua la antiquíssima dels éuskars, que guardan encara com á sagrada reliquia, y no á sobre del pit, sinó á dintre, los fills de la Basconia? No hi ha hagut, com vos dich, forsas humanas que l'aixequessin aquest vel del misteri que ab los sigles, com en la llegenda d'Artá, se va tornar de pedra; mes lo que es cert y de tota certitut es que'ls pobles bessons de las duas bandas dels Pirineus feyan com las familias antigas de las nostras montanyas, que cada una tenia son banch propi en la iglesia y juntas á un mateix Déu

s'encomanavan. En lo que encara hi há menos dup-te, perquè aixó, senyors, ja ho ha pogut escorcollar més bé la má de la historia, per venir los fets mes aprop dels temps nostres, es que aquest conjunt de llinatges d'estret parentiu sofrí ab lo transcurs dels sigles ben duras y ben sanguinosas embestidas; que si en los fonaments del seu esser no'l transmudaren, no va ser aixís en la cara exterior de las cosas, passantli á la patria com á las terras de conreu després d'ayguats y tempestats desencadenadas que treuen de mare als rius y als torrents, desbordantlos, arrossegant á la mar terras y plantas y llevors propias, y deixant altrás llevors vingudas de paísos llunyans y ben diversos, pera morir las unas si no troban escalf que'ls hi provi, y pera germinar i arrelarhi las altrás si'l troban, modificadas ab tot per la condició de la nova terra que'ls hi dóna vida. Y aixís, senyors, hem vist passar sobre la patria de la nostra avior riuadas y més riuadas abundosas de celtas y grechs, de cartaginesos y romans, de goths y sarrahins, precipitats los uns com turbonadas de Setembre, á pas á pas los altres, clavant tendas y fitas, assegurant lo camí enrera, ó combatent ells ab ells los estrangers com dos núvols que, al toparse, aboquessin al plegat sas pedras y sos llamps sobre sembrats y vinyas. Més aixís com las ayguas, després de las tempestats, s'escorren per las vessants ó s'entollan en las terras baixas pera fondres en ellas, aixís vingué un dia, senyors, sobre aquestos pobles en que tornà á sortir lo sol per allà al cim del Montgrony anunciant la seva independència, que aquell sol espurnejava resplandent sobre las armas de Wifrets y Borrells y Berenguers, quan, reposant á Ripoll, al Montserrat, al Montsant y á las voras de l'Ebro, tornaren la llibertat á Catalunya. Que Catalunya, senyors, un dia ò un altre fa com la mar, que destrueix ò s'assimila tot lo que cau en ella si li serveix, ò, si no, ho escup á la platja.

Y aixís com en lo caràcter y fesomia dels catalans que vingueren á la vida després d'aquells terratrèmols espantosos de tant llarga durada, hi va quedar quelcom que recorda de lluny al grech ò al romà, al goth ò al alarb; y aixís com las costums alegres y tristas de la nostra terra, sense perdre l'ayre escayent dels seus apartats orígens, s'acomodaren en bona part á las costums de las nissagas invasoras, ai-

xís mateix se modificà la llengua primitiva d'aquestas encontradas, apropiantse en gran munió paraulas y frases y construccions de las llenguas parladas per aquellas nacions dominadoras, encara que sempre descobrintse per entre mitj del llenguatge novament format a Catalunya l'espurnejar de la llengua mare, que no va voler desapareixer y quedà viventa, no tant en paraulas soltas que fan la vestidura, sinó en la sanch d'ella que per tot lo seu cos circula y que li dóna un ayre de severitat honrada, d'energia, de franca y bondadosa noblesa que la caracteriza y la diferència, de las arrels fins á las fullas, de las altrás llenguas d'Europa, que són tant tributarias, si no més que la nostra, de la llengua llatina. Més si persistia l'esperit d'independència en la llengua parlada, que, com veyem, fongué'l metall tot de la seva essencia en lo motllo estranger d'ahont sortí la llengua nova, no va ser igual en la llengua escrita, que continuà essent la mateixa llengua de Roma, necessitantse temps molt majors pera que sortís á la vida. Tant va ser aixís, que, prescindint d'algunas clàusulas catalanas que apareixen en instruments llatins del sigle X y de principis del XI, fins á mitjans d'aquet sigle no's comensan á trobar en la nostra terra instruments complets escrits en llengua catalana.

Més en aquesta edat, senyors, ja s'havia tornat á formar aquella hermosa patria de parentiu que rebrotava renovellada y ardorosa y fantasiat alegrias de des las ayguas del Loire á las del nostre Ebro, naixent llavors, d'aquesta conjunció de coratges y d'armonias, una literatura poderosa que havia d'extremir de goig ab sos cants á la Europa, y de tristesa y d'anyoransa després al vèurela morir á mà ayrada. Se compta com á iniciador, y sinó com á un dels primers que cultivaren aquest ram de la literatura patria, á Rodel, príncep de Blaja, del temps del nostre Ramon Berenguer III, qui ab la seva unió ab na Dolza, pubilla de Provensa, va estrenyer encara més los llassos que agermanavan los dos pobles. Y va esser en aquella edat tant estret y tant franch l'enllassament de Catalunya y de Provensa, sobre tot pera la política y la poesia, que es difícil en alguns dels seus guerrers y dels seus trovadors, è impossible en molts d'altres, lo fixar quins són d'ells los que han nascut

més ensà ò més enllà dels Pirineus, ja que aquestes montanyes se veyan seguidament traspasadas per trovadors y guerrers anants y vinents de las festas de Barcelona á las de Tolosa, y de las de Tolosa á las de Barcelona; que abduas capitals vingueren á esser alashoras cort del ben sentir y del ben parlar y cort també de l'amor y de la hermosura. Durant aquell activíssim període pera las lletras provensals-catalanas, qual esplendor comensà ab Alfons II d'Aragó y s'acabá ab en Pere III, lo dels francesos, va pujar tant amunt la poesia de la terra, y tingueren tanta forsa expansiva'ls seus cants, que, no cabent tots complets á dintre de sas fitas, s'extingueren per las vehinas nacions, component cansons en aquesta llengua, en la Espanya no catalana, lo rey Alfons lo Savi, de Castella, y á Italia componentne també en català-provensal aquell geni gegant que va esser rey de la sabiduria y poeta de la eternitat que's diu lo Dant. A causa de la magnitud de l'obra y la falta de temps y de coneixements expressos, impossible'm seria l'esténdrem ara ressenyant y judicant á la menuda la vida d'aquesta cohort de cavallers cantayres, eixits de totas las classes socials de Catalunya y de Provensa, al devant dels quals hi podem citar, no perquè valgan més, sinó perquè són alguns dels que molt valen, á en Guillem de Tudela, á en Giralt de Borneil, á en Pere d'Auvernia, á n'Arnau Daniel, á en Guillem de Cavestany, á en Bernat de Ventadorn, á en Sicart de Marjevols, á n'Aymerich de Peguilhà, á en Ramon de Mirabal, y al mitj de tots, sortint son cap per sobre dels altres, com á més diable y més poeta y més batallador y escampador de discordias, á en Bertran de Born, eternisat per la magnificencia de sos cants y per haverlo colocat en son infern lo Dant, ab lo cap tallat, que porta en una mà á semblansa de llanterna, per haver dividit la familia real d'Inglaterra. Més si aquella ampla y altíssima volada de la literatura tingué per aymadors ben dignes y apassionats á cavallers y menestrals, á sacerdots y á damas ilustres, á papas y á reys, y fins à sants de la gloria, també tingué á vils traidors y assessins de sentiments de tigre, que barataren la tinta de sas plomas per la sanch del cor dels seus germans de patria.

Y aquesta literatura, que, passant en mitj de tri-

omfals armonias y besadas d'amor sota porxos de llorers y de rosas, havia arribat á la més alta gloria, se va veure un dia coberta de fanch y de vergonya; que contra ella's congriaren totas las vils passions de la terra mesquina, encarnadas en homes fanàtics que en nom del cel enganyosament parlavan al caure ab tot lo seu odi sobr'ls castells y las masias y las lliures ciutats de la Provensa. Lo casal d'Aragó's commogué, senyors, fins á la última pedra de sos fonaments per aquella immensitat de desventuras, que no podia, sens renegar de son llinatge, abandonar á la germana perseguida. Y als cants feréstechs de sos trovadors guerrers reclamant las armas de la confederació aragonesa, respongué'l nostre poble llensantse á la acomesa per las vessants d'aquells Pirineus, barrejant ara amorosament los dos pobles las llansas y las espasas en la lluyta, com barrejavan en la pau las armonias de las liras y de las plomas. Y á Muret, en mars de sanch bullenta, devian es-purnejar, per apagarse á la fi, aquellas antorxas que unas noces dels soberans de Provensa y de Catalunya posaren un dia en las mans dels trovadors de las duas terras. Y aixís va ser, senyors, que al morir en Pere'l Catòlich per la escona francesa, va quedar agonitzant la nostra gran àliga de la poesia pirenaica, que, dessangnantse y tot, y pegant d'alas per los marlets dels castells y per lo cim de las montanyas, ja, més que cantar, xisclava ab sò d'ira y de venjan-sa, clamant al cel, que callava, per la llibertat de la Provensa. Més la sanch de son cos corria fil á fil al llarch de sas plomas, y's deixà anar, y's va morir sens que trobés conhort de Déu ni dels homes. Perqué's vegí com en aquell temps y en aquella gent l'amor á la poesia anava relligat á l'amor á la patria, escolteu un fragment de la Cansó de la creuada, posat al català del dia, del tros que va escriure'l colaborador desconegut d'en Guillem de Tudela.

Descriu lo concili ahont acudí'l traidor Folquet, abans trovador provensal y després bisbe de Tolosa, y fa que'l noble comte de Foix se dirigeixi al Sant Pare ab las següents paraulas: «En quant al bisbe, vos diré, senyor, que tant s'ha endurit, que per los seus sentiments Déu y nosaltres hem sigut vensuts ab sas cansons mentideras y d'enganyadoras paraulas, per las quals se condemna tot aquell que las can-

ta y las recita, y ab sos proverbis maliciosos y ab nostres dòns quan era joglar y ab la seva doctrina perversa ha pujat tant alt en poder que ningú s'atreveix á contradir lo que ell diu. Ab tot, quan va esser abat y monjo ab hàbit, la claror se va apagar de tal manera en son monastir, que en ell no hi va haver benestar ni repòs fins que'n va sortir. Y quan va ser elegit bisbe de Tolosa, per tot lo país s'escampà tal foch que may hi haurà prou aygua pera apagarlo, puix ell, á més de dèu mil, entre grans y petits, va fer perdre la vida, lo cos y l'ànima. Per la fè que vos dech, senyor, vos dich que per sas obras, per sas paraulas y per sa conducta més sembla l'Anticrist que no pas lo representant de Roma».

Més si aquell llenguatge convencional de la poesia, mitj vestit á la provensala, mitj á la catalana, després d'aquellas esglayosas jornadas va anar desapareixent de la terra, no va ser aixís ab lo llenguatge purament català que's parlava allavors en la nostra patria, que la branca de la prosa va anar de cada dia més extenentse y fixantse, ja en los registres y en los còdices, degut á la protecció decidida que li prestava'l gran rey y pare amantíssim dels catalans, en Jaume I lo Conquistador, servintse d'ella en la redacció de la seva crònica que es la historia de la seva vida, y portantla en las sevas victorias á Mallorca y á Valencia; que aixís com ab sa espasa va fer creixer la patria, ab sa ploma va fer creixer y ennoblir á la llengua que la simbolisa, que sempre han anat unidas la patria y la llengua catalana sobre la plana de la terra y sobre las planas dels llibres. A aquest rey, que al mateix temps que es exemple de soberans ho es de patricis, se li deu també'l Llibre de la saviesa ò Llibre de doctrina, que va escriure, segons ell deya, pera «coneixer lo bé y lo mal y pera'l seu propi ús y'ls que'l vulgan atendre». Ell féu compilar també'ls furs y llibertats d'Aragó y prengué part activa en los de Valencia.

L'embranzida poderosa, ja estava donada per un bras tan forsut com lo del rey en Jaume, y'l moviment á favor de la nostra llengua escrita, que ja com á llengua oficial va anar substituhint á la llengua llatina, no s'aturà ni un punt, seguint á la Crònica de'n Jaume I, en períodes més ò menos llarchs de la una á l'altra obra, la crònica de'n Desclot, la de'n

Muntaner y la de'n Descoll ò de'n Pere IV, com fins ara la crèyam; venint á ser, senyors, aquestas quatre crònicas, per la veritat que'n ellas hi brilla y'l calor de nacionalitat que las inspira, com los quatre evangelis de la patria catalana. Totas las brancas del saber, d'ensà d'aquell temps, anaren prenent vida á Catalunya, per tenir més facilitat sos fills de fixar las ideas en la llengua vulgar, qu'era la parlada, que no pas en la llatina, qu'era la forastera, y perquè aquesta humiliava als catalans recordantlos la dominació de Roma. En manifestació d'aquest desenrotllo progressiu, que ja no va aturarse, s'inaugurà'l sigle XIV obrint lo rey Jaume II la universitat de Lleyda, que va ser la primera de Catalunya, qu'ha donat sants al cel y patricis ilustres á la terra. A la creació de l'universitat de Lleyda va seguir la de Valencia y la de Barcelona, obrintsen també á Vich y á Solsona.

Y si la prosa havia arribat á tant alt període de gloria, no havia de quedarse enrera la poesia. Tant no hi quedà, senyors, que, vestida ja ara ben bé á la usansa catalana, la veyem en sa forma popular apareixer, y no més de cop, com l'espurna d'un incendi que porta l'ayre, en la última de las crònicas citadas; en la qual se compta, senyors, com un barber, al cap del poble de Valencia, que s'havia revoltat, se presentá al rey Pere IV obligantlo á ballar al mitj de tots, al mateix temps que á la reyna, acompanyant lo ball, lo barber, ab lo cant de aquells versos de: «Mal haja qui sen hirá—encara ni encara...», y quals versos parodià'l rey dihentlos, un cop vensuda la revolta, al barber Gonzalbo abans de ferlo arrossegar y donarli la mort: «E qui no us rossegarà—susara y susara?...» També se citan, com á versos coneguts d'aquella època, los del mateix Pere IV donant reglas als cavallers de son temps y'ls endressats á son fill reptantlo per son casament. Mes quan se generalisà l'ús de la llengua catalana pera la poesia va ser ab la fundació dels Jochs Florals á Barcelona en lo regnat de Joan I, l'aymador de la gentilesa, qui, á semblansa dels Jochs Florals de Tolosa, que instituhiren los regidors d'aquella ciutat, los establí en la nostra per l'any 1390; y si bé desaparegueren ab la mort del rey Martí y's tornaren á establir en lo regnat de Ferràn d'Antequera, no va esser tampoch

per llarch temps la seva durada. Més l'impuls ja estava donat per lo rey Joan I á favor de la poesia, com l'havia donat lo rey en Jaume I á favor de la prosa, y l'esplendor á que arribà l'idioma en aquelles centurias no's té d'esborrar del món mentres hi hagi catalans á Catalunya.

En todas las brancas del saber la llengua catalana escalà las majors alturas á que podia aspirar l'home donats los coneixements d'aquella època. Ella conseguí alashoras la major galanura y perfecció en la forma y, venerada de senyors y de vassalls, semblava que no havia de venir may més cap altra llengua á trèurela de casa seva; que en llengua catalana's rebian y's tornavan las ambaixadas dels soberans entre la nostra nació y las més llunyanas del món conegut alashoras; y en llengua catalana's parlava en nom de Déu en las iglesias; y en llengua catalana's jurisconsults discutian; y en llengua catalana's comtes-reys parlavan en las Corts de tota la Corona Aragonesa; y en llengua catalana's donavan lleys á las nacions y lleys á las onas; y en la nostra llengua escrigueren, per orgull dels presents y dels que vingan de bona sava á Catalunya, aquells prosistas y poetes que's digueren en Jaume Roig, n'Anselm Turmeda, en Bernat Desclot, n'Andreu Febrer, en Lluís d'Aversó, en Bernat Metge, en Bonifaci Ferrer, en Pere Tomic, en Gabriel Turell, y en Pere Serafi y en Roiç de Corella, y en Miquel Carbonell y aquell Mossèn Jordi imitat per Petrarca, y aquell Eximeniç de ciencia universal, conseller de prínceps, y aquell Joan Martorell de qual Tirant lo Blanch deya Cervantes que may se farian prou alabansas. Y nostres van ser aquells seguits de reys que en llengua catalana's redactavan sas propias historias; que ells mateixos escrivian las llistons á sos fills y'ls consells á sos pobles; que's componian ells mateixos los discursos de sas Corts generals; que sermonavan á sa manera en las tronas de las iglesias. Y ells, á l'hora poetes y oradors, llegistes è historiayres, se complavian en parlarla sempre, aquesta llengua de Catalunya, en comptes de la llengua d'Aragó, que era la castellana; dihentho aixís Zurita, lo cronista d'aquell regne, quan, referintse á la llengua nostra, explica que'l parlarla «era general afició dels reys, perquè d'ensà que succehiren al Comte de Barcelona, sempre tin-

gueren per sa naturalesa y antiquíssima patria á Catalunya, y en tot conformaren ab sas lleys y costums, y la llengua de que usavan era la catalana, y d'ella va ser tota la cortesia de que's prehuavan en aquell temps.» Més sobre de todas aquestas grans figuras de la llengua y del pensament de la nacionalitat catalana, se destacan, senyors, tres personalitats, com en mitj d'un bosc antiquíssim tres arbres dominadors quals socas muntessin per sobre'l fullam dels altres arbres y amaguessin la capsalada verdejant entre núvols y estrelles, á manera de tres gegants que havessin arrelat en la terra de tant temps de sostenir ab sos brassos la volta del cel de sa patria. Són aqueixas tres colossals figuras da la llengua catalana en Ramon Muntaner, en Ramon Llull y l'Ausias March: lo cantor dels entusiasmes per la terra, lo cantor de las aspiracions de l'esperit, y'l cantor dels desitjos de l'home. La patria, y la fè, y l'amor, las tres cordas que vibran ab més forza dintre de l'ànima. Y mireu, senyors: com si als tres no'ls pogués sostenir un sol estat de la confederació de la llengua catalana, ó com si la Providencia volgués compartir la seva gloria deixantla com á herencia per un igual entre la germanat dels tres pobles, á en Ramon Muntaner nos lo dona á Catalunya, ahont se funda la patria que resplandeix eternament en la historia; á Ausias March lo va deixar á Valencia, ahont l'amor se respira y'l senten fins las sevas palmeras quan, sacudint sa polsina d'or lo vent, remorejant plahers, á altras palmeras lo transporta; y á Ramon Llull lo devallà á Mallorca, pera que ell desde Miramar extengués la mirada enllà d'enllà fins á obrir ell sol aqueix parpre misteriós que forma'l cel á l'horisó cayent sobre las onas.

Encara, senyors, que la llengua catalana no tingués, ni més enrera ni més endevant d'ara, cap altra personalitat gloriosa, ab la d'ells tres n'hi hauria á bastament pera enorgullirse de parlar aquesta llengua todas las sevas generacions. Muntaner es l'encarnació viva de lo que va ser un dia aquest gran poble. Sa paraula es honradesa. Lo que ell va fer ab aquesta paraula á sas vellesas, ho ha fet en lo nostre temps una máquina que fixa las imatges; més las reproduccions d'ell no donan las imatges mortas esblanquehidas y entercas, sinó que són la veritat

mateixa, com si diguéssim plenas d'ànima, ab sol que crema, y rius que devallan, y cors que bategan. No solament sembla que presenciem lo que ell conta, sinó que diriam que nosaltres mateixos, saltant miraculosament tants sigles, hi som corporalment allà ahont ell s'estava, y al costat d'ell prenem part en las festas y en las batallas, y entrem en los ports de las ciutats amigas portant á rerassaga, ab la popa al devant y ab los penons arrossegant per l'aygua, las naus presoneras. No s'hi traspua l'esperit venjatiu que rebaixa ni la superbia que'ls sentits enterbola, en las sevas paraulas; que iguals són per la veritat de sa ploma'ls amichs y'ls contraris, com iguals són pera ell també los reys y'ls vassalls de sa casa; que ell sap bé prou que units uns y altres no's desgavella un poble. Y aquest concepte nostre del gran historiayre es la opinió dels pensadors d'altres països que'l traduhiren á las principals llengüas d'Europa y l'elogiaren en las mateixas llengüas. L'italià Moisè diu que ell es per antonomasia'l Camoens de la historia. En Buchon, en lo pròlech de la publicació francesa, fa de'n Muntaner, entre altres, los següents elogis: «Tota aquesta part de la crònica de'n Muntaner (parla de l'expedició dels catalans á Orient), los fets, los llochs, los homes, hi són pintats al viu y ab sa veritable fesomia. He comparat ab molt compte sa relació ab la dels autors grechs de la época, y sempre he trobat en Muntaner l'avantatge no sols d'un esperit més judiciós y d'un caràcter més ferm, sinó també d'un criteri més imparcial fins tractantse de sos enemichs, y d'un respecte més perseverant y més laboriós á la veritat».

Ramón Llull es lo primer pensador de la nissaga catalana; es ell lo savi entre'ls savis, lo poeta sentidíssim y arrebatat; es la activitat incansable y més productora que han conegut los sigles. En marxa sempre'l seu cos y'l seu esperit, aquell va recorre'l món d'un cap á l'altre, aquest volà per los espays infinits abarçant y subjectant ideas pera ferlas visibles y palpables á la migrada inteligencia dels altres homes. Ella va esser, senyors, com un torrent impetuós sempre desbordat que passa per sobre de tot y tot al passar ho remou y fertilisa. La seva obra no sembla pas la d'un sol home, sinó la de tots los homes pensadors d'una época. No sembla sinó que

la seva mà, obehint á molts pensaments, escrigués molts llibres al mateix temps, com si moguéssim á l'hora un feix de plomas, puix no n'hi hà prou ab una llarga vida com la seva, si això no fos un prodigi, pera deixar al món tantas ideas tancadas en tants llibres. En Ramon Llull, senyors, era al plegat moralista, metge, matemàtic, orador, químich, nàutich, filosofh, preceptista, poeta, filòlech... Ell removia'ls concilis ab sa paraula; ell fundava pel món escolas de llengüas pera que á cada poble se l'instruís en la seva propia; ell ensenyava en las universitats de Nàpols, de Montpeller y de París; ell disputava ab ignorants y savis, ab los aberroistas, ab los juheus y ab los serrahins, y ab tots los cismàtichs y heretges de son temps, ab tal eloqüencia abrusadora, que semblava que sos arguments vinguessin de més enllà del sepulcre. Si ja'n's ho deya ell, senyors, que'l pensament de son Art li havia sigut revelat per Déu mateix, y que son Desconhort li havia sigut donat per l'Esperit Sant!

Era Ausias March lo poeta més conegut y més estimat que fins alashoras havia escrit de l'amor en la nostra llengua. Y va ser ben justa la seva fama, ja que ell cantà ab més passió, ab més color y ab més realisme que ningú lo sentiment d'aquest amor en totas las situacions de la nostra vida, tant quan l'home s'entrega vensut á aquest amor per la seva forsa ensopidora, com al lluytarhi desesperadament afanyós de tornar á la llibertat de l'ànima que l'amor li arrebatava; com també quan l'home'l vèns á aquest amor dels sentits per la forsa de la idea pura que viu endintre nostre, y qual esperit es l'esclau humil ò'l soberà absolut, segons l'estat de l'home ò segons es l'home per ell mateix; que bé ho sap conèixer prou Ausias March com es format per la lluyta de las passions aquesta barreja d'ànima y de cos que, engrillonada l'una á l'altra, constituheix nostre ser, quan diu: «Tal com es hom, de tal amor es pres»; y: «E poder pren amor segons on entra». Y á més d'esser, senyors, Ausias March, un dels més sublimes cantors de la més divinal de las passions humanas, ho es por expressar aquesta poesia ab lo caràcter de la nostra rassa; que no es ell com aquells arbres que, no tenint patria coneguda, en totas arrelan y fan ombra, sinó que en ell se veu que aquell arbre ha xuclat la sava

del terror catalanesch, y que aquells fruyts sols han pogut madurar y fins diré han pogut esser assaborits en tota sa vàlua per nosaltres mateixos. Que en Ausias March s'hi troban totas las sentidas energias y dolsas aspresas d'aquest poble, que pensant s'enamora, y reflexionant sent creixer l'amor, y sentintlo aixís l'ennobleix y'l sublima.

Després d'aquesta esplendorosa brotada de tants genis que embalsamaren la terra ab l'aroma de la seva florida per l'espai d'algunes centurias, comensaren á apareixer ab mes escassetat las obras literarias, y fins aquestas ja no presentavan aquella ufanor y verdejant tendresa d'altres dias. No semblava, senyors, sinó que, com succeheix ab la naturalesa, ja era lluny aquella estiuada de las lletras catalanas y havia comensat pera ellas la tardor, que és lo camí de l'invernada. Es un fet, senyors, fet sense duptes, que sempre que aquest país s'ha sentit ab vida propia, ha tingut vida propia la seva literatura, essent aquesta més ò menos cultivada, y essent més ò menos poderosa la seva llengua escrita tant quant més amunt ò més avall per lo camí de la prosperitat ò de la desventura s'ha trobat aquesta patria. Y no dihem això mateix de la llengua parlada, perquè aquesta va seguir son curs ascendent pel mitj de vents y de marors prósperas ò contrarias, d'ensà del dia en que, tal com es ara, va brollar dels llavis dels fills de Catalunya. Que la llengua escrita segueix la sort de las banderas d'un poble, se coneix bé prou veyent á aquesta rassa extendres ab los comtes del casal de Catalunya pel mitj-dia de França, y veyent també aquells comtes-reys de l'engrandit casal d'Aragó anant á Mallorca, á Valencia y á Murcia, que adoptaren la nostra llengua. Més així, senyors, com al caure vensuda la Provensa catalana davant de las malas arts dels seus enemichs, havia d'emmudir la literatura dels seus poetas, aixís també havia d'agonitzar y morir la literatura de Catalunya, de Mallorca y de Valencia'l dia en que agonitzés y morís l'independencia y l'autonomia d'aquestos pobles.

Los efectes foren los mateixos pera las nacionalitats de l'altra banda dels Pirineus que pera las nacionalitats de la confederació aragonesa; més las causas ocasionarias foren ben distintas, que la Provensa perdé la seva literatura ofegada en la sanch

d'aquella esglayosa guerra dels albigesos, y'l nostre país la va perdre després d'una festa de goig y de concordia, que tal va semblar que ho era la unió de la corona d'Aragó á la corona de Castella; unió que va venir preparada desde'l Parlament de Casp, que introduhí ja llavors, encara que molt á l'ombra y d'esquitllentas, la llengua castellana en lo casal de la llengua de Catalunya.

Costa avall, senyors, la decadencia de la literatura catalana, quan ja va ser ben marcada la decadencia de la patria pels errors de Felip IV y las injusticias criminals de l'ultim Felip que ha volgut tenir Espanya, poch van esser los escriptors verament tals que rendiren tributs valiosos á la literatura. Més en mitj d'aquell terratrèmol de destrucció, encara las veyem aquestas lletras patrias soptadament revifarse ja al peu del sepulcre, com si l'anyorament de la passada grandesa fes un miracle; y tornà á revivre'l sant amor al passat baix lo punt de vista polítich y legal, de que en donà mostras en Pujades ab la primera part de sa Historia de Catalunya, en Bosch ab sos Títols d'Honor, en Bruniquer ab sos Ceremonials dels Concellers, y's despertà la poesia ab un aixam de poetas mitjancers, entre els quals sobresurten en Vicens Garcia y en Francisco Fontanella, que semblavan arrencats d'altras centurias.

No semblava, senyors, sinó que abans d'arribar l'hivern entumidor sobre dels pobles de llengua catalana, se'n venia amorós aquest estiuet de Sant Martí que escampa encara tebiors y recordansas. Y tant de cert ho semblava, que no seria de llarga durada'l bon temps entre nosaltres, que passà aviat, emportantsen no sols los llibres d'istoria y'ls de poesia pera que dormissin ab los pergamins de las nostras perdudas grandesas, sinó que fugint també pera amagarse en las casas payrals de las ciutats y de las montanyas aquellas poesias tendríssimas d'autors anònims que no han pogut morir cremadas en incendis de vilas y de masias en las guerras passadas perquè las conservaren las mares amorosas de generació en generació, cantantlas al peu del bressol y fent adormir als fills que son lo demà de la patria.

Y ja arribem al sigle XVIII, y al ser en aquest sigle, fonda pena fa'l dirho, ningú's presenta á escriure durant llargas anyadas en la llengua de Catalunya.

L'indiferència més gran sembla haver-se apoderat dels catalans; y si la llengua de casa era la única parlada, la llengua literària á Catalunya, á Mallorca y á Valencia era allavors la llengua castellana.

Més aquest país, senyors, ahont tota iniciativa política's trobava extingida; ahont la memòria del passat se veyia esborrada com si'ls catalans s'haguessin mort tots y jaguessin fets pols assota de la Ciutadella de Barcelona; aquest país se va despertar de sòpte d'aquella tant llarga dormida, que sentí rebramar canons de enllà de las afraus dels Pirineus y escoltà altre cop, com en temps de sa grandesa soberana, l'espiguet de clarins y'l clamoreig encès de aquells mateixos soldats francesos enemichs seus en tantas batallas. Y per un moment, senyors, al comensar aquest sigle, se va veure altre cop á Catalunya desenrotllar la polsosa bandera damunt de sas planuras y de sas montanyas, defensant com pobre famolench la engruna d'independència que encara li quedava; y, creyentse que altra volta lo passat se'n venia, se la va veure ab dalit convocant á parlament á sos fills dintre'ls murals de Tarragona; y després d'un sigle sens recorts, se'ls va veure tornant á jurar las llibertats y'ls furs de la patria. Acabà á la fi la cruenta guerra ab las armas napoleòniques de la ve-hina Fransa; guerra que no la acabà, no, la Espanya unitaria, sinó, treballant cada una pel seu compte, las diverses nacionalitats que encara hi hà en ella. Y no tornà alashoras al sepulcre aquell esperit de rassa. Lo camí ja estava obert, lo recort ja havia revingut als homes; y en marxa incessant, poch á poch al comensar, més depressa després, com en temps dels Berenguers de Catalunya y dels Jaumes d'Aragó, que donaren consistència á la casa y á la llengua de la terra, aixís ha anat prenent forma y vida aquest amor de la rassa, que's manifesta ja desde las darrerias del sigle passat ab l'entusiasme d'un Capmany, y més ensà d'un Piferrer, precursors, sense ells de segur sospitarho, de la restauració de tot lo de Catalunya. Jo voldria explicarvos aquí punt per punt quinas són las obras literàries que aisladament han vingut indicant, á través de las revoltes polítiques espanyolas d'aquest sigle, la arribada d'aquesta altra revolta pacífica á Catalunya de la literatura moderna catalana. Jo voldria exposarlos

aquí'ls noms de todas aquestas obras, insignificants moltes d'ellas miradas aisladament, més importants y dignas de perdurable recordansa si's té en compte que han sigut las passeras sobre aquest riu de l'indiferentisme y la mala voluntat d'una època que ja s'ha fos per sempre. Més, aixís y tot, no puch deixar d'anomenarla á aquella Oda á la Patria, de'n Carles Aribau, que es un cant d'anyorament y á l'hora un cant d'esperansa; y á aquell primer llibre del renaiement de la poesia, de'n Joaquim Rubió y Ors, lo patriarca venerat de la moderna literatura catalana. Més lo grandióscop escat de la llengua literària de Catalunya va venir ab la restauració dels Jochs Florals de Barcelona, monument alsat á las glòrias de la terra, que se sosté ferm, ab vida sanita y ab creixent fortaleza ab tot y que ha vist al seu voltant caure y alsarse monarquias, alsarse y enfonsarse repúblicas, més forts ells, encara que estiguin representats per eixas flors senzillas dels camps que una ventada las desfulla, que tots aqueixos poders indiscutibles è inviolables que se sostenen ab canons y murallas. Que si'ls Jochs Florals de Barcelona, senyors, donats á la vida per l'entusiasme d'uns pochos y allavors modestíssims patricis, aparegueren humils en la seva infantesa, ja van creixer ab lo temps y afermarse fins á arribar avuy, que res pot destruirlos.

Y á l'entorn dels Jochs Florals hi hem vist aixecarse la historia de la patria ab sas tradicions y ab sas llegendas, y lo teatre de Catalunya ab sas costums y sas glòrias, y las cansons de la terra modernisadas, y todas las manifestacions y tots los entusiasmes reformadors de la literatura nova; que encara que las lletres d'aquet país arrenquin del passat, s'honran ab ser fillas del nostre sigle y no volen quedar enrera pel camí del progrés, que ab orgull y pas ferm als temps esdevenidors s'encaminan.

Ara bé, senyors: trobantnos ab aquesta literatura tant viva á Catalunya, á Mallorca y á Valencia; trobantnos que la parla tota una rassa que forma al present vuit provincias; trobantnos que aquesta llengua es avuy tant pura com en sas millors èpocas, ¿quin creyeu, senyors, que té d'esser lo demà d'aquesta llengua y literatura? ¿Deu gosarse y enorgullirse'l país de la seva existencia, y per lo tant deu procurar engrandirla y perfeccionarla més cada dia, ò's deu

avergonyir d'ella y, posantse al costat dels seus enemics, haurà d'ajudarlos á perseguirla y acorralarla fins que, morta y oblidada, sia altra la llengua que pera la escriptura y la paraula y en tots los casos de la vida adoptin los catalans com á senyora y majora de Catalunya?

Crech, senyors, y més ben dit n'estich segur, de que seria inferir un agravi al país lo ferli ab tota formalitat aquesta pregunta; que agravi, è imperdonable, seria lo arribar á duptar que sentin tant amor com respecte pera aquesta llengua's que la parlan, y que fins en català intraductible tenen molts d'ells l'apellido de familia. Y á més, senyors, perquè aixís com á l'home al venir á la vida no se li dóna á triar ni'l pare, ni la mare, ni la fortuna, ni'l país ahont té de naixer, no se li dóna á triar tampoch la llengua que ha de brotar de sos llavis; y aixís com, per més que renegui d'aquells pares y d'aquella terra, queda fill d'ells, y serà sempre aquella la seva patria, aixís mateix, per més que l'home aborreixi y despreçii la seva llengua, aquesta's troba tant dintre del seu ser que podrà conseguir que sos llavis no la pronunciïn, més no conseguirà may que no pensi la seva ànima en la nativa llengua, Y en prova de que no pot esser d'altra manera, que se'm diga quins escriptors de veritable mèrit que's pugan alzar al nivell dels antichs escriptors catalans ha tingut aquest país expressantse en llengua castellana; y quins autors ha tingut la nostra terra que, escrivint en castellà, se'ls posi á l'altura dels millors escriptors de Castella. Veritat es que tinguérem temps enrrera á en Boscan (ditxós Boscan, que sempre surt com únich exemple), y, atravessant anys y més anys d'aquells temps, hem tingut com á escriptors castellans á Capmany, á Piferrer, á Cabanyes y á alguns altres; més una flor, ni quatre, ni cinch flors, no fan istiu, sobre tot guan aquets catalans brillaren més per lo que pensaren que no pas per la manera com ho traslladaren al paper. Tant es aixís, que som nosaltres mateixos; los d'aquesta terra, los que més los elogiem; y tant es aixís, senyors, que no quedarà pas ni la prosa ni la poesia d'aquets escriptors com á patrons selectes d'ensenyansa de la llengua castellana. Y això no sols ho comprenem, sinó que fins trobem naturalíssim que aixís sia; perquè si bé un català, empenyantshi,

arriba á escriure'l castellà ab correcció, servintse tant sols de paraulas que hagi anat trayent ab paciència del diccionari de la llengua, no conseguirà may donar prou sinceritat y prou ayre de real naturalesa als seus períodes; perquè la careta may tindrà'ls moviments espontanis y la vida tota de la veritable cara. Y tant s'hi veu l'artifici, que fins en Pi y Margall, lo millor prosista castellà que té ara Catalunya, segons lo que jo puch entendre, resulta pera'ls sentits d'aquells països massa aixerrahit, massa precipitat en relació á lo substanciós de la materia que tracta, que no'ls hi deixa an ells lo temps de gosarho en lo paladar abans de que la voluntat ho engoleixi. Qui ho fa paladejar tot llargament, per esser d'aquella literatura fins al moll dels òssos, es en Castelar. Comparis la prosa castellana catalanesca de'n Pi y Margall ab la prosa abundantíssima y flonja de'n Castelar y's trobarà als dos pobles.

Més, á pesar d'aquestas diferencias, com que l'art es art per tot arreu y'ls que'l senten á tot arreu l'acullen, á Barcelona hi ve, senyors, com á casa seva, la literatura castellana, y es aquí per tothom afectuosament rebuda; y á Madrid hi ha anat en altres sigles, y avuy també hi va, la literatura catalana per los escriptors castellans traduhida, y allà es també carinyosament admesa com á sa casa propia; y jo aquí, senyors, per la part que'm toca, me complasch y m'honro en manifestarho. Més ni allí dalt ni aquí's poden mudar las lleys de la naturalesa; y aixís, senyors, ve'l temps, que tot ho regula y ho torna al nivell que tenia; y aixís, senyors, nos trobem que'ls anys se'n van enduhent á l'oblit las obras que'l nostre immortal Clavé escrigué en llengua castellana, y segueixen frescals, més novas que may, las escritas en llengua catalana, perquè són las més sentidas. Y acaba de morir en Frederich Soler, y ja quasi ni'ns recordem de las sevas obras dramàticas castellanas, en tant que las escritas en la llengua nostra viuràn mentres hi hagi Catalunya. Y morí en Camprodon, y las sevas obras castellanas passaren per no tornar, á causa de las sevas artificiosas vestiduras, mentres que las sevas comedias catalanas sempre seràn joyas de gran preu en la nostra literatura. Y morí en Veneslau Querol, lo poeta inspiradíssim de Valencia, y'l seu Patria, Fides, Amor no s'esborrarà d'aquets

pobles, mentres que'l seu llibre de poesias castellanas sempre hi durà en lo pròlech, com un estigma, aquellas paraulas de l'Alarcón en que li diu que no coneix prou aqueixa llengua. Y morí'l nostre Yxart, lo nostre gran è inolvidable Yxart, y, ab tot y que coneixia més que ningú á Barcelona la llengua castellana, los diaris de la nostra ciutat, al planyes de la seva perdua, com á mostra de lo que ell era en la literatura hi publicaren obras catalanas. Que tot passa quan no es prou espontani en la vida, com han passat d'aquell divinal Petrarca los cants escrits en la llengua encara oficial de la seva època, que era la llengua llatina, y quedan y quedaràn sempre'ls seus cants á Laura, escrits en la llengua del poble. Y encara hi hà més, senyors: tots los dias veyem invadits los nostres teatres per cansons que no són de casa y que's propagan com lo foch en la estopa per plassas y carrers pera desapareixer á l'altre dia; y en cambi, senyors, las nostras antigas cansons populars bogan tranquilas sobre las onas dels sigles, y han vingut á nosaltres tant ingenuas y amorosidas y perfumadas del dolcíssim sentiment de patria, que fins las hem trobat encisadoras ara mateix en los llavis en flor de las donzellas russas, quals armonias sembla que's quedàren com aucells presoners volejant per aquesta sala.

Y si de la llengua catalana escrita passem á la mateixa llengua parlada, ¡en quin desavantatge més gran no's troba també'l nostre poble! Ja hem vist com no hi hà cap autor en aquest país, escrivint en castellà, que's puga posar en igualtat de valer al costat del que produheix sas obras en la seva propia llengua castellana: donchs tampoch hi hà cap català que parli ab tanta espontaneitat y ab tanta fixesa y expressió en la castellana com en la nativa llengua.

Y molt menos n'hi hà prou, senyors, del castellà en casos especials de la vida: quan se posa, per exemple, als llavis d'un representant de Catalunya á las Corts generals de la nació espanyola. Que se'ns diga, si no, ahont són los grans oradors que com hablistas ha donat á la Espanya parlamentaria Catalunya pera posarlos al costat d'aquells los seus mestres de la eloqüencia política.

Y parlant de l'ensenyansa, nos trobem, senyors, ab la estranyesa, renyida ab los estudis pedagògichs

moderns, de que en las escolas ahont s'instruheixen los noys en las primeras lletras, ja se'ls hi vol fer saber un sens fi de cosas per medi d'aquella mateixa llengua que en la falda de la seva mare may l'havian sentida. Y no tant sols en la ensenyansa elemental, sinó en la superior, fóra de sentit comú que'ls professors s'expliquessin y preguntessin en sa propia llengua y que'ls deixebles que fossin del nostre país poguessin contestar en ella. En català, senyors, se parlava en las nostras antigas universitats, y la ensenyansa'n sortia afavorida; y també allavors, encara que en major número que al present, acudian á las nostras aulas deixebles viriguts de fóra de Catalunya; que en aquell temps se mirava al bé dels més, y'ls menos ja s'hi acomodavan.

Y fixantnos en los Tribunals de Justicia del nostre país, ¡quants perjudicis no's deuen ocasionar de que'ls funcionarios que exerceixen a Catalunya no entenguin lo català! Ja que'l bon sentit obliga al Govern á exigir que'l notari, pera serho a Catalunya, demostrí que entén la llengua catalana, ¿per què no s'hà de manar igual coneixement á tothom que desempenyi càrrech en los Tribunals de Justicia, en cas de que no sigui fill de Catalunya?

Y lo que's diu del Parlament y dels Tribunals se diu també de la Iglesia Catòlica, ahont, ab tot y las ordres de papas y de bisbes, se prescindeix sovint de la llengua catalana; divent fer constar ab satisfacció que derrerament en sas pastorals han donat provas de vetllar per ella'l bisbe de Vich, lo de la Seu d'Urgell y'l de Menorca.

Y tot lo que's vol reivindicar pera'ls fills de Catalunya ho volen pera las sevas respectivas llenguas los pobles de las nacions mes avansadas d'Europa. A Noruega, d'ensà de la seva unió ab la Suecia, que s'ha despertat la seva llengua. A l'imperi d'Austria-Hungria's parlan y s'escriuen y són oficials diferentas llenguas, cada una en son poble; la més poderosa es la resurrecció de la Bohemia, que té ja tota una literatura; los rumans, los servis y'ls eslaus han obert un congrés parlanthi las sevas tres llenguas. La Bèlgica'n té duas que son oficials; en son Parlament fins s'ha parlat, á més del francés y del flamench, en lo dialecte waló de Liege, qual teatre, á l'igual del de las altrás duas literaturas, ab assentiment de las

Corts se subvenciona. A Rússia's destaca entre totes la danesa, que es viva á la autònoma Finlàndia. La llengua polaca's fortifica en tres imperis. A la vehina Fransa, á més de la llengua provensal, que ha resucitat com la nostra, se'n conrean d'altras, entre ellas la llengua catalana, y encara la llengua vasca, que s'estudia y's considera més que á Espanya. En los regnes britànichs se propagan llengües distintes, afegint-hi la llengua del principat de Gales. Y ja no us parlaré de Suïssa, ahont hi hà viva una llengua molt semblant á la catalana. Y fins, senyors, en la política unificada Italia's parlan y's cultiven diferents llenguatges, y tots ells tenen literatura propia y teatre propi, ab excelents companyias que recorren tot lo regne. Y no us parlaré d'Espanya, que ja coneixeu y aplaudiu molts de vosaltres la llengua anyoradissa de la incomparable Rosalia Castro, y la llengua del Guernikako-arbola, cant nobilíssim que desperta'ls sentiments y que anuncia y simbolisa la exaltació de las antigas rasses. Y tinguis en compte, senyors, que la llengua catalana, comptant-hi, á més de Catalunya, á Mallorca, á Valencia y'l Rosselló, té més gent que la parla que la major part de las d'aquets altres pobles estrangers; y, encara que aixís no fos, això res hi valdria devant de la justícia y de la glòria; que Os Lusíadas, de Camoens, han donat la volta al món y han sigut traduïts en tots los idiomes, ab tot y lo reduïda que es la llengua que parlan en son regne. Y'l mateix Ibsen, si comptés los que enrahonan en la llengua de sas obras, se trobaria ab que són menys, molts menys, que'ls que parlan altres llengües més escampades; més ell escriu, y tant se li endona, que ab aquella parla tant petita ell ne té prou pera alsapremar y remoure tots los teatres d'Europa.

Jo no us diré ara aquí, senyors, la manera d'assegurar-li el pervenir á la llengua de Catalunya. Pera dirvosho vos hauria d'exposar ara tot un plan de política á la catalana, y jo no he vingut aquí á parlarvos de política, sinó de llengua y de literatura. Més, sia com sia, vinga pel camí dret ò pel camí tort, vinga per la convicció d'Espanya ó per la imitació dels estrangers, estich segur de que tornarà á esser la nostra llengua á Catalunya lo que sabem que ha sigut per la historia. Y esperancho, senyors, veyem com aquesta llengua's parla de cada dia més

y més á Catalunya; que es tothom en aquesta terra, fins ignorancho molts d'ells, los que fan que creixi y's propagui: la industria movent sas màquines; lo comerç fentse'l transportador general de tot lo que surt y tot lo que entra á Espanya; tots los interessos que bategan en aquesta terra, y no indirectament, senyors, fent augmentar la riquesa y la importancia del país, sinó directament, fent acudir al Principat la gent sobrerera de las altres provincies; que aquesta gent arriba parlant la llengua castellana y la llengua de Basconia y la llengua de Galicia, constituheix families, y tots los fills que'ls hi neixen parlan la llengua catalana.

Jo veig á Catalunya, senyors, en lo creixement de la seva llengua, com á un mar extensíssim, mar interior si's vol, al que hi van á parar rius caudalosos pera confondre ab ell. Bé n'evaporan, de las ayguas d'aquell mar, las ardorosas soleyadas; mes los rius van creixent cada dia, y al caure en lo mar prenen lo color de sas ayguas; y'l sol que las evapora's va apagant; y'l nivell d'aquell mar va pujant, y pujarà sempre fins á tenir sortida á l'oceà de la civilització, que en ell se troba la llibertat dels pobles.

Y ja he termenat, senyors; més aixís com al comensar he obert aquest discurs ab la opinió d'un fill il·lustre de la terra espanyola que no es català, deixeu que'l tanqui ab aquelles paraules immortals y santas que en marbres y en bronzos tindrian d'esser escrites, llegades en l'idioma del seu poble per lo Dant, tant als que estiman á las llengües de las sevas patrias com als que las aborreixen:

«Si l'idioma del país,—diu,—es algun cop abominable, es quant se'l sent en la boca meretriu dels que'l prostituheixen.»

«Vergonya eterna á aquells que, despreciant son idioma, alaban lo dels altres.»

He dit.

REVISTA RELLEU

RELLEU VOL DIR EL GRUIX QUE TÉ UNA
COSA, I EL FET QUE UNS SEGUEIXIN LA
TASCA FETA PELS ALTRES

EUROPA ÉS EL MARC DE LA NOSTRA NACIÓ
DE CIUTADANS I CIUTADANES LLIURES

LLENGUA CATALANA, VOLEM LA PLENITUD
NACIONAL DELS PAÏSOS DE
LLENGUA CATALANA

LA NOSTRA REALITAT HA DE SER SERVIDA
MÉS QUE ELS NOSTRES NEGUITS

ESTUDI I TEMPS PER A ORIENTAR EL SENTIT
DE LES NOSTRES ACCIONS

UNITAT BÀSICA DE TOTS ELS CIUTADANS
CADA COP QUE FA Falta

Si ja estàs subscrit/a a la revista RELLEU, pots
subscriure-hi un amic o amiga. Si reps la revista
i encara no hi estàs subscrit, en aquest número
trobaràs una butlleta per fer-ho. (pàg. 8)

C/Balmes 413 8è C 08022 Barcelona
Tel.: 93 488 09 00

CATALUNYA CON- TRA LA MONARQUIA BORBÒNICA

La primera constitució de les Corts Catalanes de 1705-1706

GERMÁN SEGURA

Doctor en Filosofia i llicenciat en Geografia i Història.

I. INTRODUCCIÓ

L'inici del segle XVIII va significar per a Catalunya, com per a la resta d'Espanya, un dels moments més decisius de la seva història. A la mort d'un monarca esgotat físicament i mentalment es produirà un espectacular canvi dinàstic que donarà motiu a un replantejament de la relació de poder entre el nou monarca i els seus vassalls. La discutida elecció d'un príncep de l'estirp borbònica va donar esperances als partidaris d'un poder reial fort i va provocar els lògics recels en els defensors del constitucionalisme, que no van dubtar a afirmar les seves posicions dins l'estructura multiterritorial de la monarquia. Els uns i els altres es van trobar de seguida amb una guerra internacional que va condicionar els primers anys de govern de la nova dinastia i que, transformada en guerra civil, a partir de 1705, va arruïnar finalment moltes esperances.

Nosaltres hem volgut estudiar, des del punt de vista polític, el moment precís en què les institucions catalanes van optar per prestar un suport decidit a un dels pretendents al tron hispànic: les Corts de Catalunya de 1705-1706, i més exactament, la primera Constitució aprovada en aquesta reunió. Perquè la Constitució primera, també anomenada Llei d'Exclusió de la Casa de Borbó, és sens dubte l'article polític més transcendent d'aquestes Corts. Una prova evident del que diem és que, tot i ser una de les primeres lleis proposades pels tractadors reials, no va ser acceptada pels estaments sinó uns dies abans de la clausura de les Corts i va estar a punt de blocar-les indefinidament. El neguit provocat per la presència de les tropes borbòniques a les portes de Barcelona i les pressions internacionals van dissipar finalment les últimes reticències dels catalans, i els van fer llançar-se en braços del pretendent austríac, lligant el futur mateix de l'Estat català a la fortuna bèl·lica dels aliats de la Casa d'Habsburg.

D'altra banda, si mirem l'article des d'un angle purament formal, hi trobarem conceptes tan importants com el de lleis federals i fonamentals de la monarquia, o el de lleis federals dels regnes. Com assenyala Oliva en el seu treball sobre la generació de Feliu de la Penya «per primer cop apareix en una constitució l'expressió lleis federals de la monarquia per a les qüestions referides a la successió de la Corona, indicatiu d'un profederalisme que enllaça amb la tradició pionera de la monarquia composta (o compartida) catalano-aragonesa a la baixa edat mitjana». Altres autors també han posat en relleu aquest hipotètic projecte federal. Així, Jesús Lalinde es demana: «Carles III [l'arxiduc Carles], ha aportat una concepció federal d'Espanya com ha expressat Feliu de la Penya? Si és així, els catalans no s'han equivocat i caldria aprofundir en els projectes de Carles III [...]»; o, com anunciava el malaguanyat Ernest Lluch, «[...] el 1706 i el 1713 els catalans i els espanyols del bàndol que no era

NOTA DE L'EDITOR:

Per consultar el document suplementari "Primera Constitució (1706) o Llei d'Exclusió dels Borbons", visiteu l'enllaç següent <http://www.tiemposmodernos.org/include/getdoc.php?id=493&public=true>

borbònic pensaven que estaven en una organització política federal i la van defensar fins al límit i l'heroïcitat.» Considerem, doncs, que totes aquestes raons són suficients per dedicar una mica de temps a estudiar el concepte 'federal' utilitzat en la primera Constitució (1706) o Llei d'Exclusió de la Casa de Borbó i mirar de comprendre el significat polític de les seves conclusions.

2. LA QÜESTIÓ SUCCESSÒRIA: EL TESTAMENT DE CARLES II

Les guerres a què la monarquia hispànica es va haver d'enfrontar durant el segle XVII van acabar comportant la fi del seu poder hegemònic a Europa. La derrota en els camps de batalla no era més que el reflex d'una monarquia incapaç de sostenir amb les armes la desmesurada política exterior que s'havia plantejat durant tants anys. La tan desitjada preeminència espanyola i la situació de prestigi que la monarquia dels Àustria hispans havia mostrat en l'àmbit internacional van començar a quedar en dubte al compàs de les derrotes que es produïen de cap a cap d'Europa. I, encara pitjor: la darrera fase de la Guerra dels Trenta Anys va comportar el combat en territoris pròpiament hispans com Catalunya i Portugal. L'escissió definitiva del regne de Portugal i dels comtats catalans de Rosselló i de Cerdanya va ser l'alt preu que hagué de pagar la monarquia per la seva política agressiva. Després de perdre Portugal i a pesar de la recuperació in extremis de la Catalunya cispirinenca, el Rei Catòlic no va aconseguir de concloure una pau duradora amb els seus enemics i, novament arrossegat a la guerra, va haver d'abandonar bona part dels seus territoris continentals en mans del seu màxim adversari: la França de Lluís XIV.

El Tractat dels Pirineus (1659) assenyala el punt d'inflexió del poder hispànic i l'inici de la preponderància francesa a Europa. En aquest tractat, Felip IV (III d'Aragó) va reconèixer el triomf de França i, a més de les pèrdues territorials, es va veure obligat a casar una de les seves filles (Maria Teresa) amb el Rei Cristianíssim. Immediatament, les altres corts

europées van mirar amb recel aquest enllaç i hi van entreveure les conseqüències d'una possible unió d'Espanya i França sota un mateix monarca. Tot i això, Felip IV ja havia previst els greus inconvenients del matrimoni de la seva filla i va treballar per neutralitzar el vessant polític de l'acord. Hi havia el precedent de la seva germana (Anna d'Àustria), també casada amb un rei de França (Lluís XIII). En aquest cas, el pare de la infanta, Felip III (II d'Aragó) havia establert en el contracte matrimonial de la seva filla la renúncia al tron espanyol dels descendents d'aquest enllaç. Per assegurar-se mútuament el compliment dels pactes, es va incloure un article pel qual el monarca hispà i el francès acordaven que el contracte havia de tenir lloc, força i vigor de llei ferma i estable per sempre més, i es comprometien tots dos a registrar immediatament la renúncia de la infanta en els seus parlaments respectius. Així va ser efectuat a la capital de França i en el Consell d'Estat espanyol. A més a més, les Corts castellanques van pregar a Felip III que publicqués una llei en els mateixos termes que el contracte: Llei XII. Que la Reina Cristianíssima de França, Anna, i els infants i descendents del seu matrimoni amb el Rei Cristianíssim Lluís XIII no podrien succeir en els regnes d'Espanya, i Annexos. Actuant en el mateix sentit, els altres estats de la monarquia introduïren en els seus ordenaments jurídics particulars el que havia estat convingut pel seu monarca. Amb aquesta referència a la vista, Felip IV es va assegurar també que en les capitulacions matrimonials figurés clarament la resignació al tron espanyol de la infanta Maria Teresa i els seus descendents. En l'article XXXIII de la Pau dels Pirineus s'estipulaven les condicions del nou enllaç, idèntiques que en el cas de la infanta Anna d'Àustria, i se'ls donava la mateixa força i vigor que el tractat de pau. Més endavant, en el seu testament, el rei Felip va tornar a insistir que la línia francesa no tenia cap dret a la successió, ja que la seva filla hi havia renunciat en contreure matrimoni; és més: l'enllaç no s'hauria portat a terme sense aquesta condició, ja que «la pau va ser acordada per mitjà d'aquest matrimoni i en va ser causa, el qual no hauria estat acordat i el Rei Senyor meu no hi hauria consentit sense la renunciació acordada». Així, els

drets al tron de Felip IV en el cas que Carles II morís sense descendència recaurien, per aquest ordre, sobre la seva filla Margarida Teresa (casada amb l'emperador Leopold), en la seva germana (la mare de l'emperador) o, finalment, en la Casa de Savoia.

L'exclusió de la branca borbònica al tron espanyol és conseqüència directa de la Llei sàlica en vigor a França. Elevada a llei fonamental de la monarquia francesa, la Llei sàlica estipulava que les princeses reials no podien heretar la Corona ni tan sols en extingir-se la descendència masculina: en aquest cas extrem, els estats del regne havien de ser convocats per elegir un nou rei. Per aquest motiu i amb la finalitat de preservar la igualtat en la successió de les corones, el monarca espanyol va insistir en la renúncia de les infantes espanyoles casades amb el rei francès, ja que si aquestes no tenien dret a la successió a França, no n'havien de tenir tampoc a Espanya. A aquesta lògica reciprocitat se sumava l'efecte negatiu que podria causar a totes dues corones una més que possible unió. La clàusula 15 del testament de Felip IV justificava l'exclusió de la infanta Maria Teresa «[...] pels inconvenients que es produirien en ajuntar-se i unir-se aquestes dues corones». Totes dues parts eren conscients que una unió d'aquestes característiques faria impossible l'equilibri de poders sancionat a Westfàlia i provocaria una guerra general a Europa: «[...] ens hem de convèncer pels antecedents que l'exclusió recíproca no ha estat menys en favor de França que d'Espanya, que l'interès de les dues cases regnants constitueix una part essencial d'aquest favor; que el perjudici de la unió de les dues corones és un mal a prevenir per una banda i per l'altra». A més, Felip IV va posar un èmfasi especial en la seva autoritat absoluta a l'hora d'escollir successor «del meu propi ús i voluntat, ciència certa i poder reial absolut, de què vull usar amb notícia certa i entera dels exemplars dels meus predecessors que han disposat, mudat i alterat l'ordre de la successió dels meus regnes i estats, encloent els primogènits i els seus descendents, per contemplació i causa de contractes de pau i de matrimonis i per altres consideracions [...]» («de mi propio motu y uso, cierta ciencia y poderío real absoluto, de que quiero usar con noticia cier-

ta y entera de los ejemplares de mis predecesores que han dispuesto, mudado y alterado el orden de la sucesión de mis reinos y estados, excluyendo a los primogénitos y a sus descendientes, por contemplación y causa de contratos de paz y de matrimonios y por otras consideraciones [...]). Com assenyala Maravall, a pesar que els testaments dels Àustries, un cop arribat el moment de nomenar successor, feien referència a l'ordenament jurídic dels diferents estats que componien la monarquia, al final s'acabava inserint una clàusula en la qual s'invalidaven totes aquelles lleis o drets comuns i particulars dels regnes que anessin contra la decisió definitiva del monarca, que, a més a més, decretava que el seu testament fos considerat llei feta i promulgada en Corts. Tenim, doncs, una prova manifesta de l'ús del poder absolut (*legibus solutus*) per part del monarca. Com veurem, els testaments reials, igual que totes les lleis fonamentals de la monarquia, depenien a l'últim de la voluntat reial.

Però totes aquestes reserves dels Àustries no van impedir que els descendents dels reis francesos es consideressin amb dret a la successió al tron hispà. En opinió dels juristes del Rei Sol, el perjudici de la unió de totes dues corones no era motiu suficient per excloure la infanta i molt aviat la diplomàcia francesa es va fer seu el problema de la successió, reivindicant amb força la legitimitat dels drets de la seva reina. Per posar-ne un exemple, Hugues de Lionne, negociador francès del Tractat dels Pirineus, era del parer que «un simple article d'un tractat no pot destruir els llaços indissolubles que les lleis d'Espanya han establert al llarg dels segles entre els reis i súbdits sobre el fet de la successió de les filles en defecte dels barons».

D'aquesta manera, França va aprofitar la qüestió per continuar les hostilitats contra la monarquia hispànica i tractar d'apoderar-se dels territoris que s'interposaven en la seva marxa cap al Rin. Va pretextar com a excusa l'impagament del dot de la infanta Maria Teresa, tot i que era ben sabut que aquest pagament s'havia de fer efectiu quan el Parlament de París registrés la renúncia de la infanta al tron hispà, circumstància que no es va arribar a produir mai. La política francesa era clara: «[...] es

pot dir que la successió d'Espanya va ser el pivot sobre el qual va girar gairebé tot el regnat de Lluís XIV [...] [que] va sentir de seguida, amb l'instint superior de l'ambició, que el mitjà de la seva grandesa i la clau del seu regnat era a Espanya. Des de l'any 1661 es va ocupar sense treva de l'herència d'aquesta monarquia i va treballar per fer revocar l'acta per la qual hi havia renunciat».⁹ Els propòsits del rei francès es van veure aviat afavorits per la dificultat del Rei Catòlic d'assegurar la seva descendència, i encara que Felip IV (†1665) donés in extremis un hereu a la monarquia espanyola, les perspectives que aquest nadó, el futur Carles II, pogués sobreviure gaire temps, semblaven mínimes aleshores, o almenys així ho van pensar els seus súbdits i els d'altres potències europees. Segons el parer general, Carles II no va ser més que un rei que, des del moment de néixer, ja s'estava morint; però, a pesar de l'estat precari de salut del monarca, les esperances de les potències europees no es van poder fer realitat immediatament. El rei Carles va sobreviure fins al 1700 i la monarquia que deixava, llevat dels territoris perduts en els últims conflictes amb França, encara era la més imponent del món.

Ara bé, la hipotètica mort del monarca espanyol durant la minoria d'edat i, més tard, la seva incapacitat manifesta de donar un successor al tron espanyol van possibilitar les intrigues de les potències per resoldre el futur de la monarquia hispana, principalment de França i Àustria, que es veien amb drets inexcusables a l'herència de Carles II. No obstant això, tot Europa era conscient dels riscos que comportava l'aparició d'una superpotència francesa o austríaca si qualsevol de les dues es feia seva tota l'herència. Per això Holanda i Anglaterra van intentar en tot moment evitar que la successió íntegra dels territoris hispànics recaigués en una de les dues grans monarquies d'Àustria i França. D'aquesta manera, parlant sempre en nom del manteniment de l'equilibri de poders a Europa, les potències marítimes van encaminar les negociacions cap al repartiment dels extensos territoris de la monarquia espanyola entre els pretendents al tron.

Els tractats de partició es van succeir des del 1668 fins al 1700. No semblava que hi hagués cap

altra possibilitat. Vist que ni França ni Àustria no es podrien apoderar de la totalitat sense provocar una nova guerra de conseqüències imprevisibles, es conformarien si més no amb una part del conjunt i eliminarien un contendent perillós, Espanya, fraccionant els territoris d'una monarquia tan poderosa. Lògicament, les notícies del repartiment de l'herència de Carles II no van agradar gens als espanyols. El futur de la monarquia es decidia a les corts de Versalles, Londres o Viena, i fins aleshores ningú no havia tingut en compte l'opinió dels súbdits del Rei Catòlic. El rei mateix es va manifestar molt disgustat amb el seu oncle Leopold per les maquinacions que es feien sense cap mena de pudor i de manera tan oberta. Però Carles II no tenia descendència, ni en tindria, i era conscient que hauria de triar hereu fora d'Espanya. La mort del príncep Josep Ferran de Baviera, primer en la successió, va deixar el camí lliure a França i Àustria.

Ja aquells dies la cort de Madrid estava dividida entre els partidaris de la Casa de Borbó i la d'Habsburg. Des de feia temps els ambaixadors de França i Àustria havien començat a desplegar les seves millors habilitats i la seva capacitat d'intriga a la cort per atreure cap al seu bàndol el més granat de la noblesa espanyola. El partit profrancès donava suport a la candidatura del duc d'Anjou, fill segon del Delfí de França, i considerava que un rei de l'estirp del gran Rei Sol donaria vitalitat a la monarquia hispana i exerciria el poder més efectivament o, si més no, sense tantes contemplacions com les que havien tingut els últims Àustries espanyols. El comte de Monterrey, reunit en Consell d'Estat, expressava d'aquesta manera les inquietuds dels partidaris del duc d'Anjou: «Sigui fatalitat o negligència, l'Espanya ha mudat del que era quan el rei Carles II va començar a regnar; [...] la continuació de tants anys de guerra a Portugal i Flandes va començar [...] a afeblir el gran cos de la monarquia, que en els nostres dies ha manifestat la seva flaqueza i falta de vigor, i en això també han concorregut altres mals humors, que l'han abatuda per la perfídia dels malignes en les revolucions de Nàpols, Sicília i Catalunya. De manera que ha calgut pactar amb els mateixos pobles rebels, no havent estat possible

acudir amb les forces a la urgència i reparar tants inconvenients».

En canvi, el partit proaustríac no volia ni sentir parlar dels que fins aleshores havien estat enemics i va apostar per l'arxiduc Carles, fill segon de l'emperador Leopold. A més a més, les expectatives del govern «a l'estil de França» no agradaven gaire als partidaris del constitucionalisme. Precisament les relacions entre el poder reial i les institucions dels diferents regnes que componien la monarquia havien millorat substancialment els últims temps. Joan Reglà ha parlat de «neoforalisme» per expressar aquest fenomen: «El pessimisme de Castella a conseqüència de la derrota militar i de la crisi espiritual de mitjan segle XVII féu que la seva tendència hegemònica, estretament vinculada a l'afirmació de la monarquia absoluta, entrés en un període d'estancament, que a la vegada condicionaria un fenomen lògic: l'assaig d'una estructura peninsular neoforalista, com a representativa de la col·laboració entre un centre esgotat i decadent i una perifèria que començava a créixer i que, per contrast amb el primer, semblava més florent que en realitat no era». Molt qüestionat últimament, Rosa Ma. Alabrus resumeix el concepte de «neoforalisme» com «el discurs pragmàtic de la necessitat de l'entesa entre Catalunya i Madrid, però sempre sota l'estigma de la desconfiança, el recel i la sospita». Sigui com sigui, tot i les precaucions ideològiques que alguns espanyols podien sentir contra l'hipotètic govern del duc d'Anjou, «res semblava indicar [aleshores] que un Habsburg hagués de ser més respectuós amb les Constitucions i les Corts que un Borbó».

L'estiu de 1700, la lluita en l'entorn de Carles II no semblava decidida a favor de cap pretendent. Finalment, un mes abans de morir, el monarca espanyol es va inclinar sorprenentment pel duc francès. En un acte dolorós i inesperat, el rei moribund va optar pel partit que defensaria d'una manera més fiable tot el patrimoni que estava en joc. Fins a la mort del monarca, que es va produir el primer de novembre, el testament es va mantenir en secret; quan al final es va desvelar, les seves disposicions van deixar bocabadats els partidaris de

l'arxiduc d'Àustria.

És important fer ressaltar, perquè més tard hi farem referència, que el testament de Carles II no va ser acceptat per Àustria. Des del moment que en va tenir coneixement, l'emperador va considerar que el seu nebot no havia actuat amb plena llibertat. La major part dels autors contemporanis són de l'opinió que Carles II va signar el testament a contrarcor: «Això va executar el rei lliurement, no pas sense repugnàncies de la voluntat, vençuda la raó; no li era de la major satisfacció, però li va semblar el més just, i retut al dictamen d'aquells que tenia per savis i ingenus, a l'amor dels seus vassalls, a qui creient donar una perpètua pau, va deixar una guerra cruel». Fins es parlava de la possibilitat que el rei hagués estat coaccionat pel partit francès. El cardenal Portocarrero va escriure al duc d'Anjou: «El pare De las Torres [confessor de Carles II] ha revelat el secret de què ens havíem valgut per fer un testament a favor de V.M. [...] publica sense amagar-se'n que, abans de morir, el rei li havia confiat que l'havien forçat a signar un testament, cosa que no hauria fet mai si hagués seguit els justos impulsos de la seva consciència». Encara en una data tan avançada com el 12 de novembre, l'emperador Leopold no tenia coneixement oficial de la mort de Carles II tot i que aquells dies ja havien arribat rumors sobre el possible testament a favor de França. Així ho confirma Francisco de Moles, ambaixador espanyol a la cort de Viena, que aquell mateix dia va tenir una audiència amb l'emperador i en el transcurs de la qual aquest li va dir pel que fa a la successió: «[...] això ja és una matèria tan pública, que no es pot amagar; crec que el rei, nebot meu, ha consentit a una tan irregular deliberació mogut per les importunes instàncies dels seus ministres, perquè no em sé avenir que en el seu amor i rectitud hi pugui caber que de la seva pròpia i lliure voluntat hagi passat a fer un pas tan horrorós i contrari a la justícia, a la disposició del seu pare, a les lleis fonamentals de la seva Monarquia i a l'afecte que sempre m'ha degut».

La llavor de la discòrdia estava plantada: cap potència no se'n volia anar de buit, i l'espectre de la guerra general que havia rondat per Europa abans de la mort del rei Carles apareixia ara amb més força que mai.

3. LES CORTS DE CATALUNYA (1705-1706)

Des del primer moment, Lluís XIV va deixar ben clar que no compliria els acords que havia estipulat amb les altres potències. A més a més, Felip d'Anjou, el nou rei espanyol, no estava disposat tampoc a renunciar als seus drets al tron francès. Davant d'aquest panorama, Àustria va intentar atreure's les potències marítimes, que de primer moment havien admès el testament de Carles II. Holanda i Anglaterra encara esperaven treure beneficis comercials de la seva inhibició en el conflicte successori, però el Rei Cristianíssim, en una posició de força, no es va mostrar disposat a repartir guanys. Com havien pronosticat els recelosos de França, s'havia consumat el repartiment del lleó de la rondalla.¹⁹ D'aquesta manera, les potències marítimes es van anar inclinant cap al conflicte i, al costat d'Àustria, van segellar una declaració de guerra conjunta contra França i Espanya (15 de maig de 1702).

Mentrestant, a la Península, els seguidors més importants del bàndol austríac s'havien d'exiliar i, malgrat l'afecte que una bona part del poble sentia per la Casa d'Habsburg, el moviment es va mantenir inactiu davant dels fets consumats. Felip V (IV d'Aragó) va celebrar Corts a Catalunya l'any 1701 i hi deixà de manifest que compliria les obligacions constitucionals amb els seus regnes. Els catalans, per part seva, van tractar d'explotar al màxim l'ocasió que se'ls havia plantejat. Feia més de cent anys que no s'hi conclouïen òptimament unes Corts (des del 1599). En tot aquest temps s'havien produït greus enfrontaments entre les institucions i el govern reial. Molts dels problemes encara estaven pendents: tribunal de garanties constitucionals, insaculacions, allotjaments. A més, la societat havia evolucionat a l'ombra dels conflictes i noves forces reclamaven mesures econòmiques similars a les plantejades per les potències marítimes (Holanda i Anglaterra).

Les Corts de Barcelona presidides per Felip V es van obrir el 12 d'octubre de 1701 i es clausuraren el 14 de gener de 1702. Tot i que no hi mancaven obstacles i conflictes entre les diferents parts, aquestes Corts poden ser considerades un èxit tenint en compte el temps que feia que no s'havien

reunit. Tanmateix, a pesar d'aquest èxit, el que hi va quedar ben palès és que la relació entre monarquia i Principat no era tan bona com hauria d'haver estat. En primer lloc, els catalans, malgrat no qüestionar la fidelitat al nou monarca, van intentar treure les màximes contrapartides d'una situació que els afavoria. D'altra banda, els ministres reials no semblaven estar en la mateixa sintonia que els representants de Catalunya i no van deixar d'insistir que les peticions catalanes eren forassenyades i que el rei no hi havia de transigir, i fins i tot que podia abandonar les Corts sense clausurar-les. Els moments de màxima tensió es van produir arran de la sol·licitud de devolució de les insaculacions del Consell de Cent i la Generalitat, controlades pel monarca des de l'acabament de la revolta catalana (1652), i també quan es va abordar el problema dels allotjaments. El monarca, molt gelós de les seves prerrogatives, es va mostrar del tot intransigent amb la primera petició i no va atendre les súpliques dels seus súbdits. Les insaculacions van ser un afer innegociable des del primer moment, ja que constituïen la principal regalia del monarca a Catalunya. Quant als allotjaments, encara que no se n'aconseguís la supressió definitiva com volien els representants del Principat, van ser regulats mitjançant diverses constitucions. A l'altre plat de la balança, en aquestes Corts es van posar les bases per crear el Tribunal de Contrafaccions, veritable Tribunal Constitucional que permetria preservar l'ordenament jurídic del territori per mitjà de la coparticipació de les institucions del Principat i dels oficials reials. D'aquesta manera, Felip V feia un pas important cap a la normalització de les relacions amb els seus súbdits, perquè permetia de crear un tribunal que difícilment ell podria controlar i on s'admetia que tant ell com els seus oficials no estaven lliures d'observar les lleis que ell mateix havia decretat a les Corts de Catalunya. Citant Albareda, «només restava veure si en la pràctica el rei respectaria tots els compromisos que havia contret amb els catalans». Els resultats d'aquesta reunió van deixar oberta la porta a l'esperança; però la guerra internacional que esclatà gairebé tot seguit va condicionar decisivament l'actuació del nou rei i el futur de la monarquia. Iniciada la guerra van començar

també les discòrdies entre les institucions catalanes i el poder reial. En aquest treball destacarem solament el problema que es va crear quan el monarca ordenà esborrar del testament de Carles II el nom de l'arxiduc d'Àustria, ja que, precisament, la consideració de la validesa d'aquest mateix testament seria la base fonamental esgrimida pels pretendents per inclinar els espanyols cap a un bàndol o l'altre. En aquest moment inicial, després de múltiples conferències, els catalans van declarar que, sense concórrer de nou en Corts, ells tots sols no tenien autoritat suficient per modificar les disposicions del rei difunt. Cal remarcar que aquesta negativa va provocar un fort enfrontament entre les institucions catalanes i el seu monarca. Exemples com aquest deixen prou clar, doncs, que la situació a Catalunya no era pas la idònia per desplegar el projecte polític sorgit a les últimes Corts.

D'altra banda, a cavall de la guerra, el partit proaustríac, començant a prendre forma a Catalunya, aglutinava diferents grups descontents amb el govern borbònic. Un primer intent de conquesta de Barcelona per les tropes aliades amb l'ajuda de la població (1704) no va ser possible. Però les mesures preses pel virrei a conseqüència de la hipotètica amplitud de la conjura austracista van acabar per fonamentar les bases d'aquest bàndol. El 1705, els aliats, amb els delegats de l'austracisme català, concretaven a Gènova un acord amb l'objecte d'animar els catalans a la revolta contra l'usurpador Borbó. Malgrat la indiferència de la majoria dels catalans, els aliats van tornar a desembarcar a Barcelona. En aquesta ocasió venia el mateix arxiduc Carles i les forces de setge eren més nombroses. Tot i que fins a l'últim moment no hi va haver un suport important a la causa austríaca, l'actuació nefasta del virrei Velasco va fer més que possible la victòria aliada. Així, el 7 de novembre de 1705, l'arxiduc entrava a Barcelona.

Un mes després, el 5 de desembre, se celebrava la inauguració oficial de les Corts de Catalunya sota la presidència de l'arxiduc, d'ara endavant rei, Carles III. En aquestes Corts, els catalans van renovar i perfeccionar moltes de les disposicions aprovades quatre anys abans: el projecte econòmic es reforçava amb noves mesures; s'aconseguia, si més no nominal-

ment, la devolució de les insaculacions; es milloraven substancialment les competències del Tribunal de Contrafaccions; els allotjaments eren regulats de manera òptima... Però Voltes assenyala: «Les Corts de 1705-1706 van fer reverdir les èpoques de major gallardia i audàcia de les tradicionals catalanes». Davant la manca de temps que invocaven els ministres reials, frisosos de rebre aviat el donatiu, els catalans van oposar la ferma voluntat de veure acceptat el marc constitucional i salvaguardats els seus privilegis. Conscients del pas tan important que feien i de les dificultats del nou monarca, la teoria pactista fou portada fins a les últimes conseqüències. En definitiva, les Corts van aconseguir fer una tasca legislativa excepcional a pesar de l'estat de guerra imminent que es vivia a Barcelona i de les pressions reials per cloure ràpidament la reunió. Precisament l'obstacle més gran per tancar aquestes Corts va ser l'acceptació pels Braços del Principat de la Llei d'Exclusió. Presentada a Corts el 27 de desembre, no va rebre l'aprovació de l'estament militar fins al 28 de març, només tres dies abans del tancament de la reunió. Com totes les Constitucions de Catalunya, la Llei d'Exclusió va ser proposada pels oficials reials als braços, que des del primer moment van veure les dificultats que tindrien per arribar a un acord, especialment l'estament militar. Les disputes entre les parts van ser considerables i van amenaçar de blocar indefinidament la reunió. Tan sols la pressió diplomàtica dels aliats i l'ofensiva borbònica sobre Barcelona aconsellaren la transigència dels estaments i el desblocatge de la situació. Ha arribat el moment d'estudiar a fons aquesta Constitució.

4. CONSTITUCIÓ PRIMERA O LLEI D'EXCLUSIÓ DE LA CASA DE BORBÓ

Tot i poder ser més o menys partidistes, les opinions de Feliu de la Penya i Castellví són molt interessants per comprendre l'abast de la Llei d'Exclusió. Feliu de la Penya explica en els seus Anales com «va declarar el rei en la Constitució primera d'aquestes Corts amb uniforme aprovació, i lliure, i espontània voluntat dels Estats, o Braços de la Província, que era Rei,

i Monarca legítim de tota la Monarquia Espanyola, excloent per sempre de la successió d'aquesta tots els de la Casa Reial de França, i prínceps d'aquella Corona, amb magnànim menyspreu de les forces enemigues; assegurats rei, i vassalls en el favor diví, i protecció dels sants tutelars, que van afavorir aquest Principat per a l'acció més gloriosa, i magnànima que pot es pot llegir en els annals de la Fama».

Entrant més al detall, Castellví explica com «la llei d'exclusió dels borbons no va ser proposada per la cort general, perquè va ser per constitució i només la va aprovar per aquella una part que creia tenir-hi dret, pertanyent a decidir sobre el litigi entre les parts competidores a la successió quant al comtat de Barcelona [...]. Els uns van considerar que el consentiment dels catalans mancava d'autoritat per a això; els altres, que excedia els límits de la temeritat; encara d'altres, per arriscat; uns quants, per heroic. Els catalans van trobar dificultats importants per executar-ho. Això va detenir el curs de les Corts. Els van determinar a la darrera deliberació final les seguretats de Mitford Crowe, enviat d'Anglaterra i el fet que la nació volia recompensar la finesa que el rei Carles els havia declarat de quedar-se a la defensa de Barcelona i a morir i viure amb ells, tot i que veien als seus ulls els riscos imminents de la força de dos exèrcits a les envistes de la capital, amb poques esperances de rebre socors aviat».

La Constitució primera exclou de la successió de la monarquia espanyola tots els membres de la Casa de Borbó i qualsevol altre príncep francès, «perque volèm, que tots los de dita Nació, que vuy son, y per temps serán queden perpetuament, y en tots casos incapaces, inhabils, y exclosos de dita Successió, y de tota la esperança, possibilitat, y contingència de succehir, no obstant qualsevols Lleys, Costums, Ordinacions, ò disposicions en contrari». Per arribar en aquesta conclusió, els oficials reials van argumentar de nou la tesi que l'emperador d'Àustria havia mantingut encara en vida de Carles II: els reis hispànics, avantpassats de l'últim Habsburg, havien anat molt amb compte a evitar la successió dels reis francesos a la monarquia espanyola; particularment Felip III i Felip IV havien descartat en els seus testaments la possible successió al tron de la línia dinàstica fruit

dels matrimonis de les infantes Anna i Maria Teresa, respectivament, besàvia i àvia del duc d'Anjou.

La terminologia utilitzada en aquesta Constitució per designar les lleis que donen dret al tron pot induir el lector a l'error, ja que s'hi fa ús d'uns conceptes polítics que més tard adoptarien altres significats, principalment: lleis fonamentals de la monarquia i lleis federals dels regnes.

En primer lloc ens interessa definir allò que a la fi del segle XVII es considerava llei fonamental. Sens dubte, aquestes lleis feien referència directa al moment fundacional de la monarquia i suposaven una entesa contractual entre el rei i els seus vassalls. Alejandro de Herrera les definia com «aquelles lleis que els pobles amb els reis van fer per conservar els seus regnes i monarquies, de manera ferma i estable, a les quals s'obliguen els mateixos prínceps sense poder-les alterar». En aquest mateix sentit, l'anònim *Défense du droit de la maison d'Autriche* a la successió d'Espagne afirmava que una llei fonamental era aquella que havia estat «capitulada pels pobles en el moment de la seva submissió i amb la particularitat de no poder ser alterada sense el seu consentiment». En el cas espanyol, la monarquia era en realitat un conglomerat de territoris on el rei exercia el seu poder segons les característiques de la lex regia fundacional de cada Estat; de fet, aquesta era la primera llei fonamental de cada Estat. A més d'aquest aspecte fundacional, un altre atribut essencial d'aquesta mena de lleis era que fossin fermes i estables; encara que es deixava oberta una escaleta a possibles modificacions amb el concurs de tots. Finalment, la mateixa conservació era la llei suprema de tot Estat sobirà i, per tant, també llei fonamental de primer ordre.

Un altre problema és si les lleis de successió, habitualment estipulades en els testaments reials, podien ser considerades fonamentals o no. La majoria d'autors espanyols del segle XVII resolen afirmativament la qüestió: el més comú és entendre la llei de successió com una de les lleis fonamentals. Saavedra Fajardo, per exemple, dona per feta la intangibilitat d'aquestes lleis i exigeix que siguin «clares i distintes». Tanmateix, a Espanya les lleis de successió no havien estat estipulades en el moment fundacional

dels diferents estats i la mecànica successòria havia sofert en alguns casos modificacions sensibles; per això, si som estrictes, difícilment podien ser considerades lleis fonamentals. Lancina insisteix que «a Espanya no es practica llei de primogenitura a la Corona [...].Els seus prínceps tenen aquests dominis per dret perpetu; en disposen a la seva voluntat; ningú no pot adduir raons per a la successió si no és amb el seu consentiment». Pel que fa a l'elecció del successor, continua dient que «el poden elegir a la seva voluntat si no n'hi ha, per ser lliures no solament de l'Imperi, sinó de la sobirania d'un altre príncep qualsevol». El monarca, més d'acord amb aquesta última tesi, considerava les seves disposicions testamentàries com emanacions del seu poder absolut i cap dels seus súbdits no es podia sostreure a obeir-les. Almenys teòricament, es conferia a si mateix la llibertat de disposar dels seus regnes com li semblés, i en això no reconeixia llei superior a la seva voluntat. Però la teoria i la pràctica ja eren coses diferents. El monarca era ben conscient de la conveniència que hi hagués alguna racionalitat en les lleis de successió i que havia d'evitar el xoc directe amb les lleis fonamentals dels seus territoris a l'hora d'escollir successor. Tothom sap que a Castella, segons la Llei de partides, les dones podien regnar, mentre que a Aragó eren sistemàticament excloses de l'accés al tron. Aquest simple exemple evidencia com el monarca, tot i la seva prouja absolutista, podia trobar una forta oposició en els seus estats a l'hora d'alterar unilateralment, a causa de l'elecció de successor, una de les seves lleis fonamentals i, en conseqüència, es veia obligat a actuar amb prudència per acordar les seves decisions amb les lleis fonamentals o, almenys, assegurar-se que eren modificades amb la participació de totes les forces representatives de la comunitat.

Quant a la definició de lleis federals, Alejandro de Herrera ens torna a informar que són fruit dels pactes establerts pel monarca, «que, com tothom reconeix, es diuen federals, i el nom es dedueix de la paraula foedus». Més encara, el terme foedus acostuma a ser utilitzat pels juristes de Dret canònic en el sagrament del matrimoni relacionant-lo amb el terme fides i posant l'Església, que s'atribueix la re-

presentació de Déu a la terra, com a garant del compromís. En el supòsit d'un pacte entre dues dinasties que governen dues monarquies, allò que de primer moment només quedaria circumscrit al dret privat es converteix aquí en dret públic, ja que els compromisos sostrets pel monarca difícilment deixarien d'afectar de manera directa la comunitat. D'aquesta manera, l'aspecte contractual —és a dir, la consideració que hi ha un contracte inexcusable acceptat per totes dues dinasties—, reforçat pel jurament davant el més sagrat, signe extern de la voluntat de subjecció als pactes, són els ingredients bàsics del que posteriorment s'anomenarà llei de pactes o federal. Ara bé, que aquesta llei federal es pugui convertir també en fonamental, això ja no depèn únicament del monarca. En el cas del contracte matrimonial de la infanta Anna amb Lluís XIII, l'acord pactat va ser «disposat després en força de Lley en los Regnes de Castella», i d'aquesta manera passà a formar part de l'ordenament jurídic d'aquest regne, primer com a llei federal i, a continuació, com a fonamental. Pel que fa al matrimoni de la infanta Maria Teresa, «confirmat ab lo tractat de la Pau dels Pirineus á set de Nohembre mil sis cents sinquanta nou, y autorizat ab lo beneplacit de la Santa Sede Apostólica», també veiem el cas d'una llei federal que havia de ser estipulada com a llei fonamental per totes dues parts. Posteriorment, els testaments de l'avi i del pare de Carles II tornen a insistir en el mateix punt i donen l'aura de llei fonamental a uns acords matrimonials que inicialment havien estat lleis federals i que ja formaven part del corpus jurídic dels estats de la monarquia. Per resumir, tot aquest procés evidencia la manera com unes disposicions pactades entre monarquies (lleis de pactes o federals) poden arribar a transformar-se en fonamentals d'un Estat, amb el concert previ del monarca amb els representants de la comunitat. Una vegada definit el significat i l'abast de les lleis fonamentals i federals, hauríem de tornar a un altre dels punts principals de la Llei d'Exclusió dels Borbó: la consideració a posteriori de la validesa del testament de Carles II. En la Llei d'Exclusió, la base fonamental de les pretensions de l'arxiduc Carles és la no-acceptació del testament de Carles II: «[...] després de la mort de dit

nostre Oncle, y Senyor, se haguès intrùs en dita Monarquia lo Duch de Anjou fill secundogenit de Lluís Delfi, y Nét de Lluís Catorsè Rey de França, assistit mes ab lo pretext de un suposat, y nullo Testament, que cridat per les Lleis federals, y fundamentals de la Monarquia, y valgut del poder, y violencia de imminents Exercits, y no del afecte, y libera voluntat dels Naturals». Tornem a trobar en aquest text una crida a les lleis federals acordades en els matrimonis de les infantes espanyoles amb els monarques francesos i que acordaven la renúncia de les infantes a la successió al tron del Rei Catòlic, lleis que, si més no a Espanya, ja havien esdevingut fonamentals. Pel que fa al testament en si, Leibniz, suport intel·lectual de les pretensions de l'arxiduc, considera que, per més que el mateix Carles II hagués escrit el seu testament per voluntat pròpia, «aquest no serviria de res, i no hauria pogut canviar la llei fonamental de l'Estat i la pau dels Pirineus amb una interpretació contrària al text, a la raó i a tota jurisprudència. A més a més, tothom està d'acord que no està en poder del rei disposar lliurement dels seus regnes en el seu testament». Aquest era, com hem dit abans, el pensament de la majoria d'autors espanyols llevat de Lancina, que, d'altra banda, va escriure la seva obra immers en el plet successori i va justificar la llibertat de consciència del rei per elegir successor com ho considerés oportú. Tots els altres estaven d'acord que el poder del monarca estava limitat per les lleis fonamentals i que el testament reial hauria de concordar amb l'esperit d'aquestes lleis. En el cas de Carles II, el testament no va ser lleial amb les intencions de la seva dinastia i amb les lleis fonamentals de la monarquia, sobretot de les que havien estat elevades a tal dignitat fruit dels pactes entre monarques. Tot i això, n'hi havia alguns per als quals les decisions del rei tenien, per damunt de tot ordenament jurídic precedent, força de llei superior. Així doncs, calia entendre que el rei era *legibus solutus*, estava per damunt de les lleis; «jurídicament aquesta posició del príncep és indiscutible [...] però normalment el bon rei obrarà dintre de l'àmbit de les lleis que ell mateix ha donat o que per voluntat seva es mantenen».

Pel que fa a la noció de «federal» utilitzada per primera vegada en una Constitució a Catalunya, no

en podem fer una lectura tan apassionada com altres autors. Les monarquies dels segles XVI i XVII eren sistemes federatius, és a dir, estaven compostes per un seguit de territoris que, sota el liderat d'un mateix monarca, mantenien el seu peculiar ordenament jurídic i que s'assemblen poc al que avui dia anomenem Estat federal. En tot cas, una monarquia composta s'assemblaria molt més a un estat federal que a un estat centralitzat; però això es dedueix fàcilment de l'estudi de les institucions territorials de la monarquia dels Àustries i no cal treure de context un terme d'una llei que té un significat del tot diferent per justificar allò que ja està més que demostrat. Per tant, considerem que el terme «federal» no implica una nova idea precursora dels futurs estats federals, sinó, més aviat, una forma d'al·ludir a les lleis que van néixer fruit dels acords entre monarquies. És, doncs, una falta de propietat anomenar sistema federal aquesta mena de govern, i encara més el simple fet d'interpretar anacrònicament el terme «federal» per buscar les bases del projecte federalista espanyol del segle XIX.

Per acabar, la Constitució primera conté la discutida exclusió dels borbons a la monarquia espanyola: «sien perpetuament exclosos, inhabils, è incapaces...Perque volèm, que tots los de dita Nació [francesa], que vuy son, y per temps serán queden perpetuament, y en tots casos incapaces, inhabils, y exclosos de dita Successió». És important tenir en compte que la teoria del pacte justificava els representants de Catalunya per reemplaçar en casos extrems el monarca que no complia convenientment el seu paper constitucional. Cal recordar que els catalans, en moments de lluita contra el seu rei legítim, havien ofert la Corona a altres prínceps: Enric de Castella (1462 – 1463), Pere de Portugal (1463 – 1466), Renat d'Anjou (1466 – 1472), Lluís XIII (1640 – 1643) i Lluís XIV (1643 – 1652). Per això, el fet que l'any 1706 els representants de Catalunya abandonessin la prudència que la teoria pactista exigia i donessin el seu beneplàcit a la proposició del monarca va ser una decisió sense precedents, senyal indicatiu que els catalans s'hi jugaven el tot pel tot. Donar incondicionalment el suport a la Casa d'Àustria, tancar les portes als hereus legítims segons el testament de

Carles II i a tots els de nació francesa, tenint d'altra banda en compte que Felip de Borbó havia celebrat Corts i jurat com a Comte de Barcelona quatre anys abans, tot plegat evidència que Catalunya estava disposada a participar activament en el nou govern de la monarquia i a lligar les seves esperances a la fortuna de l'arxiduc Carles II.

Potser l'aposta dels catalans era forta, però si mirem la situació que hi havia el 1706 veurem que semblava la més evident. L'arxiduc Carles s'havia fet seva la capital del Principat i aviat es faria seu tot Catalunya. El partit borbònic semblava a la vora del col·lapse a tot arreu. D'altra banda, el sentiment de la majoria de catalans estava amb la Casa d'Àustria: «L'amor a l'augusta família austríaca era com una cosa natural, heretada en tants anys de domini; i l'aversion a l'estirp de Borbó diríeu que era concebuda des del bressol». Amb tot, aquest sentiment no ha de ser considerat causant de la guerra ni tan sols de la victòria de l'arxiduc a Barcelona. Castellví indica: «Els pobles obeïen amb lentitud, dubtaven de l'èxit i, encara que desitjaven el domini austríac, no volien tacar l'opinió en la seva acció. La consideració dels generals va demostrar [...] que l'estat dels naturals de Catalunya no estava en el peu que se'ls havia fet entendre [...]; que era molt curt el nombre de ciutadans armats; que la majoria duïen queviures amb abundància [...]». Tan sols la certesa de la capacitat bèl·lica dels aliats i de la més que probable victòria final, unida al projecte econòmic defensat per la classe mercantil catalana, amb més perspectives d'èxit si s'arribava a l'aliança amb les potències marítimes, van decantar finalment els catalans cap al cantó austríac. Però tampoc no hi havia una opció millor. Les conseqüències serien greus. Com hem vist, el suport a la causa de l'arxiduc implicava acceptar la nul·litat del testament de Carles II, l'exclusió dels borbons i el compromís clar amb el nou govern de la monarquia.

5. CONCLUSIONS

L'aprovació de la Llei d'Exclusió a les Corts de Barcelona (1705-1706) va implicar una inflexió en

la tradicional política catalana. No hem d'oblidar que el Principat de Catalunya va ser el primer territori peninsular que va donar un suport decidit al pretendent austríac, amb la finalitat, podríem dir, d'obtenir avantatges d'un poder reial en situació veritablement precària. Però no es podrà negar que Catalunya també buscava reivindicar la posició de prestigi que creia merèixer en el conjunt de la monarquia, tant per la seva història com pel seu creixent potencial econòmic. La intervenció activa en el govern de la monarquia semblava l'única solució per protegir la integritat constitucional del Principat i per donar embranzida a una Espanya que es començava a quedar endarrerida en la cursa cap al control econòmic del món. L'oportunitat per a Catalunya arribaria quan el pretendent austríac s'instal·lés a Barcelona i des d'aquí dirigís la reconquesta de la monarquia espanyola.

Tot amb tot, en el marc d'una Guerra de Successió encara indecisa, on dos pretendents lluitaven per un mateix tron, aprovar a les Corts una llei que exclouia permanentment una de les dues cases reials que es creien amb dret a la successió era una decisió considerablement temerària i que anava contra els principis de la teoria pactista i de tota prudència política. A més a més, a pesar de les dificultats del seu primer govern, Felip d'Anjou va marxar encara sobre Catalunya l'any 1706 com a monarca constitucional, gest generós cap als catalans que li no va evitar el fracàs davant les muralles de la Ciutat Comtal. D'ara endavant, seria difícil sostreure's a les greus conseqüències que podia tenir el suport a l'arxiduc Carles, Carles III, i ja llavors molts catalans eren conscients que el triomf o el fracàs del projecte polític que s'acabava d'engendrar a les Corts estava indissolublement lligat al resultat final de la contesa. Si els aliats s'alçaven amb la victòria, el rei Carles no podria oblidar l'ajuda inicial dels catalans i seria potser molt més sensible a les seves instàncies i aspiracions. En cas de derrota, com de fet es va esdevenir, l'alineament de Catalunya portaria, com a mínim, un recel amplificat cap a les institucions catalanes i, des del punt de vista monàrquic, justificaria la supressió d'aquestes institucions i la imposició en el país d'un govern dirigit sense més

contemplacions des de la cort de Madrid.

Pel que fa al govern de l'arxiduc, no podem saber mai si, un cop acabada la guerra, la seva política hauria estat fidel al constitucionalisme català o hauria tornat als patrons autocràtics dels darrers Àustries. Per nosaltres resulta clar, però, que l'arxiduc no va ser el representant d'una concepció federal de la monarquia. En tot cas, si definim aquesta concepció com el respecte a les peculiaritats de la monarquia composta, el duc d'Anjou el 1702, i encara el 1706, es va presentar també a Catalunya com el defensor d'aquesta idea. Tots dos prínceps eren conscients de la pluriterritorialitat de la seva monarquia i fins i tot, dins uns certs límits, de la conveniència que en cada Estat regissin unes lleis adaptades a les seves particularitats. Però tot això sense deixar de tenir una concepció autoritària de les obligacions del monarca. La predisposició absolutista que els animava es podria haver centrat en l'execució de les reformes administratives necessàries per assegurar-se més cotes de poder en l'entramat de la monarquia, però sempre salvaguardant, això sí, les estructures de govern territorials i la major part dels seus ordenaments jurídics.

Tot i l'opinió que hi havia a començament del segle XVIII, l'absolutisme no era pas patrimoni de la Casa de Borbó. El mateix govern de l'arxiduc a Catalunya, si bé molt condicionat per la situació bèl·lica, no es podria considerar idíl·lic. En realitat, al continent el vent bufava contra el constitucionalisme. Ara bé, una cosa era l'absolutisme i una altra el centralisme unificador. Si el resultat final per a Catalunya va ser aquest, només s'hi va arribar després d'una guerra civil i en el marc d'una repressió política contra els regnes «rebels» de la Corona d'Aragó. No sabrem mai com hauria estat el govern de Felip d'Anjou a Catalunya si Catalunya s'hi hagués mantingut fidel. Segurament aquest territori hauria salvaguardat el seu ordenament jurídic i s'hauria guanyat una posició de privilegi al costat del monarca. No obstant això, les circumstàncies van fer que l'elecció de Catalunya fos una altra i Felip V no ho oblidà fàcilment.

Com hem dit més amunt, l'aposta dels catalans va ser forta i bon punt arriscada. Nosaltres l'hem definit com un camí sense retorn, en el qual, una vegada

iniciada la marxa, ja no es podia fer més que mirar endavant i acceptar les conseqüències de la decisió presa. Aquest va ser el camí emprès per Catalunya el 1706. El resultat d'un possible fracàs del projecte austracista ja estava sentenciat abans d'Almansa i, aleshores, molts catalans sabien que la deslleialtat al seu legítim rei es pagaria amb la fi de les pròpies institucions i lleis ancestrals.

BIBLIOGRAFIA

OLIVA, B. La generació de Feliu de la Peña: Burguesia Mercantil i Guerra de Successió entre el Maresme i Barcelona. Lleida, Edicions de la Universitat de Lleida, 2001, p. 172.

«¿Ha aportado Carlos III [l'arxiduc Carles] una concepción federal de España como ha expresado Feliu de la Peña? Si es así, los catalanes no se han equivocado y sería menester profundizar en los proyectos de Carlos III [...]». LALINDE, J. Las Cortes de Barcelona de 1702. Madrid, Ministerio de Justicia, Anuario de Historia del Derecho Español, 1992, p. 46.

«[...] en 1706 y en 1713 los catalanes y los españoles del lado que no era borbónico, pensaban que estaban en una organización política federal y la defendieron hasta el límite y la heroicidad». LLUCH, Ernest. «Federal de 1706 o actual», a La Vanguardia, 06/01/2000, Barcelona, p. 17.

«[...] la Paix accordée par le moyen et cause de ce Mariage, lequel ne s'accorderoit point, et le Roy Monseigneur n'y consentiroit point sans la Renonciation accordée». Article VI del Contracte Matrimonial de la Infanta Maria Teresa a Défense du droit de la maison d'Autriche a la succession d'Espagne. Colònia, Pierre Marteau, 1703, p. 88-89.

«[...] por los inconvenientes que vendrían al juntarse y unirse estas dos Coronas». JUAN VIDAL, Josep. «Los reinados de Felipe V y Fernando VI» a Política interior y exterior de los Borbones, Madrid, Ed. Istmo, 2001, p.16.

«[...] on doit être convaincu par les antecedens, que l'exclusion reciproque n'a pas été moins à l'avantage de la France, que de l'Espagne, que l'interêt des deux Maisons regnantes, fait une partie essentielle de cet avantage; que le préjudice de la jonction des deux Couronnes y entre comme un mal à prevenir de part et d'autre». Défense du droit de la maison d'Autriche a la succession d'Espagne. Colònia, Editor Pierre Marteau, 1703, p. 139.

MARAVALL, José Antonio. Estudio de Historia del

pensamiento español. «Serie Segunda: La época del Renacimiento». Madrid, Ediciones Cultura Hispánica, 1984, p. 452.

«[...] un simple article d'un traité ne peut pas détruire les liens indissolubles que les lois d'Espagne ont depuis tant de siècles établis entre les rois et leurs sujets sur le fait de la succession des filles au défaut des mâles». HILDESHEIMER, Françoise. *Du Siècle d'or au Grand Siècle. L'État de France et en Espagne, XVIe–XVIIe siècle*. París, Flammarion, 2000, p. 263.

«On peut dire que la succession d'Espagne fut le pivot sur lequel tourna presque tout le règne de Louis XIV. [...] Louis XIV sentit promptement, avec l'instinct supérieur de l'ambition, que le moyen de sa grandeur et le noeud de son règne était en Espagne. Dès l'année 1661, il s'occupa sans relâche de l'héritage de cette monarchie et travailla à faire révoquer l'acte par lequel il y avait renoncé». MIGNET, François. *Négociations relatives à la succession d'Espagne sous Louis XIV*, Vol. I. París, Imprimerie Royale, 1835, p. LII-LV.

«Hubo pronósticos en lugares tan lejanos como París y Viena de que moriría en la primavera de 1670; cuando por mayo de esta año cayó víctima de fiebre gástrica pareció llegado su fin. Pero solo fue el primero de varios incidentes de este tipo [...]. Lo que no ofrece dudas es su poca salud y vitalidad, la debilidad general de su constitución, que, unida a las escasas capacidades con las que contaba entonces la medicina, le hizo padecer de frecuentes enfermedades y desarreglos a lo largo de toda su vida». GARCÍA CÁRCEL, Ricardo; ALABRÚS, Rosa María. *España en 1700 ¿Austrias o Borbones?*. Madrid, Arlanza Ediciones, 2001, p. 49-50.

«Sea fatalidad o descuido, la España ha mudado de lo que era cuando el rey Carlos II comenzó a reinar; [...] la continuación de tantos años de guerra en Portugal y Flandes comenzó [...] a debilitar el gran cuerpo de la monarquía, que en nuestros días ha manifestado su flaqueza y falta de vigor, a lo que también han concurrido otros malos humores, que le han abatido por la perfidia de los malignos en las revoluciones de Nápoles, Sicilia y Cataluña. De modo que ha sido necesario pactar con los mismos pueblos rebeldes, no habiendo sido posible acudir con las fuerzas a la urgencia y reparar tantos inconvenientes». CASTELLVÍ, Francesc de. *Narraciones Históricas Vol. I*. Madrid, Fundación Elías de Tejada y Erasmo Pèrcopo, 1997, p. 165.

REGLÀ, Joan. *Els Virreis de Catalunya*. Barcelona, Ed. Vicens Vives, 1970, p.159.

ALABRÚS, Rosa María. *Felip V i l'opinió dels catalans*.

Lleida, Pagès Editors, 2001, p. 37.

SALES, Núria. *Els Botiflers (1705 – 1714)*. Barcelona, Rafael Dalmau, Editor, 1999, p. 9

«Esto ejecutó el Rey libremente, no sin repugnancias de la voluntad, vencida la razón; no le era de la mayor satisfacción, pero le pareció lo más justo, y rendido al dictamen de los que tenía por sabios e ingenuos, al amor de sus vasallos, a quienes creyendo dar una perpetua paz dejó una guerra cruel». BACALLAR, Vicente (marqués de San Felipe). *Comentario de la Guerra de España*, edición Carlos Seco. Madrid, Biblioteca de Autores Españoles, 1957, p.15.

«El padre de las Torres [confesor de Carles II] ha revelado el secreto de que nos habíamos valido para hacer un testamento a favor de V.M. [...] publica sin rebozo que el rey antes de morir le había confiado que le habían forzado a firmar un testamento, lo que nunca hubiera hecho si hubiese seguido los justos impulsos de su conciencia». CASTELLVÍ, Francesc de. *Narraciones Históricas, Vol. I*, Madrid, Fundación Elías de Tejada y Erasmo Pèrcopo, 1997, p.178.

«[...] ésta es una materia tan pública ya, que no puede ocultarse; bien creo que el rey, mi sobrino, haya consentido a tan irregular deliberación, movido por las importunas instancias de sus ministros, porque no me persuado a que en su amor y rectitud pueda caber que de su propia y libre voluntad hubiese pasado a dar un paso tan horroroso y contrario a la justicia, a la disposición de su padre, a las leyes fundamentales de su Monarquía y al cariño que siempre me ha debido». OCHOA, Miguel Ángel. *Embajadas y embajadores en la Historia de España*. Madrid, Santillana Ediciones Generales, S.L, 2002, p. 334.

La rondalla del «Repartiment del Lleó» és un conte ben conegut, probablement d'origen oriental i ja tractat pel faulista llatí Fedre (†754). La Fontaine (1621-1695) també en va fer una versió. La desconfiança que Lluís XIV va desfermar en les últimes dècades del segle XVII per la seva pretesa preeminència i les seves ocultes intencions sobre la successió espanyola va fer que els enemics de França publicassin pamflets contra la seva política i equiparessin el Rei Cristianíssim amb el lleó de la rondalla. Un dels màxims detractors de la política francesa va ser el baró de Lisola (1613-1675), diplomàtic del Franc Comtat que va passar al servei de l'Imperi i a qui es va atribuir una infinitat d'escrius contra França.

Fedre. *Llibre I. Rondalla V*

No ens hem d'associar amb algú més poderós que nosaltres. La Vaca, la Cabra, l'Ovella i el Lleó

No hi mai bona fe en la societat que es crea amb algú més fort que nosaltres. Aquesta rondalla és una prova del que avanço. La Vaca, la Cabra i l'Ovella, animal molt dolç i sense defenses, es van associar al bosc amb un lleó. Havent capturat junts un gran Cérvol, en van fer quatre parts, el Lleó els va parlar d'aquesta manera: «Jo trio la primera part perquè em dic Lleó; m'heu de cedir la segona, perquè sóc valent; la tercera tampoc no em pot faltar, perquè sóc el més fort; si algú toca la quarta, ho passarà malament».

Així la violència es va quedar tota la presa.

Biblioteca de Catalunya (BC), Follets Bonsoms, núm. 2900: Consejos políticos que dio Luís XIII a su nieto Felipe V, Rey de España, que Dios guarde [...]: «Cal fer veure a alguns pobles, naturalment inquiets i gelosos dels seus privilegis, que no heu projectat suprimir-los. Aquesta confiança els inspirarà un major zel en el servei de V.M.» («Il falloit faire voir à des peuples, naturellement inquiets et jaloux de leurs privilèges, que vous n'aviez pas dessein de les supprimer. Cette confiance leur inspirera plus de zèle pour le service de V.M.») Cit. a TORRAS, Josep Maria. La guerra de Successió i els setges de Barcelona (1697 – 1714). Barcelona, Rafael Dalmau, 1999, p. 46.

«A clara luz se distingue que esta era la basa de todas las leyes, privilegios y honores de los reinos de Aragón, Valencia y de la Cataluña [...] en las cuales consistía el escudo de la defensa y que, turbada esta ley fundamental que defendía, todas las demás leyes y prerrogativas por sí mismas se arruinarían». CASTELLVÍ, Francesc de. Narraciones Históricas, Vol. I. Madrid, Fundació Elías de Tejada y Erasmo Pèrcopo, 1997, p. 343.

BARTROLÍ, Jaume. «La Cort de 1701-1702: un camí truncat» a Recerques, núm. 9. Barcelona, 1979, p. 70.

ALBAREDA, Joaquim. Els catalans i Felip V, de la conspiració a la revolta (1700 – 1705). Barcelona, Ed. Vicens-Vives, 1993, p. 90.

TORRAS, Josep Maria. La guerra de Successió i els setges de Barcelona (1697 – 1714). Barcelona, Rafael Dalmau, 1999, pàg. 160-161. Com assenyalava aquest autor, una lectura atenta dels decrets ens permet apreciar aspectes contradictoris en la renúncia del monarca. En primer lloc, la concessió es fa en virtut d'una mercè i no per mitjà d'un article aprovat a les Corts, i per això resta en últim terme sotmesa a la discrecionalitat del monarca. De la mateixa manera, el monarca es reserva la capacitat de desinsacular «quan n'hi hagi causa», és a dir, quan ho consideri convenient, i s'adjudica igualment poders

semiabsoluts en relació amb la confecció de les llistes d'insaculats. Finalment, l'actuació posterior del monarca en aquesta matèria no deixa lloc a dubtes: «El 17 de julio de 1706 vemos al Archiduque acusar recibo de la lista de personas insaculadas y, haciendo uso, según dice, de las facultades reservadas para sí por Felipe IV, tachará una serie de personas que no juzga a propósito [...]. El rigor con que el Archiduque pretendía vigilar estas insaculaciones se corrobora en una carta de 15 de diciembre de 1709 donde recuerda esta anterior disposición de 17 de julio de 1706 y reitera que no se insacule a nadie sin su previo decreto para capacitarlo». VOLTES, Pere. Barcelona durante el gobierno del Archiduque Carlos de Austria (1705 – 1714), tom I. Barcelona, Ajuntament de Barcelona i CSIC, 1963, p. 228

«Las Cortes de 1705-1706 reverdecieron las épocas de mayor gallardía y audacia de las tradicionales catalanas». VOLTES, Pere. Barcelona durante el gobierno del Archiduque Carlos de Austria (1705 – 1714), tom II. Barcelona, Ajuntament de Barcelona i CSIC, 1963, p. 81.

Castellví explica com «Mitford Crowe, enviado de la Inglaterra al rey Carlos, persuadía a los concurrentes a sentir y aprobar la ley de exclusión que el rey Carlos deseaba establecer [...]. Después, pasó en 26 de marzo a pedir hora para hablar a los diputados de la Provincia [...]. Les aseguró podían en su nombre insinuar a la corte general que la reina de Inglaterra aseguraba la ley de exclusión que el rey Carlos deseaba, y para mayor seguridad les entregaba una carta de su soberana [...]. Para más persuadirlos hicieron entender en las cortes que el rey había confiado la formación de la ley a don Miguel Calderó y al Dr. Francisco Solanes, entrambos sujetos de gran literatura y de entera satisfacción de los catalanes [...]. Esto facilitó del todo el consentimiento general de las cortes y finalizó del todo los reparos». CASTELLVÍ, Francesc de. Narraciones Históricas, vol. II. Madrid, Fundació Elías de Tejada y Erasmo Pèrcopo, 1998, p. 34-35. També, amb data 29 de març, la Diputació va rebre una carta de les Províncies Unides signada el 21 de desembre de 1705 en la qual es donava l'enhorabona per trobar-se sota el domini de Carles III i els assegurava que «Nosaltres no deixarem, en tant que estigui en el nostre poder, d'ajudar en l'obra començada perquè es mantingui [...]». I per si encara no n'hi havia prou i per recordar a la Cort la urgència de la situació, el dia 28 de marzo el secretari del monarca lliurava una carta al president del Braç militar on deia: «Desseando S.M. defender este Principado de la invasion, que penetrandole intenta el enemigo azia esta Capital, para cuyo efecto, se reconoce por medio proporcionado, el que Milord

Peterborough con sus tropas passe a incorporarse con las que se hallan en este Principado; haunque S.M. le tiene ordenado lo execute assi; ha parecido que para mas facilitarlo, y acere-larlo, seria de conveniencia, en que en nombre de los brazos, se le haga la misma instancia; lo que pongo en noticia de VS. para que passandolo a su Braço, se tome la resolucion mas conforme a tan importante consecuencia, no omitiendo el que VS. me emplee en quanto sea de su mayor satisfacion». ACA, PC, vol. 1100, fol. 101r.

«[...] declaró el Rey en la Constitucion primera destas Cortes con uniforme aprobacion, y libre, y espontanea voluntad de los Estados, ò Braços de la Provincia, que era Rey, y Monarca legitimo de toda la Monarquia Española, excluyendo de la Succession de ella para siempre, à todos los de la Casa Real de Francia, y Principes de aquella Corona, con magnanimo desprecio de las fuerças enemigas; assegurados Rey, y Vassallos en el favor Divino, y proteccion de los Santos Tutelares, que favorecieron á este Principado para la accion mas gloriosa, y magnanima que puede leerse en los Anales de la Fama.» FELIU DE LA PEÑA, Narcís. Anales de Cataluña, tom 3 (1458-1709). Barcelona, imprès per Josep Llopis, 1709, p. 550.

«[...] la ley de exclusion de los Borbones no la propuso la corte general, pues fue por constitucion y sólo la aprobó por aquella parte que creía tener derecho, perteneciente a decidir del litigioso entre las partes competidoras a la sucesión en cuanto al condado de Barcelona [...]. Unos consideraron el consentimiento de los catalanes sin autoridad para ello; otros, que excedía los límites de temerario; otros, por arriesgado; pocos, por heroico. Los catalanes encontraron relevantes dificultades en ejecutarlo. Esto detuvo el curso de las cortes. Determinóles a la ultimada deliberación las seguridades de Mitford Crowe, enviado de Inglaterra, y el querer la nación recompensar la fineza que el rey Carlos les declaró de quedarse a la defensa de Barcelona a morir y vivir con ellos, no obstante que veían a sus ojos los inminentes riesgos de la fuerza de dos ejércitos a la vista de la capital, con pocas esperanzas de pronto socorro.» CASTELLVÍ, Francesc de. Narraciones Históricas, vol.II. Madrid, Fundación Elías de Tejada y Erasmo Pèrcopo, 1998, p. 36-37.

Constitucions de Catalunya, 1706. Facsímil de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, editat per Rafael Figueró a Barcelona, 1706, fol. 5.

«[...] aquellas leyes que los pueblos con los Reyes hicieron para conservación de sus Reinos y Monarquías, como firmes y estables, a las cuales se obligan los mismos Príncipes sin que

las puedan alterar». HERRERA, Alejandro de. Alegación jurídica. Lisboa, editor Valentín de Acosta Deslandes, 1704, p. 32/33. Cit. a IÑURRITIGUI, José Maria «Las Memorias del Conde de Robres: la nueva planta y la narrativa de la guerra civil» a Espacio, Tiempo y Forma, Sèrie IV, Hª Moderna, t.15, 2002, p. 227.

«[...] capitulée par les Peuples lors qu'ils se sont assujettis, & avec qualité de ne pouvoir être alterée sans leur consentement». Anònim, Défense du droit de la maison d'Autriche a la succession d'Espagne. Colònia, Pierre Marteau, 1703, p. 256.

MARAVALL, José Antonio. Teoría del Estado en España en el siglo XVII. Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, (2a Ed.) 1997, p. 183.

«[...] en España no se practica ley de mayorazgo en la Corona [...].Sus Príncipes tienen por juro de heredad estos dominios; disponen a su voluntad de ellos; ninguno puede aducir razones para la sucesión no siendo con su consentimiento.» LANCINA, Juan Alfonso Rodríguez de. Comentarios políticos a los Anales de Cayo Vero Cornelio Tácito. Madrid, Melchor Álvarez, 1687, p. 142.

«[...] pueden elegirle a su voluntad no habiéndolo, por ser libres no sólo del Imperio, pero de la soberanía de otro cualquiera Príncipe.» Ibidem, p. 146.

MARAVALL, José Antonio. Estudio de Historia del pensamiento español, «Serie Segunda: La época del Renacimiento». Madrid, Cultura Hispánica, 1984, p. 452.

«[...] que como todos reconocen se llaman federales deduciéndose el nombre de la palabra foedus.» HERRERA, Alejandro de. Alegación jurídica. Lisboa, Valentín de Acosta Deslandes, 1704, p. 95. Cit. a IÑURRITIGUI, José María, «Las Memorias del Conde de Robres: la nueva planta y la narrativa de la guerra civil» a Espacio, Tiempo y Forma, Sèrie IV, Hª Moderna, t.15, 2002, p. 227.

Per analitzar els aspectes jurídics del matrimoni en el Dret romà i en el canònic, vegeu CASTRO, Alfonso. «Consentimiento y consorcio en el matrimonio romano y en el canónico: un estudio comparativo» a Revista de estudios jurídicos, núm. 23. Valparaíso, 2001 (versió electrònica): «el jurisconsulto romano utiliza (para el matrimonio) el término coniuinctio, que suele traducirse como «unión»; el codificador canónico, en cambio, cuidadosamente elige el de foedus, es decir, el de «alianza», que en latín está en directa relación etimológica con otro término de indudables resonancias jurídicas: el de fides, «confianza» [...]. La substancia que subyace

en tal diferenciación es clara: el vocablo latino utilizado por el romano hace referencia a la realidad práctica de un fenómeno de resonancias jurídicas pero de implicaciones y esencias fácticas, mientras que la utilización del término *foedus*, cuidadosamente elegida por el legislador canónico, busca resaltar, ya de entrada, el elemento jurídico que rodea y sustenta al matrimonio: la *fides*, que exige el contrapunto del *officium*, configura siempre una relación potencialmente jurídica [...]. Todo ello, ciertamente, nos ubica en una realidad jurídica en la que, junto a la vertiente sacramental, que se quiere inseparable de la contractual, el matrimonio es visto como un contrato, por sui generis que se lo quiera, o incluso como una institución, de dibujo en todo caso, por tanto, necesariamente trazado por el Derecho y por la Ley: la ley de la Iglesia».

Constitucions de Catalunya, 1706. Facsímil de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, editat per Rafael Figueró a Barcelona, 1706, fol. 3.

Ibidem.

«Precisamente el tratado de los Pirineos, que ha sido el acuerdo de paz entre las dos Coronas, que ha traído la paz a Europa, y puesto fin a una guerra larga y cruel, sirve, de un modo especial, como ley fundamental para ambas partes». LEIBNIZ, Gottfried W. Escritos de filosofía jurídica y política. Madrid, Biblioteca Nueva, 2001, p. 292.

Constitucions de Catalunya, 1706. Facsímil de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, editat per Rafael Figueró a Barcelona, 1706, fol. 2.

«[...] éste no serviría de nada, y no hubiera podido cambiar la ley fundamental del Estado y la paz de los Pirineos con una interpretación contraria al texto, a la razón y a toda jurisprudencia. Además, todo el mundo está de acuerdo en que no está en poder del rey el disponer libremente de sus reinos en su testamento.» LEIBNIZ, Gottfried W. Escritos de filosofía jurídica y política. Madrid, Biblioteca Nueva, 2001, p. 297.

«[...] jurídicamente esta posición del Príncipe es indiscutible [...] pero normalmente el buen Rey obrará dentro del ámbito de las leyes que él mismo ha dado o que por su voluntad se mantienen.» MARAVALL, José Antonio. Teoría del Estado en España en el siglo XVII. Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, (2ª edición) 1997, p. 206.

MARAVALL, José Antonio. Estudio de Historia del pensamiento español, «Serie Segunda: La época del Renacimiento». Madrid, Ediciones Cultura Hispánica, 1984, p. 265.

«El federalismo constituyó el intento de resucitar a su

manera aquella España horizontal derrotada en 1714. No hay que olvidar que, con todas sus limitaciones y precariedades, si surge el federalismo es porque el liberalismo gestado en las Cortes de Cádiz no había podido consensuar el discurso nacionalista adecuado a aquel doble concepto acuñado por Felipe V en 1714: el Estado-nación España.» GARCÍA CÁRCCEL, Ricardo. Felipe V y los españoles. Barcelona, Plaza & Janés, 2002, p. 236.

Constitucions de Catalunya, 1706. Facsímil de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, editat per Rafael Figueró a Barcelona, 1706, fol. 5.

«El amor a la augusta familia austríaca era como natural, heredado en tantos años de dominio; y la aversión a la estirpe de Borbón, como concebida desde la cuna.» CASTELLVÍ, Francesc de. Narraciones Históricas, vol.I. Madrid, Fundación Elías de Tejada y Erasmo Pèrcopo, 1998, p. 210.

«Los pueblos obedecían con lentitud, dudaban del éxito y aunque deseaban el dominio austriaco no querían manchar la opinión en su obrar. La consideración de los generales reflectó [...] que el estado de los naturales de Cataluña no se hallaba en el pie que se les había hecho entender[...]; que era muy corto el número de los paisanos con armas; que los más llevaban víveres con abundancia [...]» Ibidem, p. 523.

«No serían dos proyectos de Monarquía, plural y de presunta tradición austracista uno, y centralista borbónico el otro, los que se enfrentaron en la Guerra de Sucesión española, sino dos esquemas de asimilación y ejercicio de un resuelto programa absolutista [...]. El programa de gobierno de Carlos de Austria no se diferencia del de Felipe V por sus sensibilidad "foralista", sino por apoyarse en una facción distinta del mismo estamento aristocrático en el que había decidido sustentarse el antiguo duque de Anjou.» SAN MIGUEL, Enrique. La instauración de la Monarquía Borbónica en España. Madrid, Comunidad de Madrid, Consejería de Educación, 2001, 77.

Per a un estudi detallat dels projectes polítics de tots dos prínceps, vegeu entre altres: SAN MIGUEL, Enrique. La instauración de la Monarquía Borbónica en España. Madrid, Comunidad de Madrid, Consejería de Educación, 2001; LEÓN, Virginia. Entre Austrias y Borbones. El Archiduque Carlos y la monarquía de España (1700-1714). Madrid, Editorial Sigilo, 1993; Carlos VI. El emperador que no pudo ser rey de España, Madrid, Santillana Ediciones Generales, 2003.

Arxiu Històric Municipal de Barcelona (AHMB), Ms. B-57, Relación de la Guerra de Sucesión en Cataluña. Cit. a ALABRÚS, Rosa Maria. Felip V i l'opinió dels catalans.

Als soldats morts per la Pàtria

JOAN SALES

*Entre la boira blava, cortinatge del temps,
sobre el turó d'Ilerda que un vent de mort escombra,
veig un adolescent en creu. La seva ombra
arriba, Pàtria meua, fins als teus quatre extrems.*

*És el germà petit del Rei que allà a la riba
regna, vençut i mort, sobre un poble de morts.
L'han enxampat, com una guineu que enxampen viva,
i com un cuc d'una brasa es retorç.*

*Bah, ¿i què? Cada racó de món té els seus Mandonis.
Cal tot aquest cruixir de tendons, i els rogalls,
perquè els Nerons legislin voltats dels seus Petronis.
Podeu tranquil·lament cobrir-lo de gargalls...*

*Faç verda, com relluus de suors ignorades!
¿Què guaites a orient?
-Enllà del temps que es fon,
sobre un altre turó tres altes creus plantades.
Pel sol que es va aclucant les ombres allargades,
veig la del mig que arriba als quatre extrems del món...-*

JOAN SALES,
Viatge d'un moribund, Poema 92
Ariel, 1952

RENÉ GIRARD I ELS TRASTORNS DE PARELLA

FERRAN PAUNER

Géométries du désir és un recull de set articles de René Girard en què analitza diversos textos literaris protagonitzats per parelles amb problemes. Tots, menys dos –els dedicats a Chrétien de Troyes (1990) i a Shakespeare (2007)–, van ser escrits als anys 60 i constitueixen un bon complement al seu primer llibre –*Mensonge romantique, vérité romanesque*, 1961–, amb el qual va iniciar la formulació de la seva coneguda i controvertida Teoria Mimètica.

La història de la literatura està farcida, en efecte, de relacions amoroses amb problemes, ja sigui en forma de drama, comèdia o tragèdia, que no deixen de ser relacions humanes vulgars i corrents.

De la infinitat de parelles amoroses –estables o ocasionals– que pul·lulen per les pàgines de la història, Girard selecciona:

- Yvan i Laudin, d'*Yvain, le Chevalier au Lion*, de Chrétien de Troyes (1135-1190);
- Paolo i Francesca, de *La Divina Comèdia*, de Dante (1265-1321);
- Romeo i Julieta, de *La tragèdia de Romeo i Julieta*, de W. Shakespeare (1564-1616);
- Fedra i Hipòlit, de *Fedra*, de J. Racine (1639-1699);
- Marianne i Monsieur Climal, de *La vie de Marianne*, de Marivaux (1688-1763).

I n'afegeix, finalment, unes quantes més aparegudes en el segle XX:

- *La Comèdia Humana*, d'André Malraux (1901-1976);
- *Monsieur Jean*, de Roger Vailland (1907-1965);
- *La chute*, d'Albert Camus (1913-1960);
- *La modification*, de Michel Butor (1926);
- *La jalousie*, d'Alain Robbe-Grillet (1922-2008).

Com tothom sap, la parella és, entre totes les constel·lacions humanes possibles, la que està més a prop de l'amor real, de la confusió total i de la fusió de l'àtom. Ens convé, per tant, escoltar amb la màxima atenció qualsevol persona que cregui estar en disposició d'aportar alguna llum nova sobre el tema.

PAOLO I FRANCESCA

La passió amorosa de Paolo i Francesca –els amants adúlter de *La Divina Comèdia*, de Dante– va tenir a principis del segle XIX (època romàntica) un gran èxit popular, perquè els dos joves, amb la seva actitud desenfadada i vital, desafiaven alegrement les lleis humanes i divines i aixecaven, amb les seves úniques forces, un monument a l'individualisme. Els enamorats es lliuren totalment l'un a l'altre en un acte espontani que, aparentment, no està condicionat per res ni per ningú. Des del punt de vista dels protagonistes es tracta d'una acció que afecta i compromet exclusivament la mateixa parella i ningú més.

Aquesta és, almenys, la fantàstica imatge de passió i llibertat que emergeix de la lectura romàntica de la història amorosa de Paolo i Francesca, que, entesa d'aquesta manera, és absolutament contrària a l'esperit que Dante va voler insuflar a *La Divina Comèdia*.

L'empresa amorosa encetada pels dos joves amants pretén, efectivament, projectar sobre el món el mite de Prometeu, però el seu fracàs és total i així ho valora Dante mateix, que els envia tots dos de cap a l'Infern. Aquest fracàs, que de fet és el tema central del text, és precisament el que el lector amb una visió més o menys romàntica de la vida no percep.

La gènesi de la passió entre els dos joves és narrada amb pèls i senyals per la mateixa protagonista, que explica que mentre ella i Paolo llegien junts la novel·la de *Lancelot*, en el moment just de la coneguda escena d'amor entre el cavaller i la reina Ginebra, esposa del rei Artús, van sentir créixer en ells, com per art de màgia, el mateix desig i la mateixa passió que dominava els protagonistes del relat. L'amor prohibit progressa en els seus cors a la mateixa velocitat que avancen ells en la lectura del llibre.

La paraula escrita exerceix sobre la parella una verdadera fascinació i els empeny a actuar en un sentit determinat: a imitar les seves conductes i tractar d'experimentar les mateixes vivències amb la mateixa intensitat.

Per tant, diu Girard, Paolo i Francesca no actuen tant autònomament com ells es pensen. És evident que el llibre fa d'intermediari entre l'amor de Lancelot i Ginebra i el de Paolo i Francesca, i converteix la primera parella en model per la segona. Així, doncs, la seva aventura amorosa, lluny de ser autònoma, està condicionada des del seu principi per uns altres, per dos personatges ficticis als quals ha donat vida literària un poeta.

El lector romàntic i individualista modern, dependent exclusivament de les peripècies amoroses dels personatges, no percep l'important paper que juga la imitació en la relació, perquè ell també creu en la fascinació per l'altre i en les vivències quasi místiques que pot arribar a provocar.

La novel·la de *Lancelot* fa el paper de mitjancer entre la parella formada per Paolo i Francesca i l'amor pur i excels que creuen veure encarnat en Lancelot i Ginebra. Els lectors romàntics de *La Divina Comèdia* són víctimes, al seu torn, de la passió il·lusionada i commovedora de Paolo i Francesca, a pesar de les indicacions de Dante.

Girard tracta sempre de demostrar amb aquests tipus d'exemples que el desig és induït per un altre i que l'individualisme romàntic és mentida, un auto-engany monumental que condueix a l'autodestrucció dels individus. Aquesta veritat es troba –segons ell– àmpliament suggerida, de forma més o menys explícita, en la totalitat de les narracions literàries, escrites o orals, que s'han fet i desfet al llarg de la història i, de forma especialment conscient, a partir de la creació de la novel·la per Chrétien de Troyes (1135-1190).

ROMEO I JULIETA

Els joves protagonistes de Romeo i Julieta constitueixen un altre mite romàntic universalment conegut i acceptat. En les comèdies de Shakespeare tots els amants es consideren l'encarnació de l'amor

autèntic, en el mateix sentit que Paolo i Francesca; és a dir, consideren que es tracta d'un amor que ha brollat màgicament i espontàniament del cor pur dels protagonistes, absolutament lliure de qualsevol contaminació externa.

L'amor és autèntic quan els dos membres de la parella s'interessen exclusivament l'un per l'altre i romanen tots dos indiferents al món i als altres (pares, avis, amics, confessors, etc.). L'amor autèntic no necessita llum ni claror ni accepta cap mena d'intermediari.

Aquest concepte, tan profundament arrelat en l'individualisme modern, vol reivindicar la independència individual respecte al món i els altres. El romanticisme és, justament, això: la creença fanàtica en l'autonomia de l'individu, no solament en relació amb els déus sinó també en relació amb els altres, amb la tradició i amb la història.

Si aquest amor fos realment tan independent com els amants afirmen, se satisfarien mútuament amb la seva sola presència i prescindirien absolutament de tots els altres i fugirien de qualsevol problema. Però en les obres de Shakespeare, en general, i en *Romeo i Julieta*, en particular, succeeix el contrari: l'amor es precipita vers els altres a la caça i captura de problemes. Quan els amants pateixen qualsevol infortuni o tenen algun entrebanc, en lloc de considerar-se els únics responsables o víctimes de la casualitat, es consideren víctimes del món i dels altres (pares tirànics, amics gelosos, etc.)

Això és així perquè l'amor, lluny de tenir el seu origen en els amants mateixos, és suscitat pels altres. A simple vista, Romeo i Julieta semblen, entre tots els amants de Shakespeare, els únics que viuen realment una història d'amor verdader, perquè entre ells dos no existeix cap conflicte ni infidelitat, cap gelosia ni decepció, cap ànsia de poder ni de venjança que pugui pertorbar la seva mútua adoració.

Tant és així que l'autor va haver de buscar fora de la relació de parella un conflicte –la rivalitat familiar entre els Montesco i els Capuleto– per subministrar a l'obra el picant necessari per estalviar al públic el suprem avorriment que comporta una història d'amor sense problemes.

El mite romàntic en què s'ha convertit la història de Romeo i Julieta és, en part, culpa del mateix

Shakespeare, perquè insisteix que la violència de la querella familiar és aliena als enamorats, els quals són presentats com a víctimes innocents d'una disputa ancestral.

La tensió dramàtica de l'obra neix, efectivament, d'elements externs a la pròpia relació de parella, però l'afecta de ple:

*El meu únic amor ha nascut del meu únic odi;
massa aviat l'he vist i massa tard l'he conegut;
monstruós ha estat per mi el seu naixement,
perquè m'obliga a estimar l'enemic abominat.*

(Act.I, Esc.5^a)

L'autor sap que la passió sempre s'intensifica amb els obstacles; per tant, fidel a aquest principi, tractarà d'anar posant dificultats a l'èxit de la relació.

Shakespeare fomenta, per una banda, el mite de l'amor verdader entre Romeo i Julieta, però, per una altra, el nega; va deixant petites marques al llarg de l'obra per tal de mostrar l'altra cara de la vivència amorosa. Al principi de l'obra –només unes hores abans de veure per primera vegada Julieta–, Romeo apareix en escena profundament enamorat de Rosalina, una Capuleto com ell, a qui dedica tota mena de clíxés poètics que, més tard, reutilitzarà, sense manies, en favor de Julieta.

Shakespeare no enganya. Presenta la parella com dos joves snobs i mimètics. Així, per exemple, després del primer bes intercanviat entre tots dos, Julieta exclama, gratament sorpresa: Beseu segons el ritual (act.I, esc.5^a), aplaudint així l'obediència de Romeo a les regles de l'art amatori en voga en aquells temps entre el joves de casa bona de la ciutat de Florència.

Girard creu que el romanticisme, l'individualisme i l'autonomia personal són unes mentides colossals.

ALTRES TRASTORNS DE PARELLA

Després de mirar i analitzar aquests quatre enamorats mundialment famosos, Girard ens invita a prosseguir la visita pel seu museu de parelles amb trastorns.

- Yvan i Laudine són la parella principal de la

novel·la *Yvain, le Chevalier au Lion*, de Chrétien de Troyes. Viuen tots dos en una societat impregnada pels valors de la cavalleria i de l'amor cortès. Esperonats pel desig d'excel·lència, protagonitzen una autèntica història d'amor i odi. Laudine, vídua fa poc per obra i gràcia del mateix Yvan, accepta ser –amb l'espòs encara de cos present– esposa d'Yvan, precisament perquè ha vençut al rival (el marit difunt) en justa batalla.

- Marianne i Monsieur Climal són els protagonistes de la novel·la *La vie de Marianne*. Les peripècies d'aquest duet permeten a Marivaux mostrar als lectors la figura de la 'coqueta' i les estranyes característiques de la seva personalitat amorosa. Es tracta d'una història ambigua en què l'autor descriu una forma subtil i discreta del mal, encarnada, en aquest cas, per la hipòcrita i vanitosa Marianne, una mena de Tartuf femení, que tracta de despertar la passió en Monsieur Climal no per amor, sinó per motius comercials.

El tipus de dona que simbolitza Marianne no és, a pesar de les aparences, el de la dona sensual i apassionada que busca recompenses materials, sinó més aviat el de la freda i calculadora que utilitza els seus encants femenins per obtenir els seus objectius totals. El seu plaer –plaer intens, per cert– neix de la contemplació dels estralls que causen les seves tàctiques i estratègies sobre les pobres víctimes i del càlcul compulsiu dels guanys materials i espirituals que li reporta la gestió de la seva atracció sexual.

Curiosament –subratlla Girard–, la hipocresia d'aquesta heroïna escapa a les crítiques de la gent que l'envolta, perquè mai formula amb claredat –ni a ella mateixa– les seves intencions immorals. Aquesta invulnerabilitat s'estén als lectors de la novel·la, que no comprenen que l'autèntica malvada és ella. Marianne avança decididament per la vida mantenint-se en tot moment convençuda de la seva pròpia virtut. La hipòcrita de Marivaux tracta, molt intel·ligentment, d'enganyar-se primer a si mateixa per tal de poder enganyar millor els altres.

- Finalment, en el darrer capítol del llibre, titulat *Amor i amor propi en la novel·la contemporània*, Girard ens mostra els últims trastorns i falses teràpies acabades d'arribar al museu:

- El sadomasoquisme, en *La Condition humaine*,

d'André Malraux;

- El dandisme, en *Monsieur Jean*, de Roger Vailland;
- El voyeurisme, en *La jalousie* (La gelosia), d'Alain Robbe-Grillet; etc.

A la llum d'aquestes reflexions de Girard es podria afirmar que és, realment, un miracle que els homes i les dones hagin sabut mantenir viva la flama de l'amor al llarg dels temps i conservin encara la il·lusió per formar parella i buscar-se les pessigolles mútuament.

Els terapeutes es veuen actualment obligats a identificar ràpidament els mites amb els quals els seus pacients van arribar a la constitució de la pa-

la singularitat específica de cadascun d'ells, les seves propietats comunes i lleis internes que són, en el fons i segons ell, reflexos de l'autèntica condició humana.

EL DESIG MIMÈTIC

En *Mensonge romantique...* estudia diferents textos de la literatura clàssica occidental –des de Cervantes a Dostoievski– i troba expressada –algunes vegades entre línies i d'altres de manera molt explícita– la profunda veritat de la condició humana: el desig mimètic; la llei que impera en la vida dels homes i

“Girard creu que el romanticisme, l'individualisme i l'autonomia personal són unes mentides colossals.”

rella per tal de tractar de substituir-los dissimuladament per altres més realistes i menys ambiciosos.

La literatura ha donat sempre un reflex bastant exacte dels vertigens quotidians que provoquen, en general, les relacions humanes, i molt particularment les de parella, perquè els escriptors saben descriure de forma més informal la condició humana; sempre han detectat amb facilitat el caràcter mimètic del desig humà.

Aquesta és la peça fonamental de l'anomenada Teoria Mimètica, de Girard, sobre la qual tractarem de fer a continuació, i abans de passar a la sala on s'exhibeix la joia de la corona del Museu de la Parella, una síntesi.

LA TEORIA MIMÈTICA DE RENÉ GIRARD

Girard neix a Avinyó l'any 1923, estudia Història Medieval a l'École des Chartes, a París, i es trasllada als Estats Units l'any 1947, on ensenyarà llengua i literatura franceses a la Universitat d'Indiana i a la John Hopkins. L'any 1961, publica el seu primer llibre –*Mensonge romantique et vérité romanesque*–, en què proposa una nova manera d'aproximar-se als textos literaris, consistent a tractar de descobrir, més enllà de

que ha estat revelada sistemàticament pels escriptors de manera més explícita que per filòsofs i teòlegs.

L'ésser humà té la facultat d'imitar els altres i és gràcies a aquesta aptitud que aprèn a viure, a parlar, a caminar, a pensar i a integrar-se en la cultura d'una comunitat. És el fonament de tota transmissió humana.

Al costat d'aquesta mimesi d'aprenentatge i integració –mimesi positiva, en el llenguatge girardià–, n'hi ha una altra, que ell denomina mimesi de rivalitat, d'apropiació o d'antagonisme, que és negativa. Aquesta última és la que provoca el que ell denomina el desig mimètic, l'origen de tots els nostres mals i conflictes, el protagonista camuflat de la història humana, l'artífex silenciós de tota la violència per enveja, ressentiment i odi hagudes i per haver en el món des que el món és món. L'ésser humà està governat, diu Girard, pel desig mimètic i per la seva violència inherent.

S'acusa habitualment Girard –i no sense raó– d'estar excessivament obsessionat per la presència en la vida dels humans de la mimesi negativa i negligir el paper de la mimesi positiva. Ell es justifica dient que va concebre la seva teoria analitzant precisament novel·les, en les quals sempre es parla de relacions conflictives. Reconeix, tanmateix, que, en les

relacions habituals entre homes i dones, predomina necessàriament la mimesi positiva, perquè, si no fos així, no seria possible l'educació ni la transmissió cultural ni les relacions pacífiques entre la gent.

En qualsevol cas, emperò, creu fonamental denunciar la presència constant i desapercebuda de la mimesi negativa, perquè es tracta d'una autèntica malaltia que en les societats modernes té caràcter de greu pandèmia.

Els homes i les dones –diu Girard– intueixen, per un mecanisme desconegut, que desitjant el mateix objecte que desitja un altre esdevindran, en el cas de posseir-lo, igual que aquell altre que els hi ha indicat l'objecte i aconseguiran així la plenitud de vida que sospiten que existeix en l'altre, perquè en el fons el que realment desitgen els homes i les dones no són els objectes, sinó ser com altres.

És per aquest motiu que qualifica aquesta conducta de malaltia ontològica, perquè es tracta d'un desig de ser, d'un desig metafísic de ser com un altre, de ser realment un altre, d'apropiar-se del seu ésser mitjançant la possessió dels objectes de l'altre. És com si l'home patís un profund sentiment de pobresa ontològica que l'empenyís misteriosament cap a la vida dels altres a través dels objectes que han posseït, o bé imitant les seves maneres, les seves paraules i fins i tot fent seus els seus pensaments i imitant-ne la forma de pensar.

La nota més significativa del desig humà és, segons Girard, que descansa sempre sobre un altre; un altre que ens incita –inconscientment o no– a actuar en una direcció determinada; un altre, que ens fa de model o mitjancer i, molt freqüentment, d'obstacle.

Quan el model es troba a gran distància –física, moral, històrica, etc.– del subjecte i a més és reconegut públicament per ell com a tal, Girard diu que estem davant d'una mediació externa. L'exemple més clar és Amadís de Gaula per a *Don Quixot*.

Quan, en canvi, el model es troba molt a prop del subjecte i actua sobre ell de forma clandestina, Girard parla de mediació interna. Per exemple, els personatges de les novel·les de Dostoievski.

A aquesta segona classe de mediació, hi podríem afegir –encara que no es puguin considerar exacta-

ment com a personatges literaris– la gran majoria de familiars, amics, coneguts i saludats del subjecte, així com molts personatges del món de l'esport o de l'art i tots els personatges de ficció que fan incitadors involuntaris de molts dels seus desitjos metafísics i obsessius.

Els nens en edat escolar –diu Girard– mantenen amb els adults una relació de mediació externa; o sigui, practiquen conscientment la imitació positiva. En canvi, amb els companys d'escola, mantenen una relació de mediació interna; és a dir, s'imiten entre ells, mútuament i recíprocament, sense ser-ne gaire conscients. Amb els seus iguals practiquen la mimesi de rivalitat i antagonisme, la mimesi negativa.

En *Mesonge romantique...* Girard explica com, al llarg de la història, s'ha anat produint un acostament cada vegada més intens entre el model i el subjecte, de forma i manera que cada vegada més els subjectes imiten gent més semblant a ells mateixos i, fins i tot, arriben a prendre com a models individus manifestament inferiors a ells en tots els sentits.

En les societats contemporànies, atapeïdes i trepidants, solitàries i individualistes, indiferenciades i caòtiques, cada vegada més els altres –ja siguin personatges reals, mig somniats o totalment ficticis– poden esdevenir, conscientment o inconscientment, models molt vàlids per a qualsevol indigent metafísic.

La vida moderna pateix de sobredosi de referències per intercanviar i simultaniejar o simplement per usar i llençar. Arriben constantment notícies de gent o personatges que brillen al món amb llum pròpia. Davant els ulls ontològicament famèlics dels ciutadans solitaris, poden semblar realment l'encarnació de la plenitud metafísica: fama, diners, poder, felicitat, glamour, èxit, etc. La profecia de Dostoievski ja fa temps que s'ha complert: Els homes seran déus els uns per als altres.

La teoria moderna de l'autonomia de l'home, afirma Girard, és falsa. L'individualisme és una mentida formidable i han estat precisament els novel·listes, dramaturgs i poetes els que han mostrat al món el catàleg complet dels trucs i trampes del desig. No hi ha novel·la sense desig ni desig

sense rivalitat, ni rivalitat sense conflicte ni conflicte sense violència.

Aquest serà el segon esglauó de la teoria de Girard: la violència.

RIVALITAT I VIOLÈNCIA

En les obres de Shakespeare apareixen amb freqüència dos individus que ho comparteixen tot, que se senten fortament units, que són com germans (Els dos amics de Verona). Un dia, casualment i al mateix temps, s'enamoren de la mateixa dama, perquè un dels dos ha fet el primer pas mostrant davant de l'altre un gran entusiasme per la senyora en qüestió i, sense saber-ho, ha posat en valor davant els ulls de l'amic l'objecte (amb perdó!) del seu desig, fins al punt de despertar-li un intens interès per ella.

Tu l'estimes, perquè saps que jo l'estimo, diu un enamorat en els *Sonets* de Shakespeare.

L'entusiasme que el primer enamorat ha contagiado involuntàriament al segon revalorat automàticament la importància de la dama als ulls del primer i, a cada seqüència d'aquesta història d'amor a quatre mans, tots dos es retroalimentaran mútuament en la seva passió i ben aviat estaran tan absolutament convençuts de l'autèntic valor de la dama que cap dels dos estarà disposat a renunciar en benefici de l'altre a la felicitat física i espiritual que l'espera al final del camí.

I així és com un dia descobreixen tots dos, amb sorpresa i horror, que són, al mateix temps, amics i enemics; amics, perquè donarien realment la vida l'un per l'altre; i rivals, perquè estan disposats a lluitar fins a les últimes conseqüències per aconseguir l'objecte de la seva passió. I esclata el conflicte. I amb el conflicte, la violència.

A aquestes altures de la pel·lícula –segona dècada del segle XXI d. de C.–, tothom sap que la rivalitat és la sal de la vida; els conflictes, el pa nostre de cada dia; i l'amor, el bé més desitjat. Però continua essent realment un misteri la presència constant a tot arreu de tanta violència.

La paraula rivalitat ve de rival, que ve, al seu torn, del llatí rivale, que significava habitant de l'al-

tra riba; és a dir, el rival no cal anar a buscar-lo gaire lluny: és el nostre veí del davant. Conflicte procedeix també d'una paraula llatina –*conflictum*–, que vol dir topada. La conclusió d'aquestes dues minúscules metàfores que ens ofereix gratuïtament l'etimologia és que, malgrat que estiguin separats per un riu, la topada física dels dos veïns serà, tard o d'hora, inevitable.

Quan dos homes lluiten per la mateixa dama (una altra metàfora), el primer obstacle amb què es troben tots dos és justament l'altre. Com a conseqüència d'aquest fet, encetaran un delicat pas a deux mimètic, recíproc i progressiu, que els convertirà en dos éssers cada vegada més semblants, perquè tots dos persegueixen el mateix objecte, tenen un mateix rival (l'altre) i utilitzen la mateixa estratègia. Tantes similituds serà font d'indiferenciació entre ells, cosa que els obligarà automàticament a diferenciar-se l'un de l'altre, per cridar individualment l'atenció de l'aimada –potser fent saltironets cada vegada més arriscats– que mira espantada, des de la seva finestra, el grotesc espectacle sense saber encara quina carta quedar-se.

Atordits i atribolats pel fragor de la batalla, no s'adonaran que el valor de l'objecte que ha originat el conflicte va minvant en favor del desig de victòria sobre el rival, desig que acabarà finalment convertint-se en l'autèntic objecte de la disputa relegant la dama a un segon terme.

L'objectiu de la contesa és la victòria sobre el contrari, l'eliminació de l'objecte que s'interposa entre el subjecte i el desig. Si al principi tots dos volien posseir la dama, ara tots dos el que volen és destruir el rival.

És així –segons Girard– com comença l'antiga i molt coneguda cadena perversa de desig, competitivitat, rivalitat, revenja, venjança i mort que caracteritza la història de l'home. Aquest, i no cap altre, seria el motiu de l'estranya i curiosa inclinació dels humans, des que el món és món, a entrar en col·lisió els uns amb els altres.

De vegades és a causa de dames, princeses i altres objectes més o menys abstractes; i de vegades a causa d'objectes més tangibles i concrets –als quals Girard, per cert, no presta gaire atenció–, com per

exemple els de caràcter geopolític, com l'aigua, les matèries primeres, les sortides al mar, etc., en què el profund encant del desig es manifesta en tota la seva magnificència, perquè atorguen al vencedor, a més dels plaers metafísics de la victòria, autonomia, llibertat i autèntic poder sobre els altres.

En qualsevol cas, els conflictes entre dos provoquen sempre, per petits que siguin, una determinada dosi de violència i, a pesar que els problemes acostumen a néixer en l'àmbit estrictament individual, l'arrossegament mimètic típic d'aquesta mena de fenòmens fa créixer la violència de forma exponencial i la propaga per vibració fins a l'últim racó de la societat, i desencadena una crisi que pot ser l'inici de la destrucció d'individus i aniquilació total de la comunitat.

LES CRISIS

En qualsevol societat, la suma de conflictes individuals, simultanis i entrecreuat, generats per les diverses rivalitats mimètiques personals, trepidants i mutants, que pul·lulen sense control per l'ambient, condueixen inevitablement a la crisi social i amenacen greument la cohesió del grup i la seva supervivència.

Per a René Girard, una llei de guerra i de violència regeix secretament, des del principi dels temps, les relacions humanes i amenaça constantment la vida dels pobles, perquè les crisis són fenòmens socials que ataquen directament els fonaments de les comunitats posant en qüestió la legitimitat de les seves institucions, la validesa del seu ordre jeràrquic, el conjunt dels seus valors, dels seus ritus, les seves prohibicions, els seus rols, etc. Amenaça la totalitat de la seva cultura i la supervivència física de la comunitat.

Quan una societat –encara que només estigui constituïda per dos individus– pateix una crisi, els seus integrants entren en estat de neguit i confusió, la jerarquia s'enfonsa, la indiferenciació s'imposa, els contorns s'esborren, el respecte s'esfuma i el frenesí esclata.

Quan el rei fa de bufó, el mestre de pervertidor, el metge de botxí, el descregut de bisbe i el bisbe de

banquer, es pot afirmar, sense cap mena de dubte, que alguna cosa no funciona en aquella tribu.

El foc creuat d'interessos i rivalitats individuals en el si de qualsevol comunitat contamina absolutament tots els seus membres i genera violència, odi i bogeria. La història de la humanitat és la història d'aquestes crisis, que s'han anat encenent i apagant al llarg de totes les èpoques per tots els racons del món deixant sempre, darrere seu, un paisatge desolador de dolor, tristesa i mort.

De qualsevol comunitat actual –minúscula o majúscula–, sòlidament estructurada i en pau amb si mateixa, podríem afirmar sense por d'equivocar-nos que acaba de sobreviure fa poc a alguna crisi, més o menys profunda, més o menys violenta, que deixada anar de la mà de Déu i portada als extrems hauria pogut representar l'extinció definitiva del grup.

LES VÍCTIMES PROPICIATÒRIES

Totes les comunitats arcaiques, segons Girard, han utilitzat el mateix antídoto per lluitar contra les crisis: el sacrifici d'una víctima expiatòria. Aquesta va ser la manera que van trobar per frenar, encara que fos temporalment, els seus efectes devastadors. Aquest fenomen tan conegut –el procés de victimització i sacrifici– estaria, segons Girard, en l'origen de la cultura i de la religió, tema aquest que ocupa l'epicentre del seu segon llibre –*La Violence et le Sacré*–, un important assaig farcit de lectures de mites, tragèdies i llibres d'antropologia.

La fabricació i sacrifici de bocs emissaris és una brillant idea dels homes arcaics per controlar, en el si de les societats, les escalades mimètiques de violència a causa del contagi generalitzat per l'intercanvi recíproc i interminable de rèpliques i contra-rèpliques violentes.

El procés de victimització és molt fàcil d'explicar, almenys de forma caricaturesca.

Davant una crisi, la pregunta que es planteja la gent és sempre la mateixa: qui en té la culpa? Per tant és vital identificar i localitzar el culpable. Després de pensar i buscar col·lectivament un sospitós, la gent es decanta sempre per un individu concret,

preferentment foraster, una mica estrany i, si és possible, amb algun defecte físic important. Se'l carrega falsament de totes les iniquitats i degradacions morals possibles i s'arriba a la conclusió que és més que probable que el personatge en qüestió sigui, efectivament, el culpable; i que, per tant, la presència en el si de la comunitat és el desencadenant de la crisi i de totes les desgràcies que afecten la comunitat.

Acte seguit, es celebra un solemne ritual en el que la víctima és sacrificada en presència de tota la comunitat. El malefici queda automàticament desactivat i la pau torna misteriosament al grup. Mort el gos, morta la ràbia.

La víctima, una vegada sacrificada, es converteix sorprenentment en una figura sagrada, perquè la seva mort ha tingut la prodigiosa facultat de fer que tornés a regnar la pau en la comunitat engendrant un nou ordre comunitari, encara que només sigui de forma provisional. Es produeix així la sacralització de la víctima i es commemora periòdicament l'acte del sacrifici amb un ritual que vol ser la repetició de l'esdeveniment original.

Aquesta és la trista història del boc emissari i aquest –segons Girard– el punt inicial de la gènesi de la religió arcaica i de tota cultura.

Convé no oblidar aquí, per tal de no perdre de vista el fil conductor que anima aquest escrit, que la parella no deixa de ser una minúscula comunitat o tribu de només dos individus que, quan entra en crisi, els seus integrants busquen també, cadascú per la seva banda, un culpable per ser sacrificat al més aviat possible, encara que només sigui imaginativament. En aquest cas, emperò, el casting se simplifica molt, perquè no cal que el culpable sigui pròpiament foraster, i s'agilitza així el procés d'identificació.

LA REVELACIÓ DE LES SAGRADES ESCRIPTURES

Després de la lectura massiva de mites i estudis d'antropologia, Girard es llença de cap a les profunditats de la Bíblia.

En *Des choses cachées depuis la fondation du monde*, afirma que és justament en l'Antic Testament i en els Evangelis on apareix, per primera vegada, clarament formulat, el fenomen de la rivalitat mimètica i la denúncia explícita del mecanisme pervers del procés victimari.

Els Evangelis –diu Girard– es consideren habitualment com una narració mítica més, en què un déu-víctima és linxat per una multitud unànime, un esdeveniment que els cristians han seguit commemorant al llarg dels temps mitjançant el sacrifici ritual –simbòlic en aquest cas– de la missa.

El paral·lelisme és, a simple vista, perfecte i podria ser fàcilment equiparat a moltes narracions mítiques d'altres èpoques i altres regions del món. Però hi ha un petit detall que ho impedeix. En la *Bíblia* la víctima és presentada sempre com a innocent del crim de què l'acusen, i aquesta innocència és proclamada explícitament en el text, tant per boca del narrador com per la víctima mateixa quan té l'oportunitat de parlar en primera persona. Tots dos –narrador i víctima– clamen per la seva innocència.

Per a Girard aquesta és una diferència fonamental, perquè segons ell la cultura humana reposa, per una banda, sobre l'assassinat d'una víctima innocent que ha estat injustament considerada com a culpable i, per l'altra, sobre la mentida mantinguda al llarg dels temps pels assassins que tracten d'ocultar el seu assassinat.

El mite està construït sobre la mentida de la culpabilitat de la víctima. En les narracions mítiques s'expliquen fets reals, no inventats, però sempre des del punt de vista dels vencedors, dels perseguïdors, dels assassins.

L'Antic Testament –diu Girard– afirma la innocència de la víctima (Abel, Josep, Job, etc.). Amb aquest original i sorprenent punt de vista, les Sagrades Escripures introdueixen per primera vegada en el si de la comunitat humana el germen destructor de l'ordre establert des de l'Antiguitat, ordre que descansa sobre la violència i el sacrifici d'un fals culpable. La *Bíblia* denuncia la fundació d'un ordre social sobre l'assassinat d'una víctima innocent i la mentida que l'acompanya, que seran descrits a la perfecció, més tard, en la narració de la Passió.

Els Evangelis van desvelar, des de fa més de dos mil anys, la mentida que amaga el sacrifici de víctimes innocents i va proclamar la necessitat de renunciar radicalment a la violència i a la mentida.

El cristianisme contradia així, de cop, tots els mites. La víctima propiciatòria és innocent. Són els altres els que la fan culpable. El cristianisme ha exaltat sempre l'individu que resisteix el contagi mimètic dels altres en el procés victimari.

El text bíblic ha actuat, segons Girard, com el ferment que ha provocat la descomposició de l'ordre emanat del sacrifici. Els hebreus –diu– eren conscients de la singularitat de la seva tradició religiosa: La meua boca pronunciarà paràboles, proclamarà coses amagades des de la creació (Mateu, 13, 34-35).

UN PARÈNTESI OBLIGAT

Girard, que s'autodefineix com a antropòleg de la religió, ha estat menystingut sistemàticament per una part important de la comunitat científica, no tant a causa del caràcter intuïtiu de les seves tesis com per la personal apologia, implícita i explícita, del cristianisme en la seva obra.

El conjunt de les seves teories són presentades per ell mateix –com no podria ser d'una altra manera– com a hipòtesis que no admeten una demostració experimental senzilla. De moment, per tant, no tenen més valor que el de simples propostes que exigeixen més temps, més metodologia i més investigacions.

Girard, que pertany a l'Académie Française, exposa les seves idees en una prosa elegant, ambigua i intimidadora, seguint sempre un fil conductor invisible, discontinu i recargolat, de vegades molt brillant i de vegades deliberadament confós.

Les seves teories han estat valorades positivament per molts experts a causa del seu gran poder explicatiu i pels seus esclats de llum sobre determinats textos, però la seva obra suscita molts dubtes i desconfiances en treure conclusions precipitades i molt radicals. Per altra banda, la seva personalitat –polèmica, prepotent i apocalíptica– no facilita gens un debat seriós sobre el tema.

Tancat el parèntesi Girard, ens dirigirem, abans de finalitzar la nostra visita al museu, a la sala que acull entre penombres el quadre silenciós de Fedra.

FEDRA O L'ENCARNACIÓ DE LA TRAGÈDIA

En l'article dedicat a Racine (*Racine, poeta de la glòria*) hi podem trobar una profunda i curiosa identificació de Racine amb la figura de Fedra i, potser, una altra de Girard amb Racine.

Conegut com el poeta de la passió i de la concupiscència, Jean Racine ha de ser considerat també com el poeta de la debilitat humana. En les seves tragèdies apareixen freqüentment els matisos més secrets i ambigus del desig i abunden les representacions de profundes crisis provocades per passions llargament refrenades que acaben esclatant furiosament.

Sempre s'ha considerat que la capacitat de Racine per pintar la volcànica passió femenina havia d'estar suportada forçosament per una experiència directa. La seva biografia sembla confirmar l'existència d'un període de la seva joventut en què estava molt abocat als plaers del sentits i a apassionades relacions amb representants del sexe contrari.

En cada època i en cada societat hi ha sempre alguna cosa –molt subtil i etèria– que eleva els homes i les dones que la posseeixen per sobre dels altres i esdevenen misteriosament realitats molt desitjables. Pot tractar-se, per exemple, de la fama, l'honor, l'heroisme, la sang, la bellesa, el glamour, el poder, la intel·ligència, el talent o qualsevol altra cosa que provoqui un fort impacte entre la gent.

En l'època de Racine aquesta cosa vaga i imprecisa era la *gloire*. La *gloire* atorgava un estatus individual superior, una aurèola permanent quasi celestial. El que tenia *gloire* estava per sobre dels altres, però no tan lluny per quedar fora de l'abast de les seves mirades, perquè sense mirades no hi ha glòria que valgui, sinó només pols i silenci.

Si la *gloire* era en temps de Racine el valor més excels, l'amour era la passió per excel·lència. Contra l'amour –ja ho sabem– no hi ha raó que valgui, perquè l'amour és fruit d'una fatalitat ineluctable, d'una casualitat divina que proporciona a les vícti-

mes elegides les més fortes emocions i els desordres psicològics més inoblidables. I la gelosia –fruit fatal de la passió amorosa– prefereix paradoxalment la mort de l'ésser amat abans que veure'l entre els braços d'un altre o una altra.

El conflicte tràgic dels amants de Racine davant un obstacle insalvable és el dubte violent i absurd entre l'amor i l'odi. Dos extrems que diuen els experts que, de vegades, es toquen.

Jean Racine (1639-1699) és autor d'una obra poètica i teatral universalment reconeguda (*Andròmaca*, *Britannicus*, *Berenice*, *Ifigénia*, etc.). Va créixer en el

“El text bíblic ha actuat, segons Girard, com el ferment que ha provocat la descomposició de l'ordre emanat del sacrifici.”

si d'una família jansenista i va ser educat a l'Escola de Port-Royal. Coherent amb la seva formació, va sentir, des de molt jove, un pessimisme profund amb relació a la naturalesa de l'home, que considerava una dèbil criatura víctima de les passions, un ésser miserable totalment perdut sense l'ajut de Déu.

Però va tenir també, durant la seva joventut, una època alegre i divertida durant la qual es va enfrontar als seus antics mestres de Port-Royal, contra els quals va escriure irreverents pamflets, i va viure desenfrenades aventures amoroses amb atractives i esbojarrades actrius de la faràndula teatral. Més tard, però, es va reintegrar al ramat i va iniciar un procés de reconciliació amb els seus antics mestres, i va recuperar així el seu pessimisme inicial.

Immers en la profunda crisi espiritual prèvia, va escriure *Fedra*, la seva darrera obra. En el prefaci anunciava al seu públic que amb aquesta obra volia pintar les passions humanes en tota la seva cruesa per demostrar al món els terribles desordres que poden arribar a causar en els éssers humans.

L'argument de Fedra és el següent:

Hipòlit, fill de Teseu, rei d'Atenes, i d'Antíope, reina de les Amazones, anuncia al seu confident que té la intenció de deixar la ciutat (Trecena, al Peloponès) a causa del seu amor per Arícia, hereva d'un clan enemic de Teseu.

Per la seva banda, Fedra, segona dona de Teseu, confessa a Eunone, la seva vella dida, la incontrollable passió que sent per Hipòlit, el seu fillastre. Aquest amor l'avergonyeix fins a tal punt que pensa, impotent, a matar-se.

Mentrestant, la jove Arícia confia a la seva serventa que està efectivament enamorada d'Hipòlit i que aquest amor és fidelment correspost.

De sobte, arriba a la ciutat la notícia que Teseu, el rei, ha mort en una batalla llunyana i, automàticament, s'inicia a Trecena una sorda batalla per succeir el rei. Hi ha tres candidats: Hipòlit, Fedra (que té un fill d'un matrimoni anterior) i el clan d'Arícia.

Fedra, sense deixar de pensar en la possibilitat d'obtenir el poder pel seu fill, es dirigeix a Hipòlit, instigada per Eunone, i li confessa obertament la seva passió. Hipòlit, horroritzat, la rebutja, i Fedra, desesperada davant la fredor del seu amat, torna a enfonsar-se en una foscor plena de pensaments suïcides.

Notícies recents informen, emperò, que Teseu no és mort, que ha aparegut viu a l'Èpiro i que està de tornada cap a Trecena.

Quan hi arriba el sorprèn l'ambient tens i crispat que troba a palau: Hipòlit defuig la seva madrastra; Fedra viu una profunda depressió.

Eunone, que tem seriosament per la vida de Fedra, informa falsament a Teseu que Hipòlit ha intentat, durant la seva absència, seduir Fedra. Teseu, violent i iracund, desterra Hipòlit i demana al déu Neptú que el mati.

Quan Fedra, penedida de la calúnnia ordida, es dirigeix a demanar clemència pel seu fillastre, Teseu li diu que Hipòlit ha al·legat en defensa pròpia el seu profund amor per Arícia. Fedra, que creia Hipòlit incapaç de sentir amor per cap dona, decideix en aquell moment condemnar-lo amb el seu silenci.

Hipòlit prepara la fugida i promet a Arícia que es casarà amb ella tot just sigui fora de la ciutat. Teseu, que té dubtes sobre la culpabilitat del seu fill,

decideix parlar amb Arícia, a qui Hipòlit li ha demanat que no expliqui res de la conducta de Fedra per respecte al seu pare. Teseu no aconsegueix esbrinar res, però ella insisteix una vegada i una altra que està equivocada, perquè Hipòlit és totalment innocent.

Mentrestant, Eunone se suïcida després de ser expulsada de palau i culpada per Fedra pel fatal error del seu consell.

De sobte, arriba la notícia de la mort d'Hipòlit: s'ha estavellat contra les roques fugint d'un monstre marí (Neptú), que muntat sobre una ona gegant el mata.

Fedra, desesperada, corre a confessar tota la veritat a Teseu després d'haver ingerit un verí. Un cop ha parlat, es desploma a terra i mor. Teseu decideix adoptar com a filla Arícia.

Racine va voler mostrar una Fedra culpable i humanament commovedora, víctima, per una banda, del desig, la vanitat, l'orgull i la concupiscència del món i, per una altra, profundament terroritzada per la culpa, el pecat i la vergonya.

L'esposa de Teseu ja havia aconseguit la glòria abans que la passió per Hipòlit la dominés. Fedra ho era tot en el món, però desitja Hipòlit, que, en canvi, no desitja res i es mostra indiferent al desig: en especial, al desig de Fedra. I aquesta indiferència encén encara més el cor de Fedra, perquè la indiferència és ella mateixa un signe de glòria, d'autonomia, un senyal que no es desitja res, perquè res no es necessita.

Segons Girard, entre la indiferència d'Hipòlit i el desig de Fedra s'estableix una relació explosiva, perquè és justament la glòria específica d'Hipòlit la que somnia l'heroïna. Vol fer seva aquesta indiferència que se li apareix als seus ulls amb una resplendor desconeguda. Fedra vol ser-ho tot: la primera entre els que rivalitzen per la gloire i la primera entre els indiferents al desig.

L'autonomia i superioritat que mostra Hipòlit en el pla espiritual és, als ulls de Fedra, total; i és precisament això el que la fereix, l'excita i la converteix en la seva esclava.

Desitjar apassionadament un ésser és reconèixer-li una glòria superior; i no sentir-se correspost, és patir la més cruel de les humiliacions. En les relacions de parella habituals, cal, d'alguna manera, un

reconeixement recíproc de les respectives gloires, per petites que siguin. En les tragèdies de Racine, emperò, les relacions de parelles acostumen a estar totalment subordinades al desig no recíproc.

Després d'escriure als trenta-set anys aquesta obra, Racine va canviar absolutament de vida. Va abandonar el teatre —ja només escriuria dues tragèdies, de tema bíblic, per encàrrec d'un orde religiós—, es va casar, va fundar una família i va tenir set fills. Va ignorar la saviesa antiga dels clàssics, va tornar a abraçar l'Antic Testament i es va refugiar a prop de Port Royal, aferrat cada vegada més a la seva antiga fe jansenista. Va morir als seixanta anys.

Aquest silenci sobtat de l'autor als trenta-set anys recorda al refús tràgic, radical, de la pròpia Fedra al final de l'obra. Potser Racine va tractar, com diu Girard, d'exorcitzar-se per sempre més del món de la concupiscència i del dimoni de l'inautèntic amb aquesta tragèdia, perquè sembla com si s'hagués produït simultàniament, en l'heroïna i en el seu autor, una revelació consistent a mostrar la gran mentida que s'amaga sota la passió alimentada pel desig.

Segons Girard, és l'experiència del desig i de la vergonya la que enfonsa Fedra en un mar de culpa i solitud, i la que la condueix fora del món. Potser Racine pensava el mateix o potser pensava alguna cosa molt més complexa, perquè la Fedra que va crear encarna tràgicament tant el desig com el refús del món, tots dos viscuts per l'heroïna de forma radical, esperançada, violenta i desesperada al mateix temps.

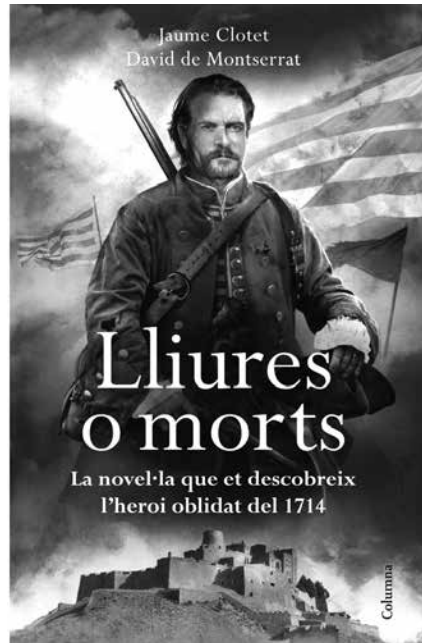
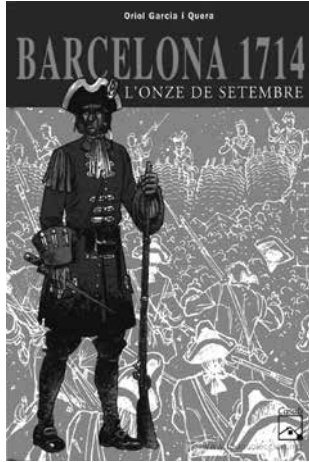
BIBLIOGRAFIA DE RENÉ GIRARD*:

- *Mensonge romantique et vérité romanesque*. Ed. Grasset. París, 1961.
- *Dostoievski: du double à l'unité*. Ed. Plon. París, 1963.
- *La violence et le sacré*. Ed. Grasset. París, 1972.
- *Critique dans un souterrain*. Ed. L'Age d'Homme. Lausana, 1976.
- *To double business bound: Essays on Literature, Mimesis and Anthropology*. The Johns Hopkins University Press. Baltimore, 1978.
- *Des choses cachées depuis la fondation du monde*. Ed. Grasset. París, 1978.

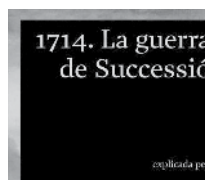
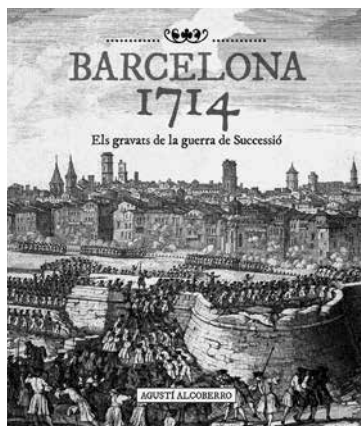
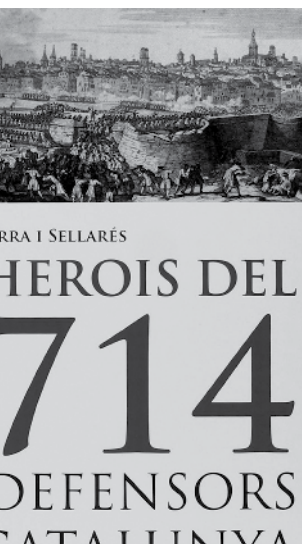
- *Le bouc émissaire*. Ed. Grasset. París, 1982.
- *La route antique des hommes pervers*. Ed. Grasset. París, 1985.
- *A Theater of Envy: William Shakespeare*. Oxford University Press. Nova York, 1991.
- *Quand ces choses commenceront... Entretiens avec Michel Treguer*. Ed. Arléa. París, 1994.
- *Je vois Satan tomber comme l'éclair*. Ed. Grasset. París, 1999
- *Celui par qui le scandale arrive*. Ed. Desclée de Brouwer. París, 2001.
- *La voix méconnue du réel. Une théorie des mythes archaïques et modernes*. Ed. Bernard Grasset. París, 2002.
- *Les Origens de la culture. Entretiens avec Pierpaolo Antonello et Joao Cezar de Castro Rocha*. Ed. Desclée de Brouwer. Bilbao, 2004.
- *Politiques de Caïn. En dialogue avec René Girard*. Domenica Mazzu, collectif. Ed. Desclée de Brouwer. Bilbao, 2004.
- *Achever Clausewitz. Entretiens avec Benoît Chantre*. Carnets Nord. París, 2007.
- *Eating disorders and mimetic desire*. Éd. de L'Herne. París, 2008.

* Existeix edició en castellà de pràcticament totes les obres.

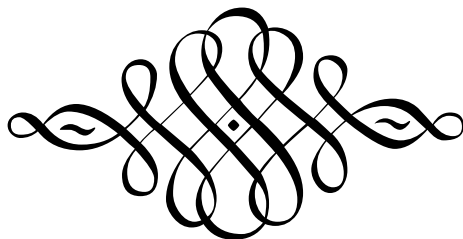
L'any 1990, un grup d'estudiosos de l'obra de Girard va fundar el Colloquium on Violence and Religion (COV&R) amb l'objectiu d'"explorar, criticar i desenvolupar el model mimètic de la relació entre violència i religió en la gènesi i desenvolupament de la cultura": www.uibk.ac.at/theo/co-ver/girard

Us oferim una selecció de publicacions que van des del llibre d'història al còmic, passant per la novel·la. És un mostra, no exhaustiva, de com el món editorial reflexa el moment que viu el nostre país. Un moment històric que té el tricentenari de 1714 i el procés de transició nacional com a principals protagonistes.

NOTÍCIA DE LLIBRES

Lliures o morts

D. de Montserrat i J. Clotet
Columna Edicions

Entrat el segle XVIII, Ermengol Amill, mestre d'escola, s'implica de gairell a la Guerra de Successió. Amb l'únic objectiu de viure tranquil·lament amb la seva família a l'Empordà després d'abandonar el seu Pirineu natal, un gir inesperat en el seu destí el duu a lluitar sense descans per defensar a ultrança la nació catalana abandonada a la seva dissort. Amill encarna amb la seva resistència la peça d'escacs en què s'ha convertit Catalunya en el gran tauler europeu.

Amb la Guerra de Successió com a escenari de fons, amor, venjança, traïció, hipocresia, desconsol, coratge i amistat conviuen entre la vida d'aquest heroi involuntari i l'alta política que remou els fonaments del Vell Continent. La narració, recolzada sobre una gran quantitat d'informació rigorosament històrica, passa dels camps de batalla a les cancelleries europees per oferir

els dos punts de vista d'aquesta història: el d'un home en una Catalunya que descobreix d'una manera lacerant que quan no hi ha amics ni enemics sinó interessos, la llibertat té un preu; i el dels grans poders que acabaran decidint el futur d'Europa i les seves nacions.

Victus

Albert Sánchez Piñol
La Campana

Victus és una novel·la històrica que ens narra la guerra de Successió espanyola, un conflicte que pot considerar-se la primera de les conteses mundials i que s'acaba l'11 de setembre del 1714 amb l'apocalíptic assalt a Barcelona. També és la tragèdia d'en Martí Zuviría, un jove barceloní, alumne avantatjat del marquès de Vauban, que es converteix en un geni de l'enginyeria militar.

Es també una obra sobre la Barcelona irreductible del 1714, que va sofrir un setge desigual de tretze mesos i el bombardeig

de més de trenta mil projectils.

Victus posa en qüestió les versions oficials de tots dos bàndols i cedeix la paraula als autèntics protagonistes de la història, des de la figura immensa d'en Villarroel, el general que va defensar la capital catalana amb llàgrimes als ulls, fins als civils i soldats anònims de totes les nacions que van lluitar a un costat i l'altre de les muralles.

1714. El setge de Barcelona.

Guillem H. Pongiluppi
i F. Xavier Hernández Cardona
Angle Editorial

La guerra de Successió va enfrontar els països que, després de la mort de Carles II, acceptaven Felip d'Anjou com a nou rei d'Espanya i els que volien que ho fos l'arxiduc Carles, entre els quals Catalunya, Portugal, Àustria i Gran Bretanya.

Entre 1702 i 1714 Catalunya defensarà les seves llibertats polítiques tradicionals i una manera d'entendre el govern més

oberta i avançada, com corresponia a un país que s'estava modernitzant; i s'oposava a la monarquia absolutista borbònica, que mantenia els privilegis dels nobles i l'església i que frenava el desenvolupament de les forces productives.

Per raons d'estratègia internacional els diversos països aliats abandonen les armes i des de 1712 Catalunya queda sola en la defensa dels seus drets. La superioritat de l'exèrcit borbònic acaba posant setge a Barcelona i el llibre mostra com, en poc temps, els catalans organitzen un exèrcit extraordinari, que és capaç de defensar heroicament cada pam del territori.

Les magnífiques il·lustracions de Guillem H. Pongiluppi mostren amb gran detall l'organització i la dotació dels exèrcits, les tàctiques de guerra del moment i el desenvolupament del setge fins a la capitulació final de Barcelona. Eren les tres de la tarda de l'11 de setembre de 1714.

1714

Alfred Bosch

Editorial Columna

Quasi tot bon català sap que va passar l'11 de setembre de 1714 a Barcelona, i les conseqüències polítiques que se'n derivaren. Ara bé, no tothom en sap les causes i molt menys les circumstàncies que van envoltar aquell fet. Alfred Bosch ha escrit una novel·la històrica basada en les aventures i desventures del jove anglès,

Jonh Sinclair, personatge típic de l'època barroca. No és un tractat històric científic, està clar, però segurament ens hi aproparà.

En un extens relat cronològic dels equilibris polítics de l'Europa del segle XVIII, en que es situa la Guerra de Successió, l'autor hi destaca dos protagonistes, el propi Sinclair i la ciutat de Barcelona, ambdós subjectes, amb interessos paral·lels, acaben unint els seus destins.

Alfred Bosch barreja personatges històrics reals amb altres purament ficticis, per explicar al lector unes condicions polítiques i el clima social en que es desenvolupen els fets. Un home que passa de la joventut a la maduresa i de la frivolitat al compromís, una ciutat que reafirma la seva identitat i una gent que canvia el seu concepte de súbdit pel de ciutadà.

Barcelona 1714: els gravats de la guerra de Successió.

Agustí Alcoberro

Efadós

Ens trobem davant d'un llibre excepcional, tant pel seu contingut intel·lectual com per la seva qualitat formal. Agustí Alcoberro, doctor i professor d'Història Moderna a la Universitat de Barcelona, ens presenta una obra cabdal per a una efemèride històrica: la commemoració del 300 aniversari del final de la guerra de Successió, amb la caiguda de la ciutat de Barcelona l'11 de setembre del 1714.

Agustí Alcoberro ha creat l'estructura i els textos del llibre a partir de la selecció dels documents que han realitzat des de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona. El llibre estructurat en set capítols conté més de noranta gravats, plànols i dibuixos originals i una documentació completa i acurada que ens ajudaran a conèixer i a comprendre amb rigor històric i caràcter divulgatiu els diversos setges que va patir la ciutat entre 1697 i el 1714, així com la vida dels barcelonins i dels seus governants al llarg d'aquells anys i que, com a conseqüència de l'ocupació i la repressió final de les tropes borbòniques, va modificar els estatus i els drets històrics del poble de Catalunya, amb el decret de Nova Planta del 1716.

El resultat final és una obra única i imprescindible de la bibliografia de la història Moderna de Catalunya, per la seva vàlua històrica i innovació en la presentació gràfica, ja que ens aproxima d'una manera diferent a la guerra de Successió i als seus efectes a la ciutat de Barcelona.

Els herois del 1714.

Els defensors de Catalunya.

Francesc Serra

Editorial Base

En aquesta magna obra, Francesc Serra rescata de l'anonimat els veritables herois del 1714, els quals, amb noms i cognoms, ens parlen de com varen lluitar en una guerra decisiva per al futur

de la nació. Un conflicte en què els catalans, abandonats per les potències internacionals, varen continuar sols la lluita, conscients del que comportaria la rendició.

L'historiador Francesc Serra, especialista en aquest període, ens presenta el resultat de les seves darreres investigacions, amb moltes informacions encara inèdites. Més d'un centenar de biografies dels lluitadors per les llibertats nacionals en contra de la política centralitzadora de Felip V, el primer Borbó de la Monarquia Hispànica. Per les pàgines del llibre desfilen vides extraordinàries, algunes de patriotes que el temps havia relegat a l'oblit.

L'obra dignifica la memòria de tots aquells catalans que fa 300 anys varen lluitar per defensar les llibertats del país. Tres segles després, encara en plena ofensiva contra la nació catalana pels hereus dels que varen voler esborrar Catalunya del mapa, cal tenir ben present la perseverança i l'esforç de tots aquests herois del 1714 que varen defensar Catalunya fins a les últimes conseqüències.

1714. La guerra de Successió
J. Albareda i J. Esculies
Editorial Pòrtic

En format d'entrevista, un historiador del prestigi de Joaquim Albareda explica els fets essencials i els menys coneguts de la guerra que va fer perdre a Catalunya tots els drets nacionals, a més de fer-la entrar en

una profunda crisi econòmica i d'identitat. Fraccionat per capítols que segueixen el curs de la guerra, aprenem el perquè del conflicte, la internacionalització de la guerra amb l'aparició de grans potències com Anglaterra, l'Imperi germànic o França, entre d'altres, el canvi de rumb que va comportar la mort de l'emperador i el destí tràgic inevitable dels catalans, abocats a defensar una causa perduda. També es dedica un episodi a comentar el Decret de Nova Planta i les conseqüències de la seva implantació. Com tots els llibres de la col·lecció, es complementa amb un apèndix amb rutes pels indrets «històrics».

Altres llibres de Joaquim Albareda relacionats amb el mateix tema:

- **Constitucions, capítols i actes de cort : 1701-02 i 1705-06.**
- **Catalunya en un conflicte europeu. Felip V i la pèrdua de les llibertats catalanes (1700-1714).**

La Coronela de Barcelona (1705-1714)

Francesc Riart i Jou
Editorial Rafael Dalmau

La Coronela de Barcelona fou una institució híbrida -civil i militar- que, al principi del segle XVIII, recollí l'experiència catalana en autodefensa i es convertí en una milícia urbana funcional: organitzada, permanent, armada i uniformada.

La Coronela de Barcelona, creada per assegurar la defensa de la ciutat en el marc de la Guerra de Successió, fou un exemple d'organització i eficàcia. A petició del rei Carles, els gremis acceptaren mobilitzar-se i àdhuc pagar l'equipament i la uniformitat de les companyies que realitzaren tasques de custòdia a les muralles i portals fins que els avatars de la guerra feren que els batallons de la Coronela prenguessin part directa en la lluita quan les forces regulars anaren quedant delmades.

A un pam de la independència
Vicent Partal
La Magrana

El país que volem és la crònica del procés que porta des de la gestació de l'Estatut de 2006 fins a la situació actual, amb el sobiranisme en primer pla del debat a Catalunya. Partal, basant-se en la seva llargaexperiència com a periodista internacional, també reflexiona sobre els diversos processos independentistes que s'han produït recentment arreu del món, com ara els països bàltics, els països dels Balcans, Escòcia i Quebec. I, en darrer terme, exposa el seu ideari sobre les característiques de la Catalunya independent que desitja i creu possible. La seva és una visió optimista i pràctica, convençuda que la independència de Catalunya no només és possible sinó que es produirà en el si de la Unió Europea.

Addendum. L'endemà de la independència.

Albert Pont

Viena Edicions

Addendum neix de la necessitat de completar *Delenda est Hispania* en qüestions molt concretes que suposaran un enorme repte per als nostres representants polítics durant el procés de transició constitucional de Catalunya a la plena sobirania.

Són molts els llibres que han anat apareixent sobre el fonament, la construcció i la viabilitat del proper estat dels catalans. L'Albert Pont ens ha fet descobrir que l'espòli fiscal és una de les tres potes del bloqueig econòmic que pateix Catalunya per part de l'estat espanyol; les altres són l'embargament econòmic i l'aïllament físic basat en la manca d'inversions en infraestructures.

L'estat espanyol és i ha estat històricament un llast pels catalans i el procés endegat els darrers anys ha fet quallar la idea que ja ha arribat l'hora de canviar l'estat que ens ha d'administrar. Ni res menys ni res més. *Delenda est Hispania*, el primer llibre de l'Albert Pont del qual se'n porten 8 edicions en un any, ens parla de legitimitat històrica i de legitimitat democràtica i del procés per restituir la nostra sobirania. *Addendum. L'endemà de la independència* és una segona entrega, un llibre que vol complementar el primer en un moment que tots tenim clar que no hi ha marxa enrere; tot i la involució de les estructures de

poder espanyoles Catalunya avui mira i treballa per construir les estructures d'estat necessàries per iniciar un procés constituent i posar en marxa un nou estat del segle XXI, pensat des de i per als catalans.

Ser o no ser catalans

Toni Albà

Grup 62

Aquest llibre es llegeix d'una volada. Jo que sóc molt lent llegint ho he fet en unes tres hores! En Toni Albà, a *Ser o no ser catalans*, deixa de banda la seva vessant còmica i s'endinsa amb una obra curta però punyent en el món de les difícils i, mai fins ara, no resoltes relacions entre Catalunya i l'Estat Espanyol.

Toni Albà, amb bons arguments, intenta i aconsegueix (és la meua opinió!) deixar ben clar el perquè hi ha una immensa majoria de ciutadans de Catalunya que se senten únicament catalans i com és que, en ells, el fet jurídic d'estar espanyols té un mer sentit temporal.

Per construir el seu discurs, el vilanoví Toni Albà fragmenta el conegut monòleg que comença amb "Ser o no ser..." de la cabdal obra *Hamlet* d'en William Shakespeare, i amb cada un dels fragments inicia un capítol del llibre. El contingut de cada capítol té relació amb el fragment triat.

Avui, que hem de viure una Diada que ha d'esdevenir històrica, la lectura d'aquest llibre esdevé més que oportuna i aclaridora.

Aquí teniu en Toni Albà explicant la seva peculiar interpretació del monòleg de Hamlet a favor del procés democràtic per la independència.

La bandera catalana.

Mil anys d'història.

Jordi Alabertí

Editorial Pòrtic

La senyera ens identifica com a país però la gran majoria de catalans n'ignorem la història. Per aquest motiu, Jordi Alabertí ha escrit un llibre rigorós, divulgatiu i amè, atent a les anècdotes i a les curiositats. El llibre comença amb un capítol sobre l'origen de les banderes d'Occident, sobre la catalanitat de les quatre barres, la llegenda, les primeres estelades (blanques i vermelles), la catalanitat de la bandera espanyola, la bandera republicana, la persecució des del 1714, el reconeixement internacional, etc.

Anatomia d'un desengany.

La Catalunya que és i l'espanya que no va poder ser.

Germà Bel

Destino Català

El suport a la independència a Catalunya ha crescut acceleradament els últims anys. Per què s'ha produït aquest canvi? És només conjuntural o serà definitiu? Per donar resposta a aquestes qüestions, Germà Bel dissectiona en aquest llibre els

problemes nuclears de la relació entre Catalunya i Espanya. En particular, la dinàmica del conflicte entre grups, els seus efectes sobre les relacions territorials i les conseqüències que tenen en el funcionament de l'Estat. tots ells, assumptes que es projecten damunt àmbits de la política relacionats amb l'augment del suport a la independència: identitat nacional i sentit de comunitat (llengua i política educativa), raons econòmiques (relacions fiscals amb l'Estat) i oportunitats de futur en un món global (és a dir, infraestructures). ¿Ha deixat una part important dels catalans de considerar la reforma d'Espanya com a opció viable per assolir un encaix acceptable de Catalunya en el marc de l'Estat espanyol? La resposta a aquesta pregunta és la tesi que defensa l'autor, per a qui la percepció d'un menú limitat a dues opcions -assimilació o secessió- és la raó per la qual cada cop són més els que prefereixen la segona alternativa. Una anàlisi amb les xifres a la mà del canvi de preferències dels catalans, de l'autor d'Espanya, capital París.

Cicatrius de 1714

Andreu Martín Farrero
Editorial Bromera

El 3 d'abril de 1714, la guerra va deixar de ser una remota tronada de canons. Aquell dia, quan les bombes van començar a caure sobre Barcelona, Lluís Sistach va descobrir amb estupor la fragilitat d'un nen com ell

davant la bestialitat de la guerra. En una ciutat plena de banderes que diuen «Viurem lliures o morirem». Lluís rep amb indignació la decisió del pare de protegir la família traslladant-la a Badalona. Convençut que el pare és un covard i que fugir és de traïdors, el noi sent una atracció irresistible pel món dels espies, sense sospitar els secrets que s'amaguen en la seva pròpia casa.

1714

Jordi Sierra i Fabra
Il·lustracions: Ignasi Blanch
La Galera

L'11 de setembre és una data assenyalada. Pocs països del món celebren la seva Diada commemorant una derrota. I el nostre nés un. La defensa de Barcelona el 1714 contra les tropes borbòniques fou cantada i glossada arreu d'Europa, però també fou el preludi d'una nova situació: la dels vençuts. Jordi Sierra recita un poema patriòtic recordant aquella guerra i fent memòria del que som. I Ignasi Blanch, amb el seu estil personal, la il·lustra per traslladar la força de la paraula al lector. Un regal en tots els sentits.

Aquell dia de 1714

Antoni Munné Jordà.
Il·lustracions: Òscar Julve
Publicacions de l'Abadia de Montserrat

El conte ens explica la història de l'Eulària, una nena que vol

ajudar a defensar la muralla de Barcelona durant el setembre del 1714, i per fer-ho compta amb l'ajuda de dos amics molt especials... en Patufet i el bou! Els personatges ficticis i els personatges reals es barregen en una aventura divertida i tràgica alhora, que apropa a tota la família aquest episodi tan important de la nostra història.

Després de la presentació, en Bernat Soler ha fet un petit espectacle de titelles amb una posada en escena planera i molt actual per poder connectar millor amb els infants i, així, encetar una reflexió entorn de la història de Catalunya i el moment actual del nostre país.

Barcelona 1714 - L'onze de setembre

Oriol Garcia i Quera
Editorial Casals

En 1640, un grup de segadors va encapçalar la revolta dels catalans contra les tropes de Felip IV. Aquest és l'origen del nostre himne nacional. Els Segadors.

En 1714, el poble de Barcelona va defensar la ciutat, en una lluita desigual i finalment perduda, contra les tropes de Felip V.

Avui l'Onze de Setembre és la diada nacional de Catalunya. Els còmics d'Oriol Garcia i Quera reconstrueixen aquells episodis històrics, amb rigor i amenietat. A partir d'una recerca d'imatges i fets contrast, l'autor desenvolupa una trama original, amb la oïra d'un argument trepidant. Els

àlbums constitueixen una bona via per endinsar-se en aquells moments cabdals de la història, des de l'atracció de les vivències de personatges anònims i d'un acurat tractament del dibuix.

Crònica del catalanisme

Antoni Segura

Angle Editorial

A mig camí entre el llibre d'història, l'assaig i la crònica periòdica, l'autor explora la història de Catalunya i l'evolució del catalanisme i la societat civil des de la Renaixença fins al moment present. Aquest relat històric és la base per construir l'anàlisi de la situació actual, de la qual l'autor és un cronista d'excepció, amb un coneixement profund i directe de la realitat, sobretot des de la redacció de l'Estatut el 2006 fins a la cadena humana de la Diada del 2013.

Antoni Segura marca la sentència del Tribunal Constitucional que el 2010 va desvirtuar l'Estatut d'Autonomia aprovat pel Parlament català com el punt d'inflexió per al conjunt del país, que va deixar de creure que Espanya podia reconèixer les seves aspiracions dins d'un Estat plural i va abraçar com a únic camí possible el dret a decidir.

Com Àustria o Dinamarca. La Catalunya possible.

M. Guinjoan Ferré, X. Cuadras Morato, M. Puig Raposo.
Pòrtic. Col·lecció P.Visions

Ara mateix Catalunya és un país poc competitiu, molt endeutat i amb un excessiu nombre d'aturats. La independència no resolndria tots aquests problemes de manera automàtica, però permetria disposar dels recursos i els instruments de política econòmica necessaris per a l'objectiu al qual ha d'aspirar el país: una societat cohesionada i pròspera.

Per arribar-hi, el model espanyol no és la via i, per als autors, la referència lògica que cal mirar ve del nord. Vuit països europeus de dimensions comparables a Catalunya –Àustria, Bèlgica, Dinamarca, Finlàndia, Noruega, els Països Baixos, Suècia i Suïssa–, són dels més avançats del món socialment i econòmicament. De tots ells, el nostre país en pot extreure lliçons útils per sortir de la difícil situació en què ens trobem.

1714, crònica d'un setge

Obra de Teatre

L'obra, de Macià G. Olivella, és un espectacle de la Companyia Jove Teatre Regina dirigit per Gerard Nicasi i Maria Agustina Solé. Música original de Ferran González.

L'obra, un musical dramàtic, se situa la matinada de l'11 de setembre, amb la caiguda de la ciutat de Barcelona davant de l'atac de les tropes de Felip V ara fa 300 anys. Un grup de barcelonins, defensors de la ciutat assetjada, esperen l'atac de les

tropes de Felip V, que farà caure Barcelona. En aquesta llarga estona de vetlla, tindran ocasió de reviu els tràngols del llarg setge i les circumstàncies que els han abocat a aquesta situació límit. Vuit personatges que ens expliquen les seves experiències durant el setge, les seves emocions, els seus dubtes i les seves pors, que viuen la seva història dintre de la història que els hi toca viure.

A la xarxa també s'hi pot trobar:

La batalla de Barcelona

1713-1714

www.guerradesuccessio.cat/bat_barcelona_07.html

WWW.RELLEU.CAT